

DET DANSKE BOGMARKED

RAPPORT
MED
ANBEFALINGER
FRA
UDVALGET
VEDRØRENDE
FREMTIDENS
DANSKE
BOGMARKED

Det Danske Bogmarked 2001 - 2005

Rapport med anbefalinger fra udvalget vedrørende fremtidens danske bogmarked

Kolofon

Udgivet af: Kulturministeriet, 2006

Forside: e-Types A/S

”Det Danske Bogmarked 2001 - 2005” er udarbejdet af et udvalg nedsat af kulturminister Brian Mikkelsen.

Oplag: Udkommer kun elektronisk

Elektronisk udgave ISBN: 87-7960-077-8

Rapporten kan hentes på Kulturministeriets hjemmeside www.kum.dk

Kulturministeriet

Nybrogade 2

1203 København K

Tlf.: 33 92 33 70

Fax: 99 91 33 88

E-mail: kum@kum.dk

Hjemmeside: www.kum.dk

Indholdsfortegnelse

1. Indledning	4
1.1. Kommissorium og forarbejde	4
1.2. Udvalgets sammensætning	5
1.3. Udvalgets arbejde	6
2. Udviklinger i perioden 2001-2006	8
2.1. Den delvise liberalisering i 2001.....	8
2.2. Den juridiske og kulturpolitiske udvikling i bogmarkedet siden 2001	8
3. Grundlag for udvalgets analyser og overvejelser	12
3.1. Har udgivelserne af skønlitteratur ændret sig siden liberaliseringen?	14
3.2. Har bogsalgets genremæssige fordeling ændret sig siden liberaliseringen?	15
3.3. Udvikling i omsætning	16
3.4. Udviklingen i salgskanaler	17
3.5. Bogmarkedet og koncentrationer.....	17
3.6. Konklusioner vedrørende virkninger af den delvise liberalisering i 2001	18
4. Nye liberaliseringspotentialer på bogmarkedet	20
4.1. Teori om priser og salgsmønstre i bogmarkedet.....	21
4.2. Bogmarkedets forventede udvikling ved yderligere/fuld liberalisering	22
5. Konklusion/Anbefalinger	28

1. Indledning

De organiserede boghandlere og forlæggere har siden midten af forrige århundrede haft en indbyrdes aftale om vilkårene for handel med bøger i Danmark. Faste priser på bøger blev således indført i 1837 ved en aftale i en forening af forlagsboghandlere, som rummede såvel forlæggere som boghandlere. I 1956 trådte monopolloven i kraft, hvilket betød, at den gamle aftale skulle godkendes med dispensation for at kunne opretholdes. En sådan dispensation blev givet med virkning fra 1958. De faste priser er desuden indskrevet i en brancheaftale mellem Forlæggerforeningen og Den danske Boghandlerforening og administreres af Bogbranchens Fællesråd, som er oprettet af de to foreninger, og som står for varetagelse og drøftelse af interesser inden for den organiserede boghandel. I 1990 blev monopolloven erstattet af konkurrenceloven, og der blev givet en dispensation til at sætte faste priser under den nye lov. Fastprissystemet er således baseret på dispensationer fra gældende love givet af kulturpolitiske hensyn.

I 2001 blev det danske bogmarked liberaliseret. Dette indebar en ændring fra, at de danske forlag havde pligt til at fastsætte priser, til at de fik retten til det. Liberaliseringen bestod desuden i en afskaffelse af den gensidige eksklusivitet. Konkurrencerådet erklærede i 2000, at man påtænkte en ny vurdering af godkendelsen i 2001. Med afskaffelsen af pligten til at fastsætte faste priser fik forlagene mulighed for at vælge mellem tre forskellige former for prissætning: *fast*, *vejledende* og *uden udsalgspris*. Samtidig nedsatte Folketinget et udvalg til overvågning af bogmarkedet, ”Vagthundeudvalget”, som i perioden 2001-2003 årligt rapporterede om tilstanden på bogmarkedet. Ved udvalgsperiodens ophør i 2003 anbefalede udvalget, at overvågningsperioden blev forlænget i yderligere tre år, og at udvalgsarbejdet og overvågningen dermed skulle fortsætte. Denne anbefaling blev imødekommet af Folketinget, og et nyt udvalg, Udvalget vedrørende fremtidens danske bogmarked, blev nedsat for perioden 2004-2006. Nærværende rapport er den afsluttende fra dette udvalg.

1.1. Kommissorium og forarbejde

På baggrund af en forespørgselsdebat, der handlede om de politiske rammer for regulering af det danske bogmarked, vedtog Folketinget (V 29) den 28. november 2003, at:

”Folketinget ser bogmarkedet i en kulturpolitisk og kulturhistorisk sammenhæng og konstaterer, at der på nuværende tidspunkt ikke er et kulturpolitisk sikkert grundlag for en yderligere liberalisering på bogmarkedet. Folketinget konstaterer med tilfredshed, at regeringen vil nedsætte et udvalg for bogmarkedet, hvori der bl.a. indgår repræsentanter fra Forlæggerforeningen, Den danske Boghandlerforening, forfatterforeningerne og konkurrencemyndighederne samt udlandet, der dels skal overtage det nuværende overvågningsudvalgs opgaver, dels skal afsøge eventuelle nye liberaliseringspotentialer på

bogmarkedet og endelig skal indhente oplysninger om eksisterende nordiske og europæiske støtteordninger på bogmarkedet og sammenligne med danske forhold. Folketinget opfordrer kulturministeren til at orientere Folketinget om resultatet af udvalgets arbejde i sommeren 2006”.

Som opfølgning på Folketingets vedtagelse nedsatte kulturministeren i juni 2004 Udvalget vedrørende fremtidens danske bogmarked, der fik til opgave at udarbejde en rapport til kulturministeren med udvalgets undersøgelser, resultater og anbefalinger inden den 1. marts 2006.

På grundlag af folketingsvedtagelsen fik Udvalget vedrørende fremtidens danske bogmarked følgende kommissorium:

- På grundlag af statistisk materiale og andre tilgængelige oplysninger om bogbranchen og bogmarkedet at vurdere de kulturpolitiske virkninger af den gældende retstilstand på bogmarkedet
- Afsøge nye liberaliseringspotentialer på bogmarkedet i overensstemmelse med de kulturpolitiske hensyn for bogmarkedet samt
- Indhente oplysninger om eksisterende nordiske og europæiske støtteordninger på bogmarkedet og sammenligne med danske forhold.

1.2. Udvalgets sammensætning

Udvalgets medlemmer blev udpeget af de organisationer, der er nævnt i folketingsvedtagelsen. Derudover har en udenlandsk repræsentant og Kunstrådet, Forbrugerrådet og Dansk Handel & Service været repræsenteret i udvalget. Den udenlandske repræsentant blev valgt ud fra et kriterium om, at personen skulle komme fra et land med et mere liberalt bogmarked end Danmark.

Kulturministeriet har varetaget formandsposten for udvalget, der har haft af følgende medlemmer:

- Kulturministeriet (formandskab): Jesper Hermansen, afdelingschef
- Forlæggerforeningen: Erik C. Lindgren, formand
- Den Danske Boghandlerforening: Olaf Winsløw, direktør
- Danske Skønlitterære Forfattere: Peter Legård Nielsen, formand
- Dansk Forfatterforening: Frants Gundelach, formand
- Konkurrencestyrelsen: Sven Westh, kontorchef
- Dansk Handel & Service: Laurits Rønn, underdirektør

- Kunstrådet: Claes Kastholm Hansen, formand for Litteraturudvalget
- Forbrugerrådet: Grit Munk, økonomisk-politisk medarbejder

Udenlandsk repræsentation: Birgitta Modigh, afdelingschef, Afdelingen for litteratur og bibliotek, Statens Kulturråd, Sverige. Tidligere sagkyndig i den svenske Bokpriskommissionen.

Kunststyrelsen fungerende som sekretariat ved: Marianne Kruckow, centerchef, BA Marianne Hougen-Moraga og stud.polit. Rasmus Dalsgaard, Litteraturcentret i Kunststyrelsen.

Forfatteren Per Helge Sørensen sad i udvalget indtil den 1. maj 2005, hvor han fratrådte som formand for Dansk Forfatterforening.

1.3. Udvalgets arbejde

Udvalget vedrørende fremtidens danske bogmarked har afholdt i alt 11 møder, hvoraf to har været seminarer.

Udvalget har endvidere iværksat en komparativ undersøgelse af bogmarkedet og litteraturstøtteordninger i Norden og Europa. Undersøgelsen er koncentreret omkring landene Finland, Sverige, Norge, Island, Holland, Østrig, Grækenland, Irland og Danmark. Landene er udvalgt på baggrund af sprog (oversættelse er nødvendig for eksport) og størrelse af marked. Undersøgelsen er udført af projektdirektør Terje Frederiksen, Markeds- og mediainstituttet (MMI) i Oslo. Rapporten er brugt som en del af grundlaget for udvalgets diskussioner og konklusioner, men indhold og konklusioner tegner ikke nødvendigvis udvalgets holdninger.

Undersøgelsen forefindes i sin helhed på web-adressen www.kum.dk og består af beskrivelser af de forskellige landes:

- Bogkultur og tradition
- Bogmarked
- Offentlige støtteordninger
- Forlagsvilkår
- Forhandlere og bogsalg
- Biblioteker
- Overvågningsinitiativer.

Undersøgelsen tager afsæt i danske forhold og sammenligner herudfra vilkårene for bogmarkeder i Europa. Den er således grundlaget for besvarelse af tredje del af kommissoriet.

Nærværende rapport beskriver udvalgets overvejelser om, hvilke faktorer der har betydning for og påvirkning på det danske bogmarked ved en evt. yderligere liberalisering og andre former for prisregulering. Udvalget har således diskuteret de forskellige vilkår for henholdsvis smal og mere populær litteratur, det har diskuteret de forskellige genrers vilkår og salgbarhed, og det har diskuteret bogmarkedet i forhold til eventuelt kommende koncentrationer og yderligere kædedannelser. Rapporten besvarer dermed anden del af kommissoriet.

De afsluttende anbefalinger samt kapitel 2 og 4 er udvalgets vurderinger af kommissoriets første del: de kulturpolitiske virkninger af den gældende retstilstand, hvor bogmarkedet reguleres med tre muligheder for prisfastsættelse, *fast*, *vejledende* og *uden udsalgpris*.

2. Udviklinger i perioden 2001-2006

2.1. Den delvise liberalisering i 2001

Med virkning fra 1. januar 2001 blev et delvist liberaliseret prissystem indført. Det delvist liberaliserede prissystem indebar en dispensation, hvor forlagene ikke havde pligt til at fastsætte priser, men stadig havde retten til det. Samtidig ophævedes boghandlernes og forlagenes gensidige eksklusive ret til at forhandle bøger¹.

Ændringerne betød, at andre salgskanaler, såsom supermarkeder og kiosker, frit kan forhandle bøger i alle prisklasser, at det står boghandlerne frit at forhandle bøger fra forlag, der ikke er tilmeldt samhandlsreglerne, samt at forlagene fik mulighed for at vælge mellem tre forskellige former for prissætning: *fast, vejledende og uden udsalgspris*.²

Siden priserne blev liberaliseret på denne måde, er andelen af nye bøger, der er prissat med fastpris, faldet, mens andelen af bøger med vejledende pris er steget, se bilag 18. Dermed kan det konstateres, at den delvise liberalisering har haft betydning for, hvordan bøger bliver prissat, men også andre faktorer har påvirket bogmarkedet siden 2001. I perioden er der således aftalt flere formelle ændringer i reguleringen af bogmarkedet og sket ændringer i holdningerne blandt bogmarkedets aktører.

2.2. Den juridiske og kulturpolitiske udvikling i bogmarkedet siden 2001

Faste priser og bogklubbøger

Konkurrencerådet påstod i 2004, at forlaget Gyldendal havde en dominerende stilling og misbrugte denne til at sælge bogklubbøger billigt og samtidig forlange, at boghandlerne skulle opretholde den højere, faste pris på den almindelige udgave af samme bog. Konkurrencerådet påbød derfor Gyldendal at ophøre med denne praksis. Samtidig besluttede Konkurrencerådet

¹ Under de tidligere samhandlsregler eksisterede en forlagseksklusivitet og en boghandlereksklusivitet. Den første betød, at boghandlerne (dvs. de boghandlere, der var antaget til samhandlsberettigelse af Forlæggerforeningen) kun måtte forhandle bøger udgivet af forlag tilsluttet samhandlsreglerne. Den anden betød, at de antagne boghandlere havde eneret til at forhandle skolebøger og bøger over en udsalgspris på 160,25 kr. (inkl. moms). Forlag kunne altid forhandle bøger direkte til publikum, og yderligere var medlemmer af Forlæggerforeningen automatisk at betragte som antagne boghandlere og havde dermed ret til at forhandle alle typer af bøger fra alle de tilsluttede forlag.

² For en mere uddybet gennemgang af liberaliseringen henvises der til 2. og 3. Vagthunderapport.

at ændre fastprisdispensationen generelt, således at alle forlag skulle ophæve den faste pris, senest samtidig med at bogen markedsføres i en bogklubudgave til en lavere pris.

Forlaget Gyldendal ankede afgørelsen, der var rettet mod Gyldendal, og Forlæggerforeningen ankede afgørelsen, der var rettet generelt mod forlagene. Konkurrenceankenævnet gav både Gyldendal og Forlæggerforeningen medhold og ophævede begge beslutninger fra Konkurrencerådet.

Det er fortsat muligt at udsende en bog med fastpris og samtidig udsende en bogklubudgave af samme værk til en lavere pris. Imidlertid besluttede Bogbranchens Fællesråd i forlængelse af ankekendelsen at forkorte fastprisperioden med seks måneder, når et værk udkommer i bogklubudgave inden for fastprisperioden.

De gældende regler er således:

”I udgivelsesåret plus et kalenderår (fastprisperioden) er den faste pris bindende. Derefter er prisen en cirkapris. For ordinærudgaver, der også udgives i bogklubudgave, er den faste pris dog kun bindende i udgivelsesåret plus det følgende halvår. Ud gives bogklubudgaven i sidste halvår af fastprisperioden, bortfalder prisbindingen samtidig hermed.”

Både Den danske Boghandlerforening og Forlæggerforeningen har udsendt deres fortolkninger af mulighederne på bogmarkedet efter 2001. Tidligere har forfattere, forlæggere og boghandlere været enige om, at faste priser skulle bevares, men efter udmelding fra Den danske Boghandlerforening har der hersket uenighed om, hvorvidt et fastprissystem er det mest hensigtsmæssige for det danske bogmarked. Den danske Boghandlerforenings og Forlæggerforeningens standpunkter står beskrevet nedenfor.

Udmelding fra Den danske Boghandlerforening

I juni 2005 meddelte Den danske Boghandlerforenings bestyrelse, at den nu principielt går ind for helt frie bogpriser som svar på regeringens ønsker om liberalisering af bogmarkedet. Den danske Boghandlerforening begrundede holdningen i en pressemeddelelse den 16. juni 2005:

”Det lille, danske sprogområde kræver et dynamisk og levende bogmarked. Dynamikken skal komme, hvor kunden møder bogen, og det sker i boghandlen. Boghandlerforeningen mener, at tiden er kommet til at gå det sidste stykke vej og liberalisere markedet helt, så det er butikkerne, der selv bestemmer sine udsalgspriser”.

Udmelding fra Forlæggerforeningen

Forlæggerforeningens plenarforsamling vedtog i august 2005 fortsat at arbejde for bevarelse af den nugældende prisordning, og forsamlingen foreslog desuden en række generelle kulturpolitiske tiltag og støtteordninger til enkelte bogtyper.

Aftale mellem Konkurrencestyrelsen og Forlæggerforeningen

Selvom Forlæggerforeningens plenarforsamling på ny i august 2005 fastslog foreningens mål om uændret opretholdelse af den nuværende fastprisordning, har foreningen indgået aftale med Konkurrencestyrelsen om ændret fastprisdispensation. Aftalen indebærer en indskrænkning i tid og på en række udgivelsesområder og bogtyper i forlagenes mulighed for at benytte fast bogpris. Hvor der ultimo 2005 sættes en fast pris på ca. 40 % af samtlige udgivelser gældende i udgivelsesåret og det følgende kalenderår, vil aftalen indskrænke andelen til 3-5 %³ og tidsperioden til udgivelsesåret og de fem følgende måneder.

Aftalen lyder i sin helhed:

”Forlæggerforeningen og Konkurrencestyrelsen er enige om at arbejde for, at fastprisdispensationen ændres som angivet nedenfor. De nye regler bør træde i kraft 01.07.2006 og gælde indtil 31.12.2010. Herefter vil Konkurrencerådet tage dispensationen op til fornyet vurdering, hvis udviklingen tilsiger det.

- 1) Forlagene har dispensation til at fastsætte faste priser for nyudgivne danske bøger gældende for udgivelsesåret og de følgende 5 måneder (dvs. frem til 31.5.), med de modifikationer, der fremgår af pkt. 2-7.
- 2) Der kan ikke fastsættes faste priser for skole- og lærebøger.
- 3) Der kan ikke fastsættes faste priser for nye udgivelser af værker, der tidligere har været udgivet i Danmark. Nye udgaver af indholdsmæssigt samme værk i hardback,

³ De anførte 3-5 % af samtlige udgivelser skønnes at blive virkningen af aftalen mellem Konkurrencestyrelsen og Forlæggerforeningen om, at det enkelte forlag højst må benytte en fast pris på 10 % af en del af samtlige udgivelser. I grundlaget for de 10 % må nemlig ikke indgå skole- og lærebøger eller nye udgivelser af værker, der tidligere har været udgivet i Danmark, eller nye udgaver af indholdsmæssigt samme værk i hardback, bogklubudgave, paperback eller andre udgaver i nyt udstyr. Det betyder, at loftet på andel bøger med fast pris i forhold til samtlige udgivelser er væsentlig mindre end 10 %. Dertil kommer, at ikke alle forlag ønsker at benytte faste priser, hvilket bl.a. gælder en af de tre største bogudgivere, og at nogle af de forlag, som gerne vil benytte muligheden for faste bogpriser, ikke i praksis vil komme til at udnytte deres kvote fuldt ud. Det kan f.eks. skyldes, at forlaget ikke finder, at det har titler, som egner sig til fast pris, eller at forlaget reserverer en del af sin kvote til sidst på året og ender med ikke at få kvoten udnyttet.

bogklubudgave, paperback eller andre udgaver i nyt udstyr er således ikke omfattet af dispensationen.

- 4) Et forlag kan højst fastsætte faste priser på 10 % af forlagets nye udgivelser (ekskl. de i pkt. 2 og 3 nævnte kategorier) i et kalenderår, dog altid op til 5 udgivelser.
- 5) Ved internet- og postordresalg er det ikke en tilsidesættelse af den faste pris, hvis der ikke opkræves tillæg for ekspedition, porto mv.
- 6) Der kan som hidtil ikke fastsættes faste priser ved salg til biblioteker.
- 7) Boghandlerne har uændret adgang til at yde kvantumsrabatter på de faste bogpriser.

For bøger, der udgives i tidsrummet 1.1.2006 – 30.6.2006, udløber den i pkt. 1 nævnte fastprisperiode d. 31.5.2007.

De i pkt. 4 nævnte satser på 10 % og 5 udgivelser kan af Konkurrencestyrelsen nedsættes for konkrete forlag, hvis de pågældende forlag søger at omgå disse satser via et ændret udgivelsesmønster.”

Forlæggerforeningens plenarforsamling godkendte aftalen i december 2005. Konkurrencerådet skal tage stilling til fastprisdispensationen i marts 2006.

3. Grundlag for udvalgets analyser og overvejelser

Udvalget har drøftet, hvad der var væsentlige faktorer og virkningsmekanismer på det danske bogmarked. Udvalget mener, at et alsidigt udbud af ny dansk kvalitetslitteratur er et gode, som skal efterstræbes, og har derfor valgt at undersøge de faktorer, der kan påvirke den litteratur, der har kulturpolitisk betydning. Udvalgets undersøgelse begrænser sig til at se på den eventuelle effekt, som den delvise liberalisering har haft på bogens stilling i samfundet, dvs.:

- Er antallet af købere ændret?
- Er salget i kr. og styk ændret?
- Er prisniveauet ændret?
- Er antallet af nyudgivne, genudgivne og oversatte titler påvirket?
- Er bogens tilgængelighed ændret, dvs. er antallet af udsalgssteder forandret?
- Er antallet af forlag ændret?
- Er antallet af boghandlere ændret?

Disse spørgsmål indkredser de faktorer, der spiller sammen i en levende, alsidig bogkultur. Besvarelsen af spørgsmålene forudsætter, at man skelner nøje mellem de generelle tendenser, der har præget udviklingen i bogkulturen gennem en længere årrække, og de tendenser, der måtte være en følge af liberaliseringen af bogmarkedet i 2001. Det skal imidlertid pointeres, at udvalget har været meget opmærksomt på den korte undersøgelsesperiode. Derfor ønsker det at skelne mellem antagelser af, hvad der kan være afledt af liberaliseringen, og fakta, som først vil være verificerbare efter en længere periode.

Som tendenser kan nævnes en vis forlagskoncentration og en vis boghandlerkoncentration, bogklubbernes mulige betydning for bogsalg og pris, forlags og udsalgssteders krav om hurtigere omsættelighed, det offentliges faldende indkøb og en øget interesse for populærlitteratur (både skøn- og faglitteratur) med virkning på forlagenes udgivelsespolitik og visse forfattergrupperes økonomi samt pressens tiltagende selektive interesse for udgivelserne, hvilket giver sig udtryk i forstærket fokus på enkelte titler og enkelte forfattere og meget beskeden eller ingen omtale overhovedet af det store flertal af udkomne titler.

Udvalget har jf. kommissoriet foretaget vurderinger på baggrund af eksisterende statistisk materiale. Dette materiale er mangelfuldt og giver ikke mulighed for belysning af alle

spørgsmål. Særligt har det ikke været muligt at belyse vilkårene for den såkaldt ”smalle litteratur”. Udvalget har dog konstateret, at tallene fra Dansk Bibliotekscenter (DBC), Bogbarometeret og Forlagsstatistikken er de mulige og primære kilder til belysning af det danske bogmarked⁴.

Udvalget har nøje vurderet og drøftet mulighederne for at iværksætte yderligere dataindsamling med henblik på at fremskaffe et samlet, mere dækkende og solidt datagrundlag om bogmarkedet til brug for udvalgets analyser. Men udvalget har imidlertid vurderet, at igangsættelse af nye dataindsamlinger for det første ikke ville kunne nås inden for den fastsatte tidsramme, for det andet ville give problemer i forhold til at lave sammenligninger bagud i tid og for det tredje ikke lå inden for kommissoriet og rimelige økonomiske rammer.

I mangel af en valid offentlig statistik har udvalget endvidere forsøgt at vurdere prisudviklingen i perioden 2001-2005 gennem en stikprøveundersøgelse af priser på udvalgte bøger. Det har imidlertid ikke været muligt at rense denne prøve for fejlkilder, og derfor har udvalget valgt ikke at lægge resultatet til grund for en vurdering.

For at følge tendenserne på bogmarkedet har udvalget taget udgangspunkt i en kulturpolitisk interesse, med et ønske om, at bogen både betragtes som en vare og et særligt kulturgode⁵. På den baggrund anser udvalget, at det er væsentligt, at der produceres et kvantitativt og kvalitativt udbud af både skøn- og faglitterære titler for både børn og voksne på dansk, og at befolkningen har så let adgang til dem som muligt. For at følge tendenserne på bogmarkedet ud fra denne synsvinkel og for at se, hvorvidt liberaliseringens muligheder har haft indflydelse i perioden, har udvalget ønsket at få oplysninger om følgende:

- Titelproduktionen og dens fordeling på litteratur-, bog-, og udgivelsestyper.
- Prisudviklingen i relation til litteratur-, bog-, og udgivelsestyper.

⁴ Vagthundeudvalget (2001-2003) koncentrerede sig om at undersøge mulighederne for at tilvejebringe flere statistikker end dem, der på daværende tidspunkt fandtes. Disse statistikker var: 1) Forlæggerforeningens *Bogbarometer*, som var en kvartalsmæssig statistik udarbejdet på baggrund af tal fra de største forlagsekspeditioner, der bl.a. viser omsætningsændring i hhv. kroner og bind fordelt på salgskanaler. 2) Danmarks Bibliotekscenters (*DBC*) bogfortegnelse: Bogfortegnelsen registrerer alle danske udgivelser over 16 sider, og på baggrund af denne registrering laver DBC en titelstatistik, ”bogstatistikken”, som dækker såvel kommercielle som ikke-kommercielle udgivelser. Statistikken ligger på ca. 14.000 udgivelser årligt. Kritikken og problematiseringen af disse statistikker er beskrevet i Vagthundeudvalgets 2. rapport, *Bogmarkedet* nr. 19, 2003.

⁵ Med kulturgode mener udvalget, at bogen skal ses som et medium for oplevelse, oplysning, uddannelse, dannelse samt bevarelse og udvikling af det danske sprog.

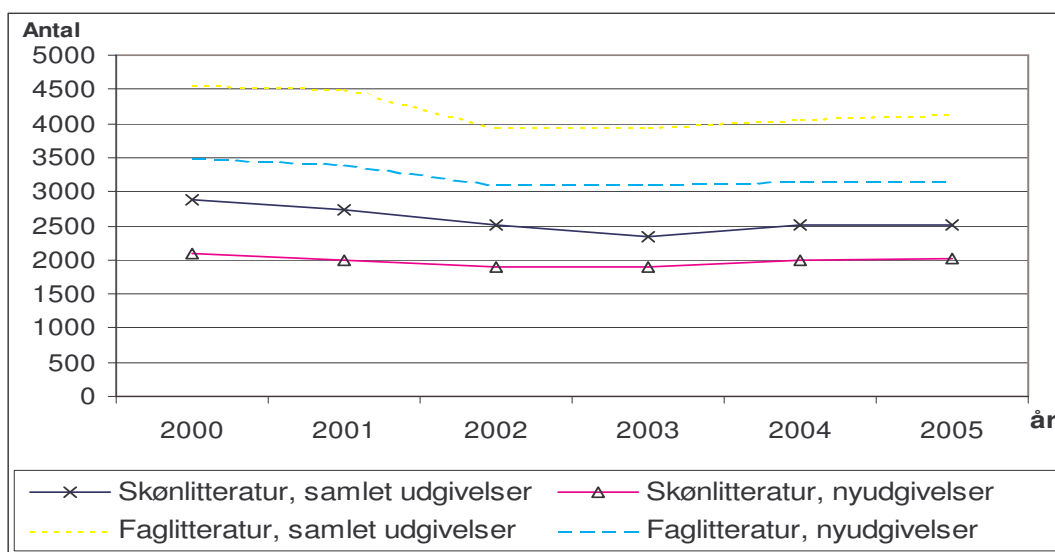
- Omsætningen økonomisk og i styksalg og omsætningens fordeling på salgskanaler i relation til litteratur-, bog-, og udgivelsestyper.
- Antallet af salgssteder og deres geografiske og sortimentsmæssige fordeling.

En oversigt over de statistiske data for udviklingen af disse områder findes i bilag 1 til rapporten.

De følgende diagrammer giver en oversigt over henholdsvis udviklingen i udgivelser af skøn- og faglitteratur, styksalget fordelt på genrer, udviklingen i den skønnede omsætning på det danske bogmarked og forlagenes afsætning fordelt på genrer.

3.1. Har udgivelserne af skønlitteratur ændret sig siden liberaliseringen?

Diagram 1: udvikling i bogudgivelser inden for skøn- og faglitteratur

Kilde: Dansk Bogfortegnelse: Den rensede bogstatistik – (Se bilag 12).

Af diagram 1 ses det, at både ny- og genudgivelser følger samme mønster med en stabil mængde udgivelser i 2001 i forhold til 2000, hvorefter antallet af udgivelser falder til et noget lavere niveau i 2002-2005. Skønlitteratur har en lavere andel end faglitteratur, men udviser samme tendens, hvor nyudgivelser udgør knap 40% af de samlede udgivelser.

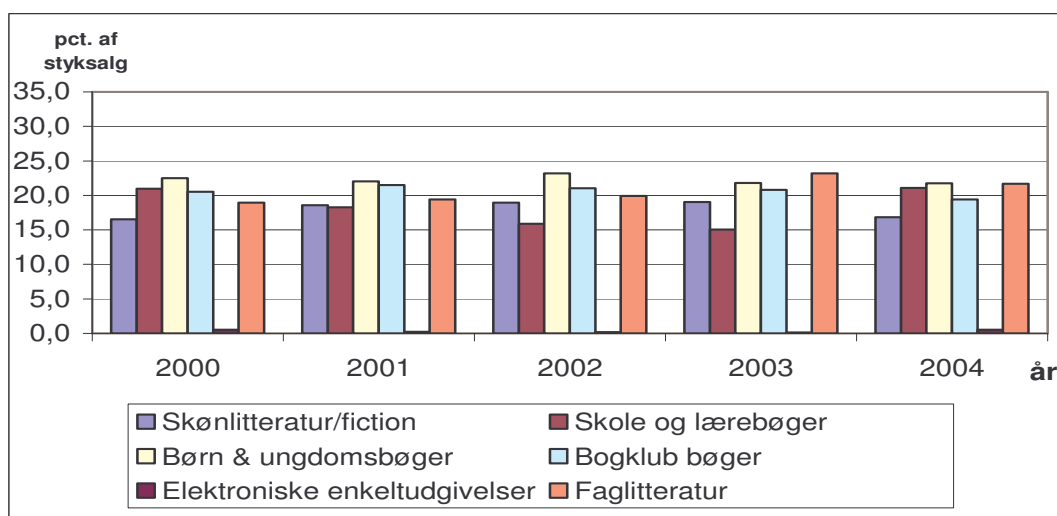
Hvad angår nyudgivelser, tegner faglitteraturen sig i 2000 for ca. 3500 titler mod lidt over 3100 i 2005. Altså et fald på en halv snes procent. Den nyudgivne skønlitteratur tegner sig i

2000 for 2100 titler og for lidt over 2000 i år 2005. Bevægelsen er så beskeden, at man ikke kan udlede nogen tendens for skønlitteraturen.

Tallene for udgivelser af den oversatte skøn- og faglitteratur er inkluderet i ovenstående. De kan ses udskilt i bilag 16-17.

3.2. Har bogsalgets genremæssige fordeling ændret sig siden liberaliseringen?

Diagram 2: udvikling i bogsalgets genrefordeling

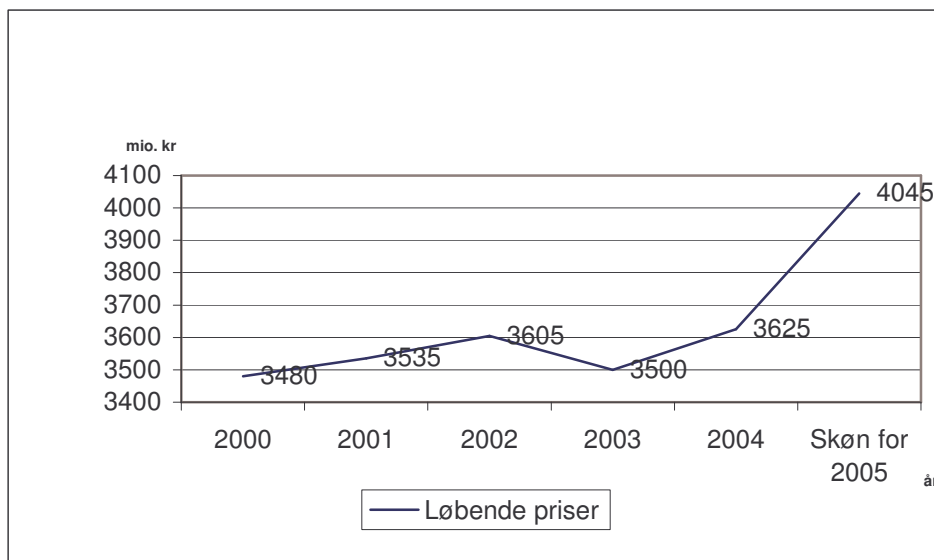

Kilde: Forlæggerforeningen – Bogbarometeret (Se bilag 36).

Diagram 2 viser, at udviklingen i styksalget fordelt på genrer er forholdsvis stabilt. Det skal bemærkes, at datagrundlaget for skole- og lærebøger er ændret fra 2004, og derfor bør udsvinget tages med forbehold.

3.3. Udvikling i omsætning

Diagram 3: udvikling i omsætning på det danske bogmarked⁶

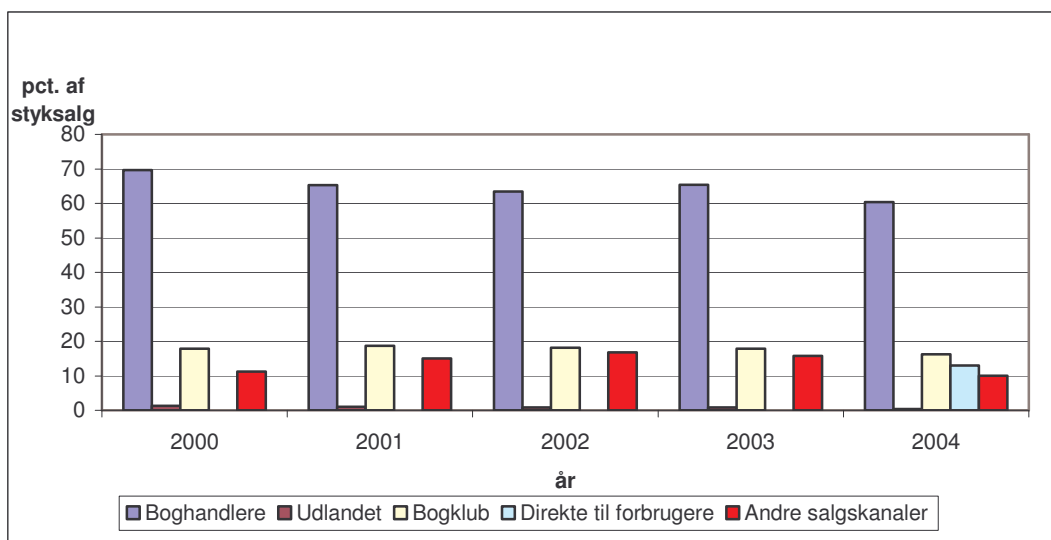
Kilde: Forlæggerforeningen – Forlagsstatistikken samt Kvartalsstatistikken.

Estimerede tal for 2005 baseret på kvartalsstatistikken for 2005.

⁶ Det skal bemærkes, at der er tale om skøn for 2005 baseret på Kvartalsstatistikken for 2005, men omsætningen i løbende priser er stigende på alle markeder, også bogmarkedet, i den sidste del af undersøgelsesperioden. Ser man omsætningen i faste priser over en længere periode, er der ikke denne store stigning, hvorfor man må tage udsvingene med et vist forbehold.

3.4. Udviklingen i salgskanaler

Diagram 4: forskydninger i bogsalgets forskellige kanaler

Fra 2000 til 2002 ses en forskydning fra salgskanalen *Boghandlere* til *Andre salgskanaler*. Salgskanalen *Boghandlernes* afsætning stiger igen fra 2002, hvor salgskanalen *Andre salgskanaler* er faldende. Hvis man sammenligner afsætningen i 2000 og 2004, har der samlet set ikke været nogen forskydning over perioden.

Forud for liberaliseringen i 2001 var der en forestilling om, at hvis eksklusivitetsaftalen blev ophævet – så også andre end boghandlere kunne sælge bøger, der kostede mere end ca. 160,- kr. – så ville andre salgskanaler, især supermarkeder, tage en større del af salget. Det ser imidlertid ikke ud til at være tilfældet, men igen må man her tage forbehold for undersøgelsesperiodens længde og for, at der ikke har været nævneværdig priskonkurrence på bestsellere i perioden.

3.5. Bogmarkedet og koncentrationer

For at undersøge koncentrationen og kædedannelsen i boghandlerleddet har udvalget set på antallet af boghandlere i kæde samt udviklingen i det samlede antal boghandlere i Danmark (jf. bilag 25).

Antallet af butikker, som ikke er i en kæde, er faldet fra lidt over 300 til under 150 siden 1990, samtidig med at antallet af butikker i kæde er steget. Derudover er størstedelen af de butikker, som er i en kæde, medlemmer af en frivillig kæde. Dette antal er stigende. Antallet

af butikker, som er en del af en kapitalkæde, steg fra 1990 til 2003, men er faldet siden da. De udgør dog stadig en lille del af det samlede antal butikker.

Det samlede antal boghandler er nogenlunde stabilt over perioden med et fald fra 2000 til 2002, efterfulgt af en stigning i 2003 og dernæst et fald i 2004 og en opadgående tendens for 2005⁷.

Samlet set ender der med at være et lille fald i antallet af boghandler i provinsen og en lille stigning i antallet i København. For yderligere information henvises der til bilag 24.

Udvalget har diskuteret, hvorvidt mindre forlag vil forsvinde eller blive opkøbt af større således, at der vil ende med at være få, men meget dominerende store forlag. Der er ca. 1800 udgivere og heraf 400 forlag med mindst to udgivelser i det seneste år. Den overvejende del er meget små forlag, som opstår og forsvinder efter enkelte eller ganske få udgivelser. Forlæggerforeningen har til sammenligning ca. 60 medlemmer, som tilsammen skønsmæssigt repræsenterer 80 % af den samlede bogomsætning.

Allerede i dag kan man konstatere, at det danske bogmarked – såvel som de internationale bogmarkeder – præges af en tendens til koncentration på såvel forlagssiden som i boghandlerledet.

Fra analyser udført af Dansk Handel & Service har udvalget fået oplyst, at den udvikling, udvalget ser i bogbranchen med tendenser til stigende koncentration, er et generelt billede af dansk detailhandel (for yderligere information se bilag 26). Der er således ikke belæg for, at den delvise liberalisering er årsag til at der er blevet flere kædesamarbejder og færre selvejende butikker. Udvalget formoder, at udviklingen vil fortsætte på denne måde også ved en fuld liberalisering af det danske bogmarked. Og udvalget formoder ligeledes, at der vil ske en stigende specialisering af dansk boghandel samtidig med, at salget af bestsellere vil indgå i stadigt flere salgskanalers sortiment.

3.6. Konklusioner vedrørende virkninger af den delvise liberalisering i 2001

Umiddelbart ses de ovennævnte tendenser således ikke at være påvirket af den delvise liberalisering af bogmarkedet. De eneste påviselige virkninger er, 1) at forlagene udgiver

⁷ Som følge af den delvise liberalisering er begrebet 'boghandler' blevet udvidet fra kun at omfatte fysiske butikker med en faguddannet boghandler som ejer eller leder til også at omfatte f.eks. rene internetboghandler, postordreforretninger, specialiserede leverandører til biblioteker og skoler samt nogle forlag med direkte salg til publikum. Dette er en del af årsagen til, at det formelle antal boghandler ikke har fortsat en ubrudt nedadgående tendens.

markant flere bøger med vejledende i stedet for med fast pris (Se bilag 23), 2) at supermarkeder og andre udsalgssteder end boghandlen har opnået en større markedsandel end før år 2000, men denne markedsandel er dog ikke så stor som forventet. Med de forbehold, man må tage for såvel de opgivne tal som for de forskellige indsamlingsmetoder, tegner der sig et billede af, at det danske bogmarked er relativt upåvirket af liberaliseringen. Det er tydeligt, at færre og færre bøger i perioden udgives med faste priser, og det er udvalgets indtryk, at de øvrige bøger overvejende er blevet solgt til den af forlaget satte vejledende pris. At der ikke er de store udsving – og dermed kulturpolitiske betydninger – skal formentlig også tilskrives den relativt korte undersøgelsesperiode. Udvalget bemærker derudover, at det overvejende flertal af bestsellere i perioden har været udgivet med fastpris. Derfor har en priskonkurrence på bestsellere været udelukket.

4. Nye liberaliseringspotentialer på bogmarkedet

Udvalget har diskuteret, hvilken vej priserne for bøger i forskellige kategorier vil bevæge sig, hvis de ikke fastsættes af forlagene. Det har desuden også diskuteret, hvordan dette vil påvirke både brancheøkonomien og de kulturelle forhold. Udvalget vil i den forbindelse pointere vigtigheden af at skelne mellem generelle markedstendenser, liberaliseringens virkninger og en overordnet kulturpolitisk interesse i litteratur.

Ovenstående konstateringer om bogmarkedets relative upåvirkethed, efter små 5 år med et delvist liberaliseret bogprissystem, er selvsagt ikke noget særlig solidt empirisk grundlag at basere præcise forudsigelser om mulige virkninger af yderligere bogmarkedsliberaliseringer på.

Udvalget har derfor for det første undersøgt mere teoretisk baserede opfattelser af relationer mellem ændringer i prisstrukturer og ændringer i salgsstrukturer på bogmarkedet (afsnit 4.2).

For det andet har udvalget ud fra mere frie overvejelser drøftet, hvorledes bogmarkedet kan tænkes at ville udvikle sig under en større grad af liberalisering, herunder fuld liberalisering. (afsnit 4.3).

Udvalget har i hele afsnit 4 valgt at skelne mellem de såkaldt ”smalle bøger”, ”mellembøger” og ”bestsellere”. Dels fordi det er udvalgets vurdering, at disse tre kategorier vil blive påvirket markedsøkonomisk forskelligt af ændringer i bogsprisstrukturen, dels fordi det er udvalgets vurdering, at der til de tre kategorier knytter sig kulturpolitisk forskellige problemstillinger og udfordringer.

Herudover gælder det overordnet, at udvalgets fokus i dette kapitel er rettet imod skønlitteraturen og den almenkulturelle faglitteratur – i modsætning til f.eks. den videnskabelige litteratur eller undervisningslitteraturen. Dette valg er truffet ud fra en forståelse af, at det er kulturpolitiske overvejelser knyttet til de nævnte litteraturkategorier, der har været baggrunden for udvalgets kommissorium.

4.1. Teori om priser og salgsmønstre i bogmarkedet

Idet det formodes, at bogpriserne ændres ved en overgang til frie priser, antages det, at bogsalgset også påvirkes. Hvor meget bogsalgset påvirkes, afhænger af bøgernes *priselasticiteter*.⁸

Studier af den samlede efterspørgsel på bøger viser, at denne generelt er elastisk: Tre forskellige studier fra hhv. England, Sverige og Danmark indikerer, at priselasticiteten på bøger er lig med eller lidt større end (numerisk) 1.⁹ Det vil f.eks. sige, at salget af de bøger, der udsættes for priskonkurrence og dermed falder i pris, vil stige med mindst lige så mange procent, som priserne falder. Det bekræftes blandt andet af erfaringerne fra Sverige: Da momsen blev sat ned, og bogpriserne reelt faldt med 15.2 %¹⁰ i 2001, steg forlagernes bogsalg med ca. 16 %. Dette svarer til en observeret priselasticitet på lig eller lidt over 1. Hertil er det blandt andet blevet anført, at det samlede salg kan falde i Danmark ved en overgang til frie priser, fordi nogle bogpriser muligvis vil stige.

Flere uafhængige studier af bogbranchen har vist, at markedet for bestsellerlitteratur er meget priselastisk, mens markedet for den smalle litteratur er *relativt mindre* elastisk.¹¹ Med andre ord er købere af bestsellere mere følsomme over for prisændringer end købere af smallere litteratur. Det skyldes blandt andet, at den smallere litteratur købes af forbrugere i højere indkomstgrupper eller forbrugere, der har fagligt eller studiemæssigt behov for bøgerne. Endvidere skyldes det, at salget af bestsellere oftere er impuls køb, og at impuls køb i høj grad er prisfølsomme: De afhænger af, at forbrugeren tilbydes en relativt lav pris. Dette indebærer, at selv hvis smallere litteratur ved en overgang til frie priser i begrænset grad

⁸ Der er en vis sammenhæng mellem bevægelsen i pris og i solgt mængde. Sammenhængen indebærer, at mængden af solgte bøger afhænger af prisen. Hvis prisen på bøger f.eks. falder (stiger) med 1 %, stiger (falder) efterspørgslen med lidt mere end 1 %. I dette eksempel er priselasticiteten numerisk 1.

⁹ Christian Hjort-Andersen ("Bogmarkedet i Danmark", 1996) estimerer priselasticiteten på danske bøger til (minus) 1,5. Frank Fishwick ("Report Into The Effects of The Abandonment of The Net Book Agreement", ms 1998) estimerer priselasticiteten på engelske bøger i perioden 1976-1990 til ca. (minus) 1. Dan Ahlmark og Bengt Brodin ("Att sänka bokmomsen. En analys", 2000) viser, at priselasticiteten på svenske bøger er mindst (minus) 1.

¹⁰ Momsen faldt fra 25 % til 6 %. Det betyder, at en bog, der før kostede 125 kroner, nu koster 106 kroner, svarende til et fald på 15,2 %.

¹¹ Christian Hjort-Andersen ("Bogmarkedet i Danmark", 1996) estimerer priselasticiteten på danske bøger til (minus) 1,45. Frank Fishwick ("Report into the Effects of the abandonment of the Net Book Agreement", maj 1998) estimerer priselasticiteten på engelske bøger i perioden 1976-1990 til ca. (minus) 1. Dan Ahlmark og Bengt Brodin ("Att sänka bokmomsen. En analys", 2000) viser at priselasticiteten på svenske bøger er mindst (minus) 1. (George Bittlingmayer (1992), "The Elasticity of Demand for Books, Resale Price Maintenance and the Lerner Index", *Journal of Institutional and Theoretical Economics* 148, p. 588-606. Euromonitor Consultancy (1998), "Book Publishing in Europe and the United States".)

skulle vise sig at stige i pris, vil dette formentlig ikke medføre et stort fald i salget af denne litteratur.

Omvendt viser disse studier, at fordi den bredere litteratur er prisfølsom, vil prisen på denne litteratur føre til en stigning i bogsalg. Det indebærer, at selv hvis priserne på smallere litteratur viser sig at stige, vil det samlede bogsalg med al sandsynlighed stige, fordi priserne på bredere litteratur vil have en større indflydelse på bogsalg end den indflydelse, som en eventuel tilsvarende prisstigning på smallere litteratur kunne have på bogsalg.

Det følger endvidere af disse teorier, at hvis de enkelte bogsalgssteder får mulighed for selv at fastsætte deres priser, kan de tilpasse priserne efter deres egne omkostningsforhold (bl.a. som følge af hvad forretningen vælger at tilbyde kunderne af service, arrangementer mv.) og efter den lokale konkurrencesituation. De egentlige kæder kan ligeledes fastlægge en prisstrategi, der hænger sammen med kædens øvrige koncept. Selv om nogle forretninger kan være bedre stillet med faste priser, vil det overvejende være en fordel for de fleste selv at kunne fastsætte sine priser, hvis ikke supermarkeder og internetboghandlere vil dominere markedet.

4.2. Bogmarkedets forventede udvikling ved yderligere/fuld liberalisering

Udvalget har i sit arbejde, som nævnt, skelnet mellem tre kategorier af bøger:

- Den smalle bog
- Mellembogen
- Bestsellersen

”Bestsellersen”

Bestsellerne udgør en, i udvalgets terminologi, titelmæssigt ganske lille gruppe af romaner og almenkulturelt faglitterære udgivelser (selvbiografier, enkelte populære historiske bøger mv.), som sælger i betydelige oplag. Fra de seneste år kan peges på romanerne Morten Ramslands *Hundehoved*, Jette Kaarsbøls *Den lukkede bog*, Jakob Ejersbos *Nordkraft*, Christian Jungersens *Undtagelsen* og på faglitterære udgivelser som Bo Lidegaards biografi om Jens Otto Krag, Thor Nørretranders *Det generøse menneske* og B.S. Christiansens *Et liv på kanten*.

Der er i udvalget enighed om at antage, at en liberalisering af bogmarkedet i større eller mindre omfang vil føre til lavere priser og større salg af sådanne bestsellere. Dette salg vil i stigende grad også ske fra andre salgskanaler end boghandlerne, herunder fra supermarkeder, så der vil blive stigende konkurrence om salget af bestsellere. Det er

vanskeligt at forudsige, i hvilket omfang det øgede salg af bestsellere – kombineret med ændringer i andre dele af bogmarkedet – vil medføre et større bogsalg samlet set.

”Den smalle bog”

Ved begrebet den smalle bog forstås traditionelt en skønlitterær udgivelse, der i en litterær fagkreds eller dele af den og blandt læserne regnes for særlig værdifuld på grund af sit æstetiske udtryk og/eller tematiske indhold, men besidder en eksklusivitet, der gør, at den kun købes og læses af et begrænset, men interesseret publikum.

En smal bog kan med tiden blive en bred bog. Et karakteristisk nyere eksempel er Peter Seebergs *Eftersøgningen*, der ved sin udgivelse i 1962 blev betragtet som et ”absurd” æstetisk eksperiment, men nu læses ubesværet og med stort udbytte af folkeskole- og gymnasieelever. En smal, eksklusiv forfatter kan med tiden blive en bred forfatter. Per Højholt er et eksempel. En forfatter kan begynde eksperimenterende, smalt, men udvikle sig til en bred, folkelig fortæller. Kirsten Thorup er et eksempel. En forfatter kan vedblivende være smal, eksklusiv, eksperimenterende og aldrig nå ud til et alment interesseret publikum, men kan være til stor inspiration for andre forfattere i udviklingen af deres formsprog. Herpå kender litteraturen talrige eksempler.

Der kan således ikke herske nogen tvivl om den smalle bogs væsentlige kulturelle rolle. Begrebet den smalle bog lader sig imidlertid ikke indskrænke til kun at omfatte den eksklusive skønlitterære bog, dvs. en del fiktionsprosa og den meste lyrik. I henseende til tilgængelighed, væsentlighed og salgstal omfatter den smalle bog også grænseformer mellem fiktion og sagprosa, eksempelvis essays, og en hel del almenkulturel faglitteratur samt mere specialiseret faglitteratur.

Brancheøkonomisk spiller den smalle bog dog en beskeden rolle. Skønlitteraturen genererer i sin helhed ca. 25 % af den samlede bogomsætning, og den smalle bogs vægt i denne andel er formentlig af mindre betydning. Samme forhold gælder for ”den smalle bogs” vægt i den faglitterære omsætning. Men selv et lille fald i salget af den smalle litteratur kan være problematisk for forfatternes indtægt.

Som det er beskrevet i afsnit 3.5, er der igennem mange år og uafhængigt af den delvise liberalisering blevet færre boghandler, og butikkerne er oftere medlem af en frivillig kæde eller indgår i en kapitalkæde. Udvalget har drøftet, om den udvikling har en betydning for salget af den smalle bog. Udvalget har i den forbindelse kunnet konstatere, at udviklingen fører til større boghandler, hvilket giver mulighed for eksponering af et større sortiment. I sig selv er koncentrationen af boglader derfor ikke et argument for stigende afsætningsvanskeligheder for den smalle bog.

For bøger som for andre kulturprodukter gælder dog, at salget generelt er blevet mere koncentreret om en kort periode lige efter udgivelsen. Dette har sandsynligvis bidraget til en gængs opfattelse af, at danske boghandlere har færre titler på lager. Denne opfattelse kan dog ikke bekræftes på grundlag af det eksisterende materiale, da der ikke eksisterer tilgængelig historisk statistik om bredden i lagerføringen, og boghandlens interne regnskabsoplysninger ikke belyser "den smalle bog", som er et delvist kvalitativt begreb. Udvalget har imidlertid igennem fortrolige firmaoplysninger fået indsigt i forskellige typer boggladers salgssammensætning og har kunnet konstatere, at omsætningen i boghandlen i vid udstrækning baserer sig på salget af enkeltteksemplarer, og at boghandlens salg fordeler sig på et meget stort antal forskellige titler - såvel nyheder som backlist. Selvom boghandlerkoncentrationen i visse tilfælde fører til et mere centraliseret indkøb af populære titler, så ser det ud til, at bogladerne fortsat vil have behov for at kunne tilbyde et bredt sortiment for at kunne fastholde sit publikum.

Et bredt sortiment vil også omfatte smalle bøger, så salget af smalle bøger er mere et spørgsmål om, hvilke smalle bøger der udgives, end om liberaliseringsgrad eller boghandlerkoncentration.

I forhold til markedspåvirkningen af den smalle bog ved øget liberalisering peger udvalget på, at den smalle bog i visse butikker er et must og måske endda en steadyseller, medens den kun optræder som skaffevare i andre butikker. Det er derfor uvist, hvordan prisen på den smalle bog vil udvikle sig generelt ved en øget liberalisering.

Sammenfattende kan man herefter sige: 1) at den smalle bog både efter den traditionelle definition og den bredere længe har været præget af faldende oplagstal, 2) at denne udvikling har fundet sted, uanset at bogmarkedet ikke har været fuldt liberaliseret, 3) at den delvise liberalisering ikke ses at have haft indflydelse på denne udvikling, 4) at spørgsmålet, om en fuld liberalisering vil skade den smalle bog, ikke lader sig meningsfuldt besvare af udvalget. Først og fremmest fordi andre faktorer – herunder sociologiske, den generelle medieudvikling, ændringer i offentlighedsdannelsen og forbrugeradfærd – synes at være afgørende for den smalle bogs skæbne.

Heraf følger, at den smalle bogs problem er et rent kulturpolitisk spørgsmål. Den kan ikke klare sig på markedsøkonomiske vilkår, uanset markedets liberaliseringsgrad. Men den er en uundværlig faktor i et levende kulturliv. Den skaber erkendelse, individuel selvforståelse, virkelighedsindsigt, virkelighedsudvidelse og oplevelsesformer, der ikke kan opnås på anden måde. Den er fundamentet for et lands sprogkultur. At sikre den smalle bogs trivsel og tilgængelighed er en offentlig opgave, der må løses inden for rammerne af en støtte- og incitamentsstruktur, som udformes til at blive et adækvat korrektiv til de generelle tendenser i markedsudviklingen.

”Mellembogen”

I det foregående afsnit er den smalle bog defineret traditionelt, dvs. som den eksklusive udgivelse, der ofte stiller større krav til læseren og kun appellerer til et lille, særligt litterært interesseret publikum. Over en længere årrække har tendensen på markedet imidlertid været, at stadig flere bøger sælges i et stadig mindre antal. Forholdsvis få titler genererer stort salg. I dag er de fleste udgivelser af også bredt tilgængelig kvalitetslitteratur – skønlitteratur såvel som faglitteratur – at betragte som smalle bøger betragtet ud fra et salgs- og oplagskriterium. Et salg på under 1000 eksemplarer har siden midten af 1990’erne mere været det normale end undtagelsen. Der ses ikke nogen årsagssammenhæng mellem denne udvikling og den delvise liberalisering. Tendensen til koncentration om færre begivenheder på bekostning af alsidigheden rammer alle medier – også bogen.

Mellembogen er den bogkategori, der titelmæssigt fylder det danske bogmarked, og også i relation til salgsvolumen tegner den sig for en væsentlig del. Det er de almindelige romaner og biografier, der trykkes i oplag på et par tusinde og har et jævnt salg, der sikrer bredden i udbuddet af ny dansk litteratur. Det er derfor både i en markedsøkonomisk og i en kulturpolitisk henseende vigtigt at overveje, hvilke virkninger yderligere markedsliberalisering vil få for denne – brede – bogkategori.

I relation til markedsudviklingen ved en øget liberalisering peger udvalget på, at det er vigtigt at være opmærksom på, at der ikke er tale om en fastprisordning i dag over for en fremtidig friprisordning. Allerede i dag kan boghandlerne sætte prisen på den overvejende del af bøgerne, nemlig de ældre udgivelser. Derudover er situationen igennem de seneste fem år blevet den, at et væsentligt antal af nyhederne ikke har fast pris, så boghandlerne er godt i gang med at vænne sig til en situation uden fast pris. Danske forlag har i dag ca. 50.000 forskellige titler på lager, som boghandlerne kan forhandle.

Et scenario peger på, at boghandlerne i stigende grad vil anvende disse muligheder for selv at kalkulere bogpriserne og dermed sikre en avance, der giver mulighed for et større sortiment af mellembøger, f.eks. i forbindelse med udvikling af egentlige specialafdelinger. En del af disse mellembøger vil formentlig så stige i pris, men da de samtidig vil blive umiddelbart tilgængelige for publikum, vil salget af dem øges.

Der vil dog også være boghandlere – væsentligst dem som ikke er markeds-mæssigt pressede eller har udbyggede specialer – som vil fortsætte med at anvende de af forlagene satte vejledende priser. Men størstedelen vil for bøger med frie priser følge principper som følger: Med hensyn til mellembøgerne vil der først og fremmest blive tale om sortimentsovervejelser, og der vil pristypen ikke – med de nuværende konkurrenceforhold – ændre meget ved prissætningsprincipperne i dette scenario.

Det er muligt, at forhandlere eller boghandlere under et helt fripris-regime vil vælge at give en generel rabat på alt eller på brede genrer, og det vil nok hos øvrige boghandlere i det pågældende markedsområde føre til en tilbageholdenhed med lagerførelse af nye mellembøger. Det betyder bl.a. af flere mellembøger bliver til skaffevarer, så vi vil kunne se både lavere og højere priser for denne gruppe.

Et andet scenario peger på, at forlagene vil blive mere forsigtige og konservative i deres udgivelsespolitik, hvis en situation med frie priser vil få boghandlernes vilje til at lagere mindre populære titler til at mindskes. Dette vil kunne få forlagene til i en liberaliseret markedssituation at udgive færre titler – ikke mindst af mellembøger.

Udvalget har i den forbindelse drøftet, hvilke kulturpolitiske overvejelser der kan knyttes til spørgsmålet om et muligt mindre antal årligt udgivne titler på det danske bogmarked set i forhold til niveauet i dag. Igennem de sidste 25 år af det tyvende århundrede var der en klar stigende tendens i antallet af udgivne titler, som især var markant for faglitteraturen. Efter år 2000 ses en let vigende tendens i antallet af udgivne bogtitler, som særligt rammer faglitteraturen. Det er en gængs opfattelse, at det offentlige (biblioteks-) indkøb meget direkte påvirker antallet af udgivne titler. Det vigtigste eksempel herpå er de senere års ændringer i salget af børnebøger. Det tilgængelige materiale giver dog ikke mulighed for en præcis belysning af sammenhængen mellem antal udgivne titler og offentligt bogindkøb.

Efter udvalgets opfattelse lader det sig ikke gøre at fastsætte nogen norm for et optimalt titeltal, men antallet af producerede titler spiller en væsentlig kulturpolitisk rolle. Og nok så væsentligt som antallet er spredningen af titler på forskellige genrer og udtryk. Hvis der eksempelvis produceres et meget stort antal titler inden for genren kriminalromaner eller kogebøger, er dette i sig selv jo ingen garanti for et kulturelt set alsidigt bogmiljø. Alsidighed i genrer, emner, tematik og udtryksformer er den afgørende forudsætning for et i bredeste forstand levende kulturmiljø. Med det over en årrække voldsomt stigende udbud på mediefronten er fulgt en stærk tendens til, at publikum får ”mere af det samme”; dette gælder i særlig grad tv, men ingen medier er gået ram forbi i denne udvikling.

Når man diskuterer betydningen af titelproduktionens omfang, herunder især antallet af nyudgivelser, er det navnlig skønlitteraturen, der står i fokus. Et fremherskende argument er, at det er afgørende for litteraturens kvalitet, at der eksisterer en stor, bred underskov af forfattere, som måske ikke nyder den store publikumsinteresse, men som danner et litterært miljø som grobund for de forfattere, der slår igennem til publikum. Med et udtryk fra managementteorien taler man ofte også om ”vækstlaget”. Der er uden tvivl forfattere, der vokser ud af dette litterære miljø. Der er andre, som kommer helt udefra og pludselig slår igennem til et større publikum. Nogen kausalitet kan ikke påvises. Dog er det et fåtal

bestsellerforfattere, der debuterer som bestsellerforfattere, jf. side 15, og bestsellerforfatterne skriver sjældent bestsellere hver gang.

En stor titelproduktion er efter udvalgets opfattelse på den ene side et gode, idet den alt andet lige betyder, at mange stemmer, mange udtryk, kommer til orde. På den anden side kan man frygte, at mange titler skygger for hinanden, hvilket har den konsekvens, at de fleste forbliver ubemærkede af offentligheden. Udvalget finder således, at det må dreje sig om at opnå en balance, der nødvendigvis må være flydende. Det må ske i et samspil mellem alle bogkulturens aktører, hvor de statslige støtteordninger spiller en stor rolle. Markedet i sig selv kan ikke og har i mange år ikke kunnet skabe den, og denne problemstilling må derfor ses uafhængigt af liberaliseringsovervejelserne.

5. Konklusion/Anbefalinger

Som det fremgår af kapitel 3, er det samlet set udvalgets vurdering, at det danske bogmarked ikke kan påvises at være væsentligt påvirket af den delvise liberalisering i 2001. Ganske vist udgiver forlagene markant flere bøger med vejledende priser i stedet for faste priser – men det er udvalgets indtryk, at også bøger med vejledende pris overvejende sælges hos boghandlerne og via de øvrige salgskanaler til de af forlagene fastsatte vejledende priser.

Det er på baggrund heraf, samt på baggrund af udvalgets drøftelser, en fælles vurdering, at der – inden for kulturpolitisk forsvarlige rammer – er mulighed for at tage yderligere liberaliseringsskridt på det danske bogmarked.

Udvalgets medlemmer har dog i et vist omfang forskellige vurderinger af såvel de markedsmæssige som de kulturelle virkninger af mere vidtgående liberaliseringstiltag. Udvalget har derfor ikke kunne nå til enighed om fælles anbefalinger om den nærmere rækkevidde af yderligere skridt til liberalisering af bogmarkedet.

En del af udvalget (Olaf Winsløw, Grit Munk, Claes Kastholm Hansen, Birgitta Modigh og Laurits Rønn) vurderer, at de foreliggende erfaringer ikke giver grundlag for at antage, at en fuld liberalisering af bogmarkedet vil medføre væsentlige negative påvirkninger af salg af litteratur i Danmark.

Disse udvalgsmedlemmer peger på, at udviklingen siden 2001 har vist, at der ikke er behov for den nuværende konkurrencebegrænsende regulering af bogmarkedet, idet såvel titeludbuddet og stykafsætningen som det samlede salg af danske bøger er gået op i det sidste tiår. Efter disse medlemmers vurdering tjener det nuværende system med adgang til at fastsætte faste priser ikke længere de kulturelle hensyn, som tidligere har udgjort de kulturpolitiske begrundelser for bogmarkedets dispensation fra de almindelige konkurrenceregler. Det er samtidig for disse medlemmer bekymrende, at faste priser kan udgøre en beskyttelse af bogklubsalget direkte fra forlag på bekostning af salget af nye bøger i butikkerne. Samlet set vurderer disse medlemmer, at antallet af solgte bøger vil øges med frie priser. Det gennemsnitlige prisniveau for bøger vil falde – også selvom der i begrænset omfang er en risiko for mindre prisstigninger på mindresælgende litteratur.

Disse medlemmer finder det ikke sandsynligt, at antallet af bogudsalgssteder vil falde som følge af en liberalisering, og at et liberaliseret prissystem derfor ikke vil indebære en forringet adgang til at købe bøger – heller ikke i tyndt befolkede områder.

Samlet set finder disse medlemmer ikke, at der er grundlag for at antage, at befolkningens adgang til et bredt bogudbud og kvalitetslitteratur skulle være truet som en direkte følge af en

ophævelse af fastprissystemet. Birgitta Modigh mener dog, at tilgangen til kvalitetslitteratur kan påvirkes negativt ved en liberalisering af bogmarkedet. Dette bør man være særligt opmærksom på ved en kommende analyse af bogens kulturpolitiske situation.

Olaf Winsløw, Grit Munk, Claes Kastholm Hansen, Birgitta Modigh og Laurits Rønn anbefaler derfor, at den gældende dispensation fra konkurrencereglerne til fastprissystemet ophæves.

En anden del af udvalget (Sven Westh og Jesper Hermansen) er enig i ovenstående antagelser om, at der ikke på nuværende tidspunkt foreligger erfaringer, der på langt sigt giver grundlag for at antage, at en liberalisering vil medføre væsentlige negative påvirkninger af salget af litteratur i Danmark. Disse medlemmer mener dog, at der kan fremføres gode grunde til, at forlæggerne og boghandlerne bør få en periode til at omstille sig til en stærkere konkurrence, som vil være en følge af en liberalisering. De anbefaler derfor en gennemførelse af aftalen mellem Forlæggerforeningen og Konkurrencestyrelsen.

Disse medlemmer anbefaler således, at der gennemføres en begrænset liberalisering efter den model, der er beskrevet i aftalen, der er indgået mellem Konkurrencestyrelsen og Forlæggerforeningen i november 2005. Denne anbefaling lægger op til en yderligere liberalisering på tre punkter. For det første vil forlagenes mulighed for at fastsætte bindende videresalgspriser begrænses til 10 % af alle nyudgivelser, hvor de i dag har mulighed for at fastsætte priser for alle nyudgivelser. For det andet forkortes fastprisperioden til kun at gælde udgivelsesåret og de første fem måneder af det efterfølgende kalenderår, i modsætning til nu, hvor fastprisperioden dækker udgivelsesåret og det efterfølgende kalenderår. Og for det tredje vil der ikke længere kunne fastsættes bindende videresalgspriser på nye udgivelser af værker, der tidligere har været udgivet i Danmark.

En tredje del af udvalget (Erik C. Lindgren, Peter Legård Nielsen og Frants Gundelach) vurderer, at den skærpede priskonkurrence fra og mellem supermarkeder og boghandlerkæder, der vil følge af en fuldstændig prisliberalisering af bogmarkedet, vil medføre, at prisen kun vil falde på ganske få bestsellere, mens prisen på det øvrige bogsortiment vil bevare status quo eller stige.

Disse medlemmer vurderer endvidere, at en del boghandlere, især uafhængige provinsboghandlere, i et fuldt liberaliseret bogmarked vil lukke, som følge af at de faldende priser på bestsellere skønnes at reducere bogladernes indtjening. Det vurderes endvidere, at bogladerne i en sådan situation i vidt omfang vil blive mere forsigtige i indkøb og lagerføring og i højere grad overlade indkøb til centrale kædeindkøbere. Dette vil tendere mod at ensarte udbuddet af bøger i kædebutikkerne og mindske udbuddet af mindresælgerne i boghandlernes sortiment. Disse medlemmer finder, at en fuldstændig liberalisering således vil begrænse afsætningen af bestsellerne, som i forvejen sælges i gode oplagsstørrelser, på

bekostning af det brede mellemlag af udgivelser, som allerede har det vanskeligt. Forlagene vil reagere ved at blive mere tilbageholdende med at udgive titler, som tilhører mellemlaget, og dermed yderligere centrere ressourcer og opmærksomhed omkring bestsellerne.

Disse medlemmer kan på denne baggrund ikke anbefale en fuld liberalisering af bogmarkedet og havde helst set, at den nuværende ordning kunne fortsætte uændret i en årrække, indtil der var tilvejebragt tilstrækkeligt grundlag for at vurdere den kulturpolitiske betydning af de ændringer, som blev indført i 2001. De finder dog, at mere begrænsede skridt i retning af yderligere liberalisering af bogmarkedet vil kunne være acceptable, hvorfor også *Erik C. Lindgren, Peter Legård Nielsen og Frants Gundelach* anbefaler, at der gennemføres en begrænset liberalisering i form af den aftale, der er indgået mellem Konkurrencestyrelsen og Forlæggerforeningen som beskrevet ovenfor.

Kommissoriet for dette udvalgsarbejde har været liberaliseringer af bogmarkedet, jf. ovenstående anbefalinger. Det samlede udvalg finder dog anledning til at pege på, at bogens og litteraturens situation uanset valg af prisreguleringsordning påvirkes af – og også fremover vil blive påvirket af – en række generelle træk i den samfundsmæssige udvikling. Det drejer sig især om påvirkninger fra udvidet konkurrence fra andre medier og underholdningstilbud (især til børn og unge), det offentliges indkøbs størrelse, koncentrationstendenser i detailhandel og produktionsvirksomhed, konkurrence mellem salgskanalerne, informationssøgning og salg via internet mv.

Udvalget anbefaler derfor, at der tages initiativ til en mere generel analyse af bogens kulturpolitiske situation og en vurdering af det eventuelle behov for kulturpolitisk relevante tiltag til styrkelse af bogens og litteraturens stilling i det samlede kulturudbud og kulturforbrug.

I den forbindelse kan udvalget tilslutte sig det tidligere bogmarkedsudvalgs ("Vagthundeudvalget") tilkendegivelser om, at det nuværende tilgængelige datagrundlag om bøger og bogmarked er utilstrækkeligt til at kunne danne grundlag for præcise og fuldt pålidelige analyser af bogmarkedets udvikling. Udvalget finder, at der også sammenhængende med en liberalisering bør ske en langsigtet overvågning af bogmarkedet, særligt hvad angår bøgernes tilgængelighed, udgivelsen af kvalitetslitteratur og kulturpolitiske hensyn.

Udvalget anbefaler derfor, at der tages skridt til at etablere en forbedret statistikproduktion om bøger og bogmarked.

Bok og marked

- en komparativ rapport

Markedsrådgiver Terje Fredriksen

Indholdsfortegnelse

1. Innledning og sammenfatning.....	3
2. Bokmarkedet i Danmark	12
3. Bokmarkedet i Sverige	25
4. Bokmarkedet i Finland.....	35
5. Bokmarkedet på Island.....	43
6. Bokmarkedet i Norge.....	46
7. Bokmarkedet i Holland.....	62
8. Bokmarkedet i Østerrike	67
9. Bokmarkedet i Irland.....	70
10. Bokmarkedet i Hellas	73

1. Innledning og sammenfatning

Denne rapporten er ikke primært skrevet for å gi et fullstendig bilde av det enkelte lands bokmarked. Begrepet ”komparativ relevans” har stått sentralt i forutsetningene for dette arbeidet. I dette ligger det en ambisjon om å sammenlikne forholdene på de ulike bokmarkedene, der hvor dette er relevant, med et ståsted i Danmark. Intensjonen med denne rapporten er altså å fremlegge fakta og påvise relevante forhold, med sikte på å tilføre ny kunnskap til den diskusjon som pågår om rammevilkårene for bokmarkedet i Danmark.

”Utvalget vedr. Fremtidens Bogmarked” som denne rapporten er adressert til, har i oppdrag å komme med innspill og forslag til en fremtidig løsning for det danske bokmarked.

I dette arbeidet har Utvalget erkjent et behov for å få fremlagt fakta og relevante erfaringer fra ulike bokmarkeder i Norden og Europa, hvor rammevilkårene er annerledes.

Utvalget har valgt ut de land som er med i denne undersøkelsen og har formulert forutsetninger for hva denne rapporten skal inneholde. Her fremkommer det at man ønsker *”en faktisk beskrivelse av de konkrete forhold og dernest, hvor det er mulig en beskrivelse av hvilke politiske og branchebestemte vurderinger, der har ligget til grunn for fastsættelsen av: - bogpriser – før / nu – hvilke ordninger ligger bag? – moms – før / nu – hvilke argumenter ligger bag hvilke ordninger? – brancheaftaler – hva / hvordan?”*

Videre skal rapporten inneholde fakta om bokmarkedet (inkl. markedet for skolebøker) - direkte og indirekte støtteordninger, vederlag m.v. på ulike nivå, til forfatterne, forlagene, bokklubber, bokhandlere og andre forhandlere, bibliotek og redegjøre for organisasjonsforhold i bokbransjen.

Utvalget har ønsket en bred og faktaorientert fremstilling.

Det er mange ulike forhold som påvirker utviklingen i det enkelte lands bokmarked, som moms og andre skattepolitiske forhold, direkte og indirekte støtteordninger, offentlige bevilgninger til bibliotek, skole og utdanning osv. Å kartlegge de økonomiske og kulturpolitiske virkningene, enkeltvis og interaksjonen mellom disse, er en umulig oppgave. Dette gjør dessuten direkte sammenlikninger komplisert, og basert på det materiale som her foreligger, kan det for eksempel være vanskelig å danne seg en oppfatning av hvorvidt et system med fri bokpris er bedre eller dårligere enn et system med faste bokpriser. Det er da heller ingen ambisjon å presentere en fasit i denne rapporten. Dette bør likevel ikke være til hinder for at det pekes på sammenhenger som kan være tilstede.

Prosjektets tidsramme i kombinasjon med det forhold at slike statistikker ikke er umiddelbart tilgjengelig, har satt begrensninger på omfanget av undersøkelsen. En vesentlig utfordring

har vært å fremskaffe opplysninger og fremstille disse i en relevant og komparativ form. Det enkelte lands statistikker er til dels mangelfulle og er ikke laget med sikte på en komparativ bruk. Et initiativ fra forleggerforeningene i Norden, med sikte på å fremskaffe komparative statistikker for salg og produksjon, er påbegynt men er ikke fullført. Med utgangspunkt i det materialet som foreligger, er det derfor ikke mulig å trekke entydige konklusjoner. Med disse forbehold er likevel opplysningene bearbeidet med sikte på at de i størst mulig grad skal kunne sammenliknes, og gi grunnlag for argumenter og debatt. Enkelte opplysninger er basert på kvalifiserte estimater, uten at det nødvendigvis refererer til publiserte statistikker.

For en diskusjon i Danmark er selvsagt erfaringene fra bokmarkedene i de nordiske land av spesielt stor betydning. Kapitlene om "komparativ relevans" bør derfor leses i sammenheng for Sverige, Finland, Danmark og Norge. Fakta om det svenske og finske bokmarkedet er av stor betydning fordi det kan si noe om virkningene av at det her har vært frie bokpriser etter 1970. Motsvarende er forholdene i Norge relevant fordi dette bokmarkedet har mange felles trekk med forholdene i Danmark, blant annet med en lang tradisjon for markedsreguleringer gjennom frivillige bransjeavtaler.

Reguleringer og markedsinngrep i kulturfeltet og mediebransjene har lange tradisjoner og omfatter både de trykte medier, kabel- og etermediene. På enkelte områder har disse reguleringene vært svært omfattende, for eksempel ved tildeling av kringkastingslisenser og konsesjon for kinodrift. Filmbransjen og dagspressen er eksempler på kulturnæringer med en omfattende grad av markedsreguleringer og politiske føringer, i kombinasjon med ulike økonomiske støtteordninger.

Denne praksisen finner vi også på litteraturfeltet, og i bokbransjen er det en lang felleseuropeisk tradisjon for å tillate ulike konkurranseregulerende avtaler.

Dette har i første rekke sammenheng med at bøkene tidligere ble solgt i kommisjon, slik det fortsatt gjøres med aviser, fagblader og tidsskrifter, ukeblader o.a. magasiner og tegneserier.

I Norden var denne kommisjonshandelen med bøker, fra midten av 1800-tallet, organisert etter forbilde fra Tyskland og *Börsenverein des deutschen Buchhandels*, som ble etablert i 1825. Kommisjonshandelen med bøker har det til felles med bokbransjeavtalene, at hensikten er at produktene skal ha en forlagsbestemt utsalgspris, og derved fjerne muligheten for priskonkurransen i detaljistledet. Ved kommisjonssalg er det produsenten som eier produktet, også når den selges i butikken, og forhandleren har returrett på usolgte eksemplarer. Deler av bokmarkedet er fortsatt organisert som kommisjonshandel. I vår tid gjelder dette bl.a. de såkalte "kioskbøkene".

Et forbud mot bokbransjeavtaler har derfor ingen umiddelbar konsekvens for den fastprisordning som gjelder for bøker i kommisjonshandelen. I den konkurranserettslige

vurderingen av kommisjonssalget for blader og aviser, blir de kulturpolitiske hensyn tillagt vekt, og det er lagt til grunn at avisene er en "ferskvare" og at ordningen bidrar til å opprettholde et bredt forhandlernet. Kommisjonshandelens fastprisordning omfatter også importerte aviser og blader, men ikke importerte bøker. Bransjeavtalene gjelder ikke for bokimport.

Det gamle kommisjonshandelssystemet i bokbransjen bygget på tre grunnprinsipper: Forhandlernes enerett, den faste bokprisen og returretten. Disse prinsippene ble førende ved overgangen til bransjeavtalene, men etter 1950 fikk bokhandelen etter hvert en mer selvstendig økonomisk stilling basert på større kapitalbinding og risiko. For forlagene var den nye handelen med bøker, basert på bransjeavtaler, mer fordelaktig fordi bokhandelen gikk over til å kjøpe bøker i fast regning, uten returret, og påtok seg et større lagerhold. Samtidig var dette kostnadsbesparende fordi utgiftene til frakt- og returbehandlingen ble betydelig redusert.

Grovt sett kan dagens bokmarkeder i nordiske og europeiske land inndeles i tre grupper:

- Bokmarkeder uten bransjeavtaler/fastprisordninger, med frie bokpriser.
- Bokmarkeder som delvis reguleres av frivillige bransjeavtaler og faste bokpriser.
- Bokmarkeder som reguleres ved bokprislover.

Det svenske kommisjonssystemet i bokbransjen ble avviklet allerede i 1970, etter å ha eksistert som et fastprissystem siden 1843, og Finland fulgte etter.

Organisasjonene på forlegger- og bokhandlersiden uttrykker tilfreds med dagens ordninger, og det er ingen aktuell sak å gjeninnføre et fastprissystem på bøker.

Island, Irland og Storbritannia hadde tidligere bransjeavtaler, som midt på 1990-tallet ble avviklet som følge av utviklingen på bokmarkedet og konkurranseforholdet mellom aktørene.

I Danmark og Norge er kommisjonshandelen blitt avløst av frivillige privatrettslige bransjeavtaler. Disse regulerer deler av bokmarkedet, og gir forlagene en rett til å fastsette utsalgspriser på nye bøker, for en begrenset fastprisperiode, i enkelte boksjangere.

Slike bransjeavtaler krever imidlertid et unntak fra konkurranselovene, og en gjennomgang av avtalepartenes søknader om dispensasjon, viser at disse har vært kultur- og litteraturpolitisk begrunnet. Ved behandlingen av søknadene er imidlertid både de konkurranserettslige og de kulturpolitiske argumenter blitt vurdert.

Men slike unntak skal også legitimeres i en offentlighet der et kritisk publikum i vår tid kan stille seg uforstående til nødvendigheten av bransjeavtaler og faste utsalgspriser. Dette oppfattes å være grunnleggende i strid med en moderne forbruker- og konkurransepolitikk, der markedets egen dynamikk i kombinasjon med fri konkurranse, rent allment forutsettes å gi en mer effektiv utnyttelse av samfunnets ressurser. For forbrukeren betyr dette vanligvis lavere priser med større og bedre varetilbud. Bransjens argumenter for faste bokpriser kan derfor fremstå som noe av en anakronisme, sett med vår tids øyne.

Når myndighetene i flere europeiske land har valgt å gripe inn i handelen med bøker, med å vedta lover om faste utsalgspriser, viser dette hvor vanskelig det er blitt å opprettholde de frivillige privatrettslige bransjeavtaler. Dette dreier seg om mer enn forholdet til konkurransemyndigheter. Konkurransen mellom aktørene og de bransjeinterne konfliktene viser at avtalene fort kan bli avvirket, slik det skjedde i Frankrike, Storbritannia, Irland og Island.

Begrunnelsen for bokprislovene er nokså entydige, selv om de er forskjellige med hensyn til utforming og avgrensning, og de bygger på en allmenn samfunnsøkonomisk forståelse av markedets begrensninger og behov for korrektiv. Lovgivningen i disse landene forutsetter at et uregulert bokmarked, hvor bøkene omsettes på linje med andre varer, ikke vil kunne forventes å ivareta nødvendige helhetlige hensyn. Lovene er også utformet med tanke på å sikre gode arbeids- og inntektsvilkår og et godt rettighetsvern for forfatterne.

Forfatterne er ellers ikke part i bransjeavtalene, og de har ingen forhandlingsposisjon i denne sammenheng. Kontrakter mellom forfatter og forlag bygger imidlertid på royaltypriippet, hvor den faste utsalgsprisen er det stabile element for beregning av forfatternes inntekter av boksalg. De kollektive forfatterkontraktene er fremforhandlet av organisasjonene. Disse avtalene har gitt forfatterne en faglig-politisk plattform, som gjelder partenes rettigheter og plikter, men som også har styrket forfatternes lønns- og arbeidsvilkår.

Bruken av lovalternativet viser at myndighetene har forskjellige holdninger til utviklingen på bokmarkedet, og ser forskjellig på nødvendigheten av en fastprisordning på bøker. Det ble ikke tatt statlige initiativ for å endre utviklingen da bransjeavtalen ble avvirket på Island.

I Storbritannia og Irland ble bransjeavtalene avvirket da sentrale aktører brøt ut av den frivillige bransjeavtalen, *The Net Book Agreement (NBA)*.

Tyskland skulle utviklingen bli helt annerledes. Handelen mellom land i hele det tyskspråklige markedet truet med å velte bokbransjeavtalen, og myndighetene valgte derfor å gripe inn med en ny lov som påla alle forlag å faste utsalgsprisene. Denne avløste den frivillige bokbransjeavtalen og ble vedtatt uten politisk motstand, og Østerrike valgte også lovalternativet.

Storbritannia og Tyskland hadde en mer enn hundreårig tradisjon for faste bokpriser. Frankrike var imidlertid det første landet som 10. juli 1981 vedtok en lov som påla alle forlagene å fastsette utsalgsprisene på nye bøker, med 2 års bindingstid. Loven omtales ennå som "Lang-loven" etter det initiativ som ble tatt av kulturminister Jacques Lang. Erfaringene fra en periode med frie bokpriser hadde vist at det var nødvendig å ta i bruk et nytt lovverk dersom litteratur- og kulturpolitiske hensyn skulle kunne ivaretas. Loven omfattet imidlertid ikke skole- og lærebøkene.

I løpet av 1980 og 90-årene fulgte flere land etter med lover som lå nær opp til den franske modellen; de iberiske statene, Italia og Hellas, men lovalternativet ble også gjenstand for en bred diskusjon i land lenger nord.

Lover som gir rammebetingelser markedet for kulturnæringene og mediebransjen er ikke uvanlig, og begrunnes gjerne med at markedet ikke kan forvente å løse alle samfunnsoppgaver. Politiske føringer og direkte inngrep fra det offentliges side har vist seg å være nødvendig der markedets egne mekanismer ikke strekker til. Markedsreguleringer i kulturnæringene kompletterer et bredere register av offentlige virkemidler, med direkte og indirekte støtteordninger. For litteraturfeltet omfatter dette for eksempel produksjonsstøtte, spesielle ordninger for moms og skatt, opphavsrettlig praksis, kollektive forfatterkontrakter, forlagenes enerett til utgivelse, kollektive kompensasjons- og vederlagsordninger for kopiering og bruk av beskyttet materiale i undervisning, skole- og folkebibliotek, osv.

I en konkurranserettslig sammenheng er boken imidlertid en vare. I litteratur- og kulturpolitikken blir boken behandlet som en kulturbærer, begunstiget med ulike økonomiske støttemidler. Land som Storbritannia, Irland og Norge har dessuten momsfritak både for bøker, aviser og tidsskrifter. Dette er en indirekte økonomisk støtteordning, og bøkene er med dette gitt en særegen skattepolitisk status i varehandelen.

I Danmark har imidlertid bøker som andre varer full momsbeskatning, men samtidig har bøkene fått en konkurransepolitisk særstilling gjennom dispensasjonen for *Samhandelsreglerne*. I Sverige blir bøkene behandlet på linje med andre varer rent konkurransepolitisk, med frie priser og handelsvilkår, men samtidig har man valgt en lavere momssats som er kulturpolitisk begrunnet. I Norge er fritak fra moms begrunnet på samme måte som for avisene og tidsskriftene.

Bokens og bransjens spesielle markedsvilkår begrunnes med at det er nødvendig å ta spesielle hensyn til språk og skriftkultur, men det dreier seg også om hvordan bredden og mangfoldet av litteratur, kunst- og kulturuttrykk kan forsvare en plass i varehandelen. Dette er argumenter som fremgår av søknader om dispensasjon fra konkurransebestemmelsene. Bransjeavtalene hevdes å synliggjøre og tilgjengeliggjøre bredden av den litteratur som

frembys på bokmarkedet. Dette er argumenter, som ved behandlingen av søknader om dispensasjon fra konkurranseloven, er blitt tillagt en kulturpolitisk verdi, ikke bare som en ordning for bransjens aktører, men også vurdert som en allmenntilgitt ordning for forfattere og det bokkjøpende publikum. EU har tatt konsekvensen av dette, og markedsreguleringer og bransjens rammevilkår, inklusiv spesielle momsordninger, er derfor definert som et nasjonalt kulturpolitisk anliggende, akseptert å være forskjellige i medlemslandene.

Men kritikken mot bransjeavtalene og fastprisordningene har også sammenheng med utviklingen av vertikale og horisontale integrasjoner, og en konsentrasjon av eierforholdene i bransjen. Oppkjøp og fusjoner har endret konkurranseforholdene i bokmarkedet. Store og dominerende enheter gir markedet et preg av å være et oligopol. I økonomisk teori er det påvist at slike oligopolmarkeder kan ha stor betydning for prisdannelse og prisnivå.

”Telemarksforskning” har på oppdrag fra Norsk kulturråd levert rapporten *Norsk Bokbransje ved Tusenårsskiftet*. De tillegger dette forhold stor betydning, og forskerne mener bl.a. å kunne forklare den sterke prisstigningen på bøker som en følge av økt konsentrasjon blant forlagene, ved økt utnyttelse av markedsposisjoner. Etter forskernes mening har dette gitt grunnlaget for økt markedsrett, og forlagene har derved kunnet velte oppkjøpskostnadene over på bokkjøperne. Det samme har de kunnet gjøre med økte markedsrett. En vesentlig hensikt med konkurranselovene er blant annet å motvirke at enkeltaktører kan utøve markedsrett. Dette vil også gi aktørene i markedet en størst mulig grad av reell og rettferdig konkurranse.

De bransjeinterne konfliktene i Danmark og Norge har mange fellestrekk, i første rekke fordi bransjeavtalene krever unntak fra konkurranselovene. Men konfliktene synliggjør også et sammenbrudd i den konsensus som i alle år har preget bransjen. Denne konsensusen har vært tolket som et uttrykk for det selvpålagte ansvar bokbransjen har tatt for produksjon og markedsføring av litteraturen, og sånn sett ligget i forlengelsen av målsettinger utformet i den statlige litteraturpolitikken. Frivillige bransjereguleringer må imidlertid etableres med en bred tilslutning, også fra det omliggende samfunn. Dette gir ordningene legitimitet og troverdighet. Bransjeavtalene har imidlertid hatt en intern og ekskluderende form. Det er bokhandlere og forlag som her skal bli enige, og forfatterne er ikke engang part i avtalene. Heller ikke bibliotekene, skoler/kommuner og andre som kjøper bøkene.

Den nye litteraturloven i Holland er kommet i stand fordi det ble nødvendig å erstatte en slik eksklusiv ordning. Formålsparagrafen (§ 1) i den østerrikske loven tilkjenner eksplisitt dette forholdet ved å fastslå at en fastprisordning på bøker er ment å ta hensyn til det forhold at bøker er kulturgoder, og at faste bokpriser er hensiktsmessig både for forbrukere og forhandlere. Den tyske loven om *”Buchpreisbindung”* har sterk tilslutning fra bransjeorganisasjonen (Börsenverein) og deres 6.500 medlemsbedrifter, forlag og bokhandel. Begrunnelsen tilkjenner med følgende formuleringer på organisasjonens web-side:

Books are vehicles for ideas. They are indispensable for the development of our society and its ideals. Through its commitment to the German book market and the free dissemination of the written word, the German Publishers & Booksellers Association supports this development.

The German Publishers & Booksellers Association sees itself as the industry's mouthpiece, whilst serving the public and politics in an advisory and consultative role. Its political and commercial mission on behalf of the book is inseparably linked to a cultural mandate: the Association acts to promote the cultural asset "book" and reading, it stands up for freedom of speech and the cultural diversity of society.

MMI. Oslo, januar 2006

Terje Fredriksen

Tekniske opplysninger:

Begrepet bok er her definert etter den internasjonale standarden som en ikke-periodisk utgivelse med over 48 sider.

Omregningskursene som er benyttet er de faste kursene som benyttes ved Den Europeiske Sentralbanken.

Det er altså de offisielle kursene som gjelder for omregning mellom valutaene som her er benyttet.

Moms er trukket fra, slik at (netto)tallene skal være sammenliknbare.

Tallene som fremkommer i denne undersøkelsen er basert på tilgjengelig statistikk og beregninger foretatt med det materialet som finnes. Disse statistikkene er ikke utarbeidet med sikte på komparative studier, og det ligger ulike forutsetninger til grunn for tolkninger, begreper og avgrensninger. I den grad det har vært mulig å ta hensyn til slike forhold, er dette forsøkt korrigert med sikte på at man skal få et best mulig sammenlikningsgrunnlag. Det statistiske materialets beskaffenhet er likevel av en slik karakter at man bør være varsom med å tekke vidtgående konklusjoner.

Statistikkene for antall titler som gis ut er av varierende kvalitet og utarbeidet med forskjellige forutsetninger over tid. I denne rapporten er det benyttet tall for antall titler med min. 49 s. Dersom ikke annet er oppgitt, er tall for 2004 benyttet. Bransjetall for 1990 som her er benyttet, er publisert av International Publishers Association.

Øvrig statistikk og tallmateriale er hentet fra ulike kilder, publisert materiale og offisiell statistikk. Nøkkelpersoner med kunnskap om de nasjonale bokmarkedene har vært en vesentlig kilde, også i arbeidet med å gjøre kvalifiserte estimater og fremskaffe relevante opplysninger.

Noen nøkkeltall for 2004

Bøkenes prosentvise andel av varehandelsomsetningen (fratrasket bil- og bensinomsetning):

Danmark	Sverige	Finland	Island	Norge	Nederland	Østerrike	Irland	Hellas
1,5 %	1,5 %	2,1 %	1,7 %	2,3 %	1,6 %	0,75 %	-	-

Total produksjon av nye bøker (titler) - målt per 1.000 innbygger:

Danmark	Sverige	Finland	Island	Norge	Nederland	Østerrike	Irland	Hellas
1,9	1,5	2,1	2,0	1,6	1,2	0,6	0,3	0,8

Omsetning av bøker per innbygger – målt i Euro:

Danmark	Sverige	Finland	Island	Norge	Nederland	Østerrike	Irland	Hellas
80	81,2	86,1	136	135,4	84	96,7	37,8	33,5

Utlån av bøker fra folkebibliotek - målt per innbygger:

Danmark	Sverige	Finland	Island	Norge	Nederland	Østerrike	Irland	Hellas
9,2	7,2	15,2	7,3	4,0	8,5	2,1	3,2	0,1

Beholdning av bøker i folkebibliotek – målt per innbygger:

Danmark	Sverige	Finland	Island	Norge	Nederland	Østerrike	Irland	Hellas
4,8	4,8	7,1	7,0	4,7	2,2	1,5	2,5	0,9

Antall folkebibliotek - målt per 10.000 innbygger:

Danmark	Sverige	Finland	Island	Norge	Nederland	Østerrike	Irland	Hellas
1,3	1,9	1,9	4,5	2,0	0,7	2,8	0,9	0,8

2. Bokmarkedet i Danmark

Bokmarkedet i 2004

Det totale varekonsum i Danmark er beregnet til 226 mdr. DKR eller 30,5 mill. Euro, fratrukket bil- og bensinomsetning. Det er 25 % moms på bøker som på andre varer. Ved innføringen i 1967 ble momsen på bøker satt til 10 % - endret til 15 % i 1970, videre til 22 % i 1980, og endelig 25 % som den er i dag. Danmark er derved et av de få land som har samme momssats på bøker og andre varer. Statens inntekter fra moms beløper seg til ca. 600 mill. DKR.

Den totale bokomsetningen, inklusiv import, er for 2004 anslått til 3,3 mdr. DKR eller 432 mill. Euro, eks. moms. I 1990 var omsetningen 1,8 mdr. DKR.

Omsetning per innbygger er beregnet til 80 Euro. Bøkernes andel av varehandelen er på 1,5 %, omtrent som i Sverige.

Det utkom 10.260 titler i 2004. I 1990 var tallet 7.578 - en økning på 35 %. I 1984 er tallet 7.296. Dette gir i 2004 en produksjon på 1,9 per 1.000 innbyggere. I 1990 var tallet 1,48.

Dansk Bogfortegnelse registrerer alle danske bøker med 16 sider, og opererer derfor med langt høyere titteltall. De har imidlertid også en såkalt rensset statistikk som i 2004 forteller at det i alt utkom 2.510 skjønnlitterære titler og 4.062 faglitterære titler.

Det ble i 2004 utgitt 805 nye skjønnlitterære titler for voksne, 1.184 nye skjønnlitterære barne- og ungdomsbøker.

Antall solgte bøker totalt i Danmark er estimert til 31 mill. eksemplarer.

Skriftspråk og utdanning

Danmark har ett skriftspråk. Det er 2.200 grunnskoler med i alt 655.000 elever og dette viser et statistisk gjennomsnitt på 289 elever per grunnskole.

I tillegg er det 170 gymnasier, 24 universitet og høyere læreanstalter. I tillegg er det ca. 100 høyskoler, her medregnet skoler og utdanningsinstitusjoner med kortere utdanning. Med dette forbehold er det samlede antall elever/studenter 190.507, herav er det 44.076 elever på ungdoms- eller folkehøyskoler. 129.465 er studenter med lang/mellomlang universitets- eller høyskoleutdannelse.

I Danmark selges skolebøkene gjennom bokhandel og direkte fra forlagene. I økende grad selges de danske skolebøkene på anbud direkte fra forlagene. Det er kommunene som betaler skolebøkene i grunnskolen.

Rammebetingelser i bokbransjen

At bøker beskattes med full moms som andre varer er uvanlig i europeisk sammenheng, uavhengig av hvilket prisregime som gjelder. Det har heller ikke vært vanlig å endre momssatsen som følge av endringer i prisregime. Den norske Kulturmeldingen fra 2003 viser at av 29 europeiske land har fem momsfritak. Dette er Russland, Polen, England, Irland og Norge. 19 land har momssats opp til 10 % og de resterende fem har moms på mellom 12 og 25 %.

For elektroniske bokutgaver og musikk/film på DVD/CD-er, er det derimot vanlig med full momsbeskatning på produktene. I Norge er det for eksempel ingen moms på bøker, men 25 % på CD-er, uten at denne forskjellsbehandlingen av musikk- og bokprodukter har vært gjenstand for en nærmere kulturpolitisk helhetsvurdering.

I varierende form har det eksistert samhandelsregler (bransjeavtaler) for bøker i Danmark siden 1837, og som bransjeavtale siden 1956. Som i Norge har disse hatt en dispensasjon fra konkurranselovene. Formålet med fastprisordningene, enten de har vært formulert som privatrettslige bransjeavtaler eller lover, har vært å gi boken som kulturbærer en særskilt beskyttelse i markedet. Det er litteraturpolitiske argumenter som har vært fremført til beskyttelse for det danske skriftspråk, og for å ivareta målsettingen om en litterær bredde og mangfold i det titteltilbud som utgis av danske forlag. Dertil er formålet å legge forholdene til rette for at bøkene skal komme ut i varehandelen og gi forhandlerne en rimelig sikkerhet for at bøkene ikke utsettes for tilfeldig priskonkurranse. Erfaringen viser at de fleste titler trenger noe tid for å bli innarbeidet på markedet. Bøkene blir på mange måter oppdaget gjennom litterære debatter, bokanmeldelser osv. En fastprisordning tar sikte på at bøkene skal være tilgjengelige for salg i en lengre periode, i det minste i fastprisperioden. Denne målsettingen er gjerne uttrykt eksplisitt i land med lover, som for eksempel i Tyskland. I arbeidet med denne loven er det pekt på at om en fastprisperiode skal ha den tiltenkte virkning, må den kunne vare over noe tid. Tidligere var det både i Danmark og Norge vanlig å ha en fastprisperiode på 24 måneder etter utgivelsesåret, med muligheter for at forlaget kunne forlenge denne ytterligere. I Konkurrancerådets begrunnelse for dispensasjon i 1990, ble slike og andre kulturpolitiske hensyn tillagt avgjørende betydning.

I 1997 fikk Danmark en ny konkurranselov. I et ”Debatoplæg, Bogbranchens erhvervsvilkår” fra 1999, ble det gjort krav om at Samhandelsreglerne måtte tilpasses med en ny

liberalisering. I 2001 ble det gjort viktige endringer i de danske Samhandelsreglerne. Man opphevet bokhandelens enerett til salg av bøker, og dermed forbudet mot salg i andre salgskanaler som tidligere bare kunne selge bøker til under 160,50 DKR. Tidligere hadde eneretten omfattet skole- og lærebøker også under denne prisgrensen. Det ble videre innført en valgfri ordning for forlagene når det gjelder faste og frie bokpriser. Forlaget skulle ikke lengre ha *plikt* men *en rett* til å fastsette utsalgsprisene. Fastprisperioden gjelder nå i utgivelsesåret og 12 måneder. Forlaget kan imidlertid endre fastprisen til en ca. pris som bokhandelen ikke er forpliktet til å følge.

Før 2001 gikk alt skoleboks salg via bokhandelen, som kjøpte bøkene til 75 % av utsalgsprisen. Imidlertid måtte bokhandleren gi fra seg 16-18% rabatt til kommunene. Dette er den samme ordningen som har vært praktisert i Norge, men her har rabattene til kommunene vært begrenset til ca. 7 %. Den avtalen som nå gjelder i Danmark omfatter ikke salg til biblioteker og salg av bøker til skolene. Det er ingen regler for rabatter ved salg til skoler eller andre undervisningsinstitusjoner. Det samme vil gjelde for skole- og lærebøkene i Norge etter 2006, men her er bibliotekenes rabatt på allmennbøkene videreført i den nye Bokavtalen fra 2005 og fastsatt til 20 %.

Ved utgangen av 2005 er situasjonen uavklart og bokhandlerforeningen har gått inn for en full liberalisering av bokprisene i Danmark. I praksis vil det si avvikling av både de faste prisene og ca.-prisene. Samhandelsreglerne er imidlertid et avtaleforhold der det er forleggersiden som formelt innehar dispensasjonen fra konkurranseloven.

Forleggerforeningen har fra 1.11.2005 inngått en avtale med Konkurrencestyrelsen som legger helt nye føringer på praktiseringen av fastprisordningen. Sentralt i dette dokumentet er en avtale om å begrense antall nye titler som kan gis ut med faste priser. Et forlag kan etter dette kun ha 10 % av sine nye titler med fast pris, dog minimum 5 utgivelser.

Fastprisperioden er begrenset til utgivelsesåret og deretter i 5 måneder.

Bibliotek

Det er 698 folkebibliotek med et samlet utlån av bøker på 49,4 mill. eks. I 1990 var antall folkebibliotek 1.038, og samlet utlån 91,8 mill. eks. (men utlånet i 1990 ser ut til å inkludere skolebibliotekene.)

Dette gir i 2004 et utlån per innbygger på 9,2 eksemplarer, og en biblioteksdekning på 1,3 per 10.000 innbyggere.

Samlet bokbeholdning i folkebibliotekene er på 25,3 mill. eks. I 1990 var beholdningen 37,7 mill. eks.

Det er 1.711 skolebibliotek (I 1990 1.850) knyttet til grunnskole og videregående skoler med samlet utlån på 27,9 mill. bind, og beholdning på 22,2 mill. bind.

Både beholdning og utlån er høyt om en sammenlikner med de andre nordiske land.

En EU-undersøkelse fra 2001 (Eurostat/Eurobarometer) gir et sammenliknende bilde av kulturaktiviteter i befolkningen. Undersøkelsen gjelder dem over 15 år. Den viser at

39 % av danskene ikke har benyttet seg av bibliotekenes utlånstilbud i løpet av de siste 12 månedene. Gjennomsnittet for EU er 70,2 %. Hele 22 % av befolkningen har benyttet seg av det danske bibliotektilbudet mer enn 12 ganger i løpet av denne perioden. I denne EU-sammenlikningen ligger Danmark som nest best etter Finland. Det foreligger ikke tall for Norge og Island.

Forlagene

Det er registrert 1400-1500 forlag i Danmark. Antall forlag med kontinuerlig bokproduksjon er estimert til 400. Det er 3 forleggerforeninger, men 2 er meget små.

Den Danske Forleggerforening har 55 medlemmer og medlemmenes omsetning i 2004 var ca. 1,6 mdr. DKR. Medlemsforlagenes markedsandel er estimert til ca. 70 %. I 1990 var det registrert 78 medlemsforlag i forleggerforeningene.

I tillegg til medlemsforlagenes omsetning, er det beregnet at uavhengige forlag omsetter for ca. 400 mill. DKR. Verdien av import er estimert til ca. 300 mill. DKR.

De største forlagsaktørene er Aschehoug Dansk Forlag, Bonnierforlagene, Gyldendal-konsernet og Politikens Forlag.

Forlagsenheten i Gyldendal-konsernet omsatte i 2004 for 616,6 mill. DKR. eller ca. 79 mill. Euro. Aschehoug er en del av Egmont. Konsernet er rangert som tredje største mediekonsern i Norden, og opererer i ulike deler av mediebransjen. Egmont har virksomheter i 21 land og hadde i 2004 en konsernomsetning på ca. 8 mdr. DKR. eller ca. 1 mdr. Euro.

Bokhandlerne og andre forhandlere

Som i Norge er en bokhandel definert som et medlem av bokhandlerforeningen. En viktig forskjell er imidlertid at man i Danmark kan ha en overenskomst som gjør at butikken uansett bransje kan stå tilsluttet Samhandelsreglerne.

Ved utgangen av 2004 var det 370 medlemskap i bokhandlerforeningen, og i tillegg hadde 54 virksomheter en overenskomst. I alt 424 butikker var tilsluttet Samhandelsreglerne. Av

disse var 5 rene internettbokhandlere, 7 butikker på Grønland og 5 på Færøyene. I 1994 var det 424 medlemskap og 473 butikker. Langtidsutviklingen viser at det blir færre bokhandelsutsalg og færre medlemmer. Sammenliknet med Norge må en tilbake til før 1975 for å finne samme bokhandelsdekning i Danmark.

I 2004 har butikkene som er tilsluttet Samhandelsreglerne samlet en markedsandel som er estimert til 67 % av bokmarkedet. Medlemmene av bokhandlerforeningen har en markedsandel som er estimert til 64 % og medlemmene har om lag 97 % av bokhandelssalget fra de danske forlag. I 1975 hadde bokhandelen også ca. 64 % markedsandel, men i 1985 er andelen økt til ca. 71 %.

I tillegg selges bøker i andre butikker og denne omsetningen er estimert til 10-12 % av totalomsetningen. Om vi ser bort fra serielitteraturen innen krim/spenning og de rene underholdningssjangrene, de såkalte "kioskbøkene", så selges det bøker i ca. 1.500 butikker. Tar en med kioskbøkene er det ytterligere ca. 2.000 forhandlere. Ut over dette selges enkelte allmennbøker og dessuten spesialproduserte bøker til lavpriskjedene, gjerne i store opplag. Disse bøkene er beregnet til en hurtig omsetning, tilpasset kjedenes rabatt- og lavprispolitikk.

Av en total bokomsetning på 3,3 mdr. DKR er om lag 1,9 mdr. salg i butikker, sier Stig Andersen, konsernsjef i Gyldendal, i et intervju. 95 % av forlagenes alminnelige boksalg går via bokhandelen, men han påpeker også et strategisk dilemma ved at direktesalget via bl.a. bokklubber, skjer i direkte konkurranse med bokhandelen.

Bokhandelen har på sin side søkt sammen i kjeder og derved styrket sin forhandlingsposisjon vis a vis forlagene. Per 31.12. 2004 var det 6 kapitalkjeder i bokhandelen og 4 frivillige kjeder. Til sammen 10 kjeder med i alt 292 butikker og med en samlet markedsandel på

45-47%. 3 av kapitalkjedene har et eierforhold til forlag. I tillegg til å styrke bokhandelens forhandlingsposisjon har kjedene tatt initiativ til en modernisering av butikkene og driften, bl.a. med IT-løsninger, betalings- og bestillingssystemer, og dessuten styrket medlemmenes markedsføring av bøker.

De dominerende frivillige kjedene er Bog og Idé med 62 butikker og ca. 700 mill. i omsetning. Bøker og Papir er en kjede med 68 butikker og 350 mill. i omsetning. Disse kjedene har i løpet av 2005 gått sammen i en felles organisasjon under navnet Indeks

Retail a.s., og forventer å få en omsetning på ca. 1,2 mdr. Campus er også en frivillig kjede med 27 butikker og 230 mill. i omsetning.

De dominerende kapitalkjedene (eller filialkjedene) er Gad med 17 butikker og 260 mill. i omsetning, Arnold Busck med 17 butikker og 208 mill. i omsetning, og B.O. Bøger med 12 butikker og 180 mill. i omsetning.

Bokhandelens strategiske konkurransefortrinn har vært et godt utvalg, personale med kunnskap om bøker og litteratur, service ved bestilling, bytterett osv. Direktesalgets komparative fortrinn er lavere priser, noe som også gjelder for bokklubbene. Lavere priser er imidlertid også varehusenes og supermarkedenes store strategiske konkurransefortrinn, og skal bøkene lykkes i dette markedet, i konkurranse med andre produkter, er lavere priser på et begrenset utvalg av bestselgere en forutsening for at bøkene skal bli kjøpt inn. Varehusene beregner seg lave fortjenester per solgt enhet, men selger til gjengjeld så store volumer at det likevel gir lønnsomhet. Det er også snakk om en allment kortere salgsperiode for bøkene, slik vi kjenner det fra kommisjonshandelen med kioskbøkene. Omsetningshastighet er et nøkkelbegrep i all varehandel, og i særlig grad gjelder kravet om høy omsetningshastighet i varehus og lavpriskjeder. De fleste boktitler selger imidlertid i lave opplag og trenger lang eksponeringstid i butikkene før de kan bli solgt. Dette gjør at salg av en og samme bok har ulike økonomiske forutsetninger i de forskjellige salgskanalene.

Bokklubber

Det er 30-40 bokklubber i Danmark. I 1990 var antallet 15-20.

Omsetningen er i 2004 estimert til 360 mill. DKR. og 318 mill. i 2000.

Antall medlemskap er ikke tilgjengelig.

De dominerende bokklubbaktørene er Gyldendal, Bonnier og Egmont.

Fastprisordningen kompliseres ved at bokklubbutgaver utkommer med medlemsrabatt innenfor ordinærutgavens fastprisperiode, og reglene for bokklubbsalg er forskjellige fra land til land. De fleste land har løst dette ved å ha en karantenetid for bokklubbutgavene. I Norge har imidlertid bokklubbene frem til 1. mai 2005 hatt en mer åpenbar konkurransefordel, idet nye bøker kunne selges fra samme lanseringsdato både i bokklubb og bokhandel, med 25 % rabatt, uavhengig av fastprisperioden. I Danmark er karantenetidsordningen avvirket, men bokhandelen har returrett på bøker som utkommer i bokklubb før det er gått 6 måneder etter utgivelsen, med mindre bokklubblanseringen har vært gjort kjent for bokhandleren ved bestillingen av boken. En bokklubbutgave skal være en selvstendig utgave, og den skal derfor ikke kunne byttes i bokhandel.

Fra 1.januar 2006 ble fastprisordningen i Danmark redusert til 6 måneder etter utgivelsesåret, for bøker med fast pris som utkommer i bokklubber. Tidligere kom

bokklubbutgaver sjeldent ut før etter 6 måneder, men etter hvert er det kommet en ny praksis og bokklubbutgavene kommer ofte 3-6 måneder etter ordinærutgaven.

I en sak om Gyldendals bokklubbpraksis, fremholder konkurransetilsynet at det er urimelig at bøkernes fastpris fortsatt kan opprettholdes etter at boken er utgitt med lavere pris i bokklubbene, og at en slik forretningsmetode representerer et misbruk av forlagets dominerende stilling i markedet og at dette er brudd på forutsetningene i den fastprisdispensasjon som er gitt. Et forhold av betydning i denne sammenheng er at bokklubbenes utgave kommer tidligere enn før og at siden 1990 er gjennomsnittstiden forkortet fra 11 til 4 måneder. I Konkurrenceankenævnet fikk imidlertid tilsynet ikke medhold i at Gyldendals praksis er i strid med reglene.

I Norge og Danmark har henholdsvis Bokklubben (som tidligere het De Norske Bokklubbene) og Gyldendals Bokklubber, etter konkurransetilsynets mening, en dominerende stilling. Ved ankebehandling fikk ikke dette tilslutning fra Konkurrenceankenævnet. I Norge er imidlertid Bokklubben definert som en virksomhet med markedsrett. At de største konkurrentene i begge land, Bonnier og Egmont, er internasjonale mediekonsern, har tilsynet ikke lagt avgjørende vekt på. Dette forholdet har ikke bidratt til å svekke deres dominerende stilling på det nasjonale marked.

Gyldendal har til sitt forsvar fremhevet at de legger vekt på å lansere bokklubbutgaven på et tidspunkt da forhandlersalget er gått ned, og at bokklubbutgaven derved gir verket fornyet aktualitet i markedet og at dette kan medføre økt salg i bokhandelen.

Internettbokhandel

Det er 5 rene internettbokhandlere i Danmark. Som i de fleste land har en rekke bokhandlere utviklet netthandel som en tilleggsaktivitet og har til dels betydelig omsetning.

Basert på IFKA-undersøkelsen er omsetningen på internett estimert til ca. 6 % av totalomsetningen, og om lag halvparten selges fra danske internettbokhandlere. Korrigert for disse forhold er det antatt at den danske internettomsetningen utgjør ca. 4 % av det samlede bokkjøp i Danmark. Omsetningen i de nasjonale internettforhandlerne er estimert til 130 mill. DKR.

Forfatterne

Det er 3 foreninger for forfattere/dramatikere i Danmark. Samlet antall medlemskap er 1.870. I 1990 var antall medlemskap registrert til 1.520.

Den ene, Danske Skønlitterære Forfattere, organiserer 200 skjønnlitterære forfattere. Den andre, Dansk Forfatterforening, organiserer 1.400 forfattere innen følgende sjangre: skjønnlitteratur for voksne, barn og unge, faglitteratur, samt oversettere og illustratører.

I tillegg kommer Danske dramatikerers forbund med 270 medlemskap.

I 2005 betales det ut 22,3 mill. DKR i form av en Garantiinntekt til 89 forfattere. Ordningen er en livsvarig ytelse.

Det ble i 2005 utbetalt 43,5 mill. DKR til forfattere som dekning for kopiering (Kopivederlag). I dette beløpet inngår imidlertid også vederlag til journalister, tekstforfattere, komponister og oversettere. I tillegg utbetales det 10,3 mill DKR til utenlandske opphavsmenn, hovedsakelig fra Sverige, USA, England og Canada.

Det beløp som utbetales i 2005 i form av Biblioteksavgift, er 144,5 mill. DKR.

Distribusjon/logistikk

Det er 2 dominerende aktører i markedet for frakt og logistikk. Dette er det fondseide

DBK-bogdistribusjon og Nordisk Bog Center, som er eiet av Gyldendal-konsernet.

Strukturtrekk i markedet og komparativ relevans

Undersøkelser i Norge (MMI) og Danmark (IFKA) viser at i begge land har ca. 6 av 10 handlet sin siste bok i bokhandelen - 1 av 5 har kjøpt sin siste bok i en bokklubb. 6-7 % har kjøpt boken på internett. Statistikkene viser en utvikling som peker i regning av at internett overtar en stadig større del av bokklubbenes omsetning. Bokhandelskundene er imidlertid mer stabile og økningen i andre salgskanaler, som kiosker og varehus, later ikke til å ha skjedd på bekostning av bokhandelsalget. Ca. 60 % av danske forbrukere over 15 år har kjøpt en eller flere bøker i løpet av de siste 12 månedene. For Norge er tallet 67 % (63 % i 2003 og 60 % i 2002). Til forskjell fra Danmark viser tallene i Norge en klar økning i bokkjøp i løpet av "de siste tre månedene" både for 2003 og 2004. Norske bokhandleres salgsrekord i 2005 viser en utvikling som tyder på at bokhandelen øker sin markedsandel. Fra 2001 til 2004 er antall bokhandelsutsalg i Norge økt fra 591 til 624.

Bare Tyskland har lengre erfaring enn Danmark med å praktisere en bransjeavtale med faste bokpriser. I Norge hadde man tidligere den danske avtalen som en modell. Før bransjeavtalene ble etablert, var det vanlig at bøker ble solgt i kommisjon, men dette viste seg etter hvert å være en mer kostnadskrevenende ordning med mye returbehandling og frakt. Det var et slikt kommisjonssystem som etter nesten 130 år, i 1970 ble avvirket i Sverige.

Bogbranchens Fællesråd behandler saker som gjelder forholdet mellom Den danske Forlæggerforening og Den danske Boghandlerforening. Dette forumet er særlig beskjeftiget med praktiseringen og fortolkningen av Samhandelsreglerne, men også forholdet til ikke-medlemmer. I Norge har man et tilsvarende "Bransjeråd" – et felles forum med to medlemmer fra hver forening. En ny og bredere institusjonell ordning har imidlertid vært foreslått, i første rekke for å inkludere forfatterens organisasjoner. Denne modellen ble presentert i 2003 i forbindelse med en rapport til Norsk kulturråd.

De danske Samhandelsreglerne har fortsatt mange fellestrekk med den norske Bokavtalen fra mai 2005, men det valgfrie alternativ for fastprisordningen er ikke med i den norske avtalen. I Norge er det fortsatt en plikt for medlemsforlagene å fastsette utsalgsprisene. Dette gjelder imidlertid ikke for skole- og lærebøker som får frie priser etter 2006.

Den valgfrie fastprisordningen i Danmark har sånn sett mer til felles med det gamle engelske NBA-systemet, hvor forlaget hadde en rett, men ikke plikt til å fastsette utsalgsprisene. En annen viktig forskjell er det felles litteraturabonnement som gjelder for den norske Bokavtalen. Denne abonnementsordningen har fellestrekk med det finske prøvelageret, men også med det svenske Fackbokhandelsavtalet som ble avviklet i 1991/92. Når man i Finland og Norge har lagt stor vekt på å opprettholde disse abonnementsordningene for nye bøker, er det i første rekke fordi ordningene har kulturpolitisk verdi og gir forlagene en enestående mulighet til å presentere sine nyheter i bokhandelen. Ordningen er verdinøytral fordi den behandler alle bøker likt, uansett sjanger og forlag. For forfatterne betyr disse ordningene at alle de nye bøkene får en tilnærmet lik mulighet til å bli presentert i bokhandelen, samtidig som det pålegger forhandleren en plikt til å bestille nye eksemplarer etter hvert som bøkene blir solgt.

I Norge og Danmark har man etter hvert åpnet for salg av bøker i alle kanaler, og de kollektive handelsvilkårene, med blant annet felles avanser er avviklet. Den nye Bokavtalen i Norge gir forlaget rett til å holde fastprisen i 4 måneder etter lanseringsdato. Dersom de nye reglene blir vedtatt i Danmark, slik forslaget foreligger 1. januar 2006, vil det heretter bli 5 måneders fastprisperiode ut over utgivelsesåret.

I den europeiske tradisjonen er fastprisordningen selve bærebjelken i lovene eller bransjeavtalene som gjelder ved salg av bøker. Opp gjennom 1980 og 90-årene er bokbransjens avtaleverk blitt konfrontert med krav om større samfunnsmessig effektivitet, og i stigende grad er det blitt stilt spørsmål ved om de dispensasjoner fra konkurranselovene som er gitt, fortsatt har gyldighet og oppfyller de forutsetninger de ble gitt på. Et vesentlig element i konkurranselovene er at begrepet effektivitet i markedet ikke bare er et spørsmål om økonomisk effektivitet. Andre samfunnsmessige målsettinger kan oppveie de tap som kan oppstå som følge av et mindre effektivt marked.

Debatten om kulturhensyn og konkurranselovens krav til effektivitet i markedet har pågått parallelt i Norge og Danmark. I begge land har nye konkurranseregler og lovendringer i stigende grad hatt betydning for utviklingen i bokbransjen de siste 10 – 15 årene, og det er blitt lagt vekt på at utviklingen i bransjen er preget av tendenser til sentralisering og maktkonsentrasjon. Spesielt i Norge har dette foranlediget debatter om de vertikale og horisontale integrasjonene er forenlig med grunnlaget for den dispensasjon som er gitt fra konkurranseloven.

I de nordiske land har bokmarkedet klare trekk av å være et oligopol hvor de dominerende aktørene ved oppkjøp og fusjoner har tatt en større kontroll i markedet. Det er imidlertid et velkjent utviklingstrekk, og det later ikke til å være noe spesielt for bokbransjen. Det er heller ikke påvist at dette gjelder spesielt for land med et fastprissystem for bøker. Imidlertid er det konkurransetilsynets oppgave å påse at enkeltaktører ikke kan misbruke sin dominerende stilling gjennom å utøve markedsrett. For å forstå hvordan prisdannelsen i bokmarkedet arter seg, er det nødvendig å ha for øye at hver utgivelse er en opphavrettslig beskyttet vare hvor forlagets forfatterkontrakt gir dem en enerett eller et markedsmonopol. Det er en allmenn forlagsfaglig erfaring at for å finansiere bredden av utgivelser, og dertil ha en rimelig dekning for generell risiko, er det nødvendig å ta ut en høy fortjeneste på et lite antall bestselgerne. Dette kan bare gjøres ved at forlaget har kontroll med utsalgsprisene. I et uregulert marked vil imidlertid forhandleren bruke prisen som et konkurransemiddel. Faste priser gir derfor allment høyere priser på bestselgere. Dette reduserer trykket på både forlagets og forhandlerens marginer og gir økonomiske forutsetninger for å føre et bredt utvalg, også av bøker som har lite salg og kan være direkte ulønnsomme. Denne overføringsøkonomien er blitt kritisert på et allment økonomisk grunnlag fordi den kan hevdes å være en form for kryss-subsidiering. Konkurransetilsynet i Norge har hevdet at en slik ordning kan gjøre at dyre skolebøker finansierer tapsbringende skjønnlitteratur. Imidlertid kan dette eksemplet like gjerne ”speilvendes” ved å hevde at lønnsom skjønnlitteratur kan finansiere tapsbringende lærebøker, spesielt dersom fastprisen forhindrer forhandleren å ta ut en helt nødvendig og legitim fortjeneste. All handel er risikofylt og preget av at ulike produkter og varegrupper både kan gi fortjeneste og tap. Slik sett stiller ikke fastprissystemet bøkene i særskilt situasjon.

Et vesentlig element i den kritikken som er fremsatt mot fastprisordningen, dreier seg om et oligopol-bokmarked der den faste prisen i kombinasjon med få og dominerende forlagsaktører, kan etablere et kunstig høyt prisnivå for bøker. Økonomisk teori viser at dette er mulig fordi konkurransen mellom de store forlagene i realiteten er svak, og at deres prispolitikk setter markedsnormer som blir vanlig i bransjen. Mindre og mellomstore forlag forholder seg gjerne til prisnormene som blir etablert av de ledende konkurrentene. En fastprisordning i et oligopol-bokmarked, hvor forlagene setter utsalgsprisene, vil derfor kunne bidra til å svekke

konkurransen og etablere et unødvendig høyt prisnivå for bøker, og markedet vil derfor ikke fungere effektivt.

Forleggerforeningen påpeker at prisstigningen på bøker i perioden 1992-2005 har utviklet seg parallelt med den generelle forbrukerprisindeks. Økonomen Henrik Riis påpeker imidlertid i sin rapport på at prisutviklingen på bøker i Danmark i perioden 1990-98 er steget med 26 %, sammenliknet med en stigning på 17 % i konsumprisindeksen. Tilsvarende undersøkelser er gjort i Norge av "Telemarkforskning" i 2002. Her vises det til at bøker har hatt en prisstigning de siste femten årene som er mer enn femti prosent høyere enn andre varer. Men er årsaken til prisstigningen selve fastprissystemet?

En nærmere undersøkelse av forholdet viser imidlertid den samme utvikling også i land med frie bokpriser - dessuten at dette gjelder rent allment for trykte media. Statistisk Sentralbyrås undersøkelse viser at i Norge er prisstigningen vesentlig større for ukeblader, tidsskrifter og aviser, enn hva tilfelle er for bøker. For å forklare prisstigningen på bøker er det derfor nødvendig også å se på andre årsaksforhold, og i første rekke det forhold at titteltallet i markedet over lang tid later til å øke mer enn veksten i bokmarkedet skulle gi grunnlag for, med den konsekvens at salget av hver tittel i gjennomsnitt har gått ned. Den danske forleggerforeningens salgsstatistikker viser at det selges færre bøker fra medlemsforlagene.

I 1990 ble det solgt 33 mill. eksemplarer. I 2004 er tallet redusert til 29 mill. eks. Dette må sees i sammenheng med at titteltallet i samme periode er økt med 35 % og omsetningen med hele 65 %. Arbeidet med litteratur er redaksjonelt arbeidskrevende og forlagene mener at disse kostnadene har økt mer enn konsumprisindeksen. Fallende salgssinntekter i gjennomsnitt per utgivelse i kombinasjon med sterk konkurranse og et generelt høyere kostnadsnivå, later til å ha blitt kompensert ved prisøkning.

Professorene E.R. Moen og Chr. Riis ved Handelshøyskolen Bedriftsøkonomisk Institutt har tilført diskusjonen om faste bokpriser nye samfunnsøkonomiske synsmåter. I likhet med rapporten fra "Telemarkforskning" frikjenner de fastprissystemet når det gjelder beskyldninger om at dette er en hovedårsak til prisstigningen. De peker på sammenhengen mellom en høy priskonkurranse i bokmarkedet og det forhold at bokhandelens incitament til å eksponere hele bredden av utgivelser blir svekket. Et friprissystem kan her virke særlig destruktivt hevder de, og viser til den uheldige form for konkurranse som vil oppstå ved at forhandleren priser bestselgerne lavt og neglisjerer bredden. Dette er verken bransjen eller samfunnet tjent med, hevder de. Det samme gjelder lagerhold, og forskerne hevder at uten vertikale avtaler representerer lagerhold en betydelig kapitalbinding som den enkelte bokhandel vil ha sterke motiver for å økonomisere. Dette vil ramme forbrukerne i form av dårligere tilgjengelighet og smalere utvalg, og de konkluderer med at *"bransjen kollektivt, som*

samfunnet, er derfor bedre tjent med større lagre og bedre tilgjengelighet enn det som isolert sett er regningsvarende for bokhandelen.” De mener at det blir feil å hevde at fastprissystemet er årsaken til konkurranseproblemet i bokbransjen, og at det er irrelevant for konkurranseintensiteten om forlagene setter prisene på grossist- eller sluttbrukernivå, fordi problemet er knyttet til markedskonsentrasjonen som sådan, ikke hvorvidt det er fastpris på bøker.

De siste 25 årene har bransjeavtalene i Norge og Danmark gjennomgått en rekke endringer, og markedsreguleringer har gradvis blitt opphevet. Samtidig har det pågått en økt sentralisering og markedskonsentrasjon, med færre selvstendige bokhandlere og forlag. Denne utviklingen later til å følge i kjølvannet av denne økte liberalisering i bransjen. Økt liberalisering og avregulering av bokmarkedet har ikke gitt et større mangfold i aktørbildet. Tvert imot later det til at sentralisering og markedsrett har økt som en følge av utviklingen. Mindre og mellomstore forlag har hatt dårligere forutsetninger i den nye konkurransen, og er blitt kjøpt opp eller svekket økonomisk. Økt liberalisering i bokmarkedet kan altså hevdes å ha svekket konkurransen vertikalt og horisontalt, med den følge at bokmarkedet er blitt mindre pluralistisk, mer preget av å være et oligopol, og at dette har gitt de dominerende aktørene grunnlag for å ta ut høyere priser for å ta inn oppkjøpskostnader og økte markedsutgifter.

Fra 1970 til og med 1990 er boksalg i Danmark gått tilbake med 15 % (målt i fast kroneverdi). I 1971 var antall bokhandlerutsalg i Danmark 659. Det gav et gjennomsnittlig kundegrunnlag på 7.500 per butikk. I 1985 var antallet kommet ned til 516, og kundegrunnlaget var endret til 9.900 per butikk. I 2005 er antall utsalgssteder med tilslutning til Samhandelsreglerne kommet ned til 424, og kundegrunnlaget er i gjennomsnitt 12.700. Denne nedbyggingen av antall bokhandelsutsalg finner vi også Sverige og Finland, men ikke i Norge. Her er situasjonen nærmest omvendt, og statistikken viser at antall bokhandelsutsalg i perioden 1980-90 er økt fra 360 til 420. Medregnet filialer var det derved 500 bokhandelsutsalg i Norge. Antall utsalg har fortsatt å øke de siste 15 årene og i 2004 er det 624. Dette gir et gjennomsnittlig kundegrunnlag for de norske bokhandlerne på 7.300 – omtrent slik situasjonen var i Danmark etter 1970. I denne perioden økte momsen i Sverige og Danmark fra 15 % til 25 %, mens bøkene hele tiden har vært momsfrie i Norge. I Finland ble momsen på bøker satt ned til 12 % i 1994 og endelig til 8 % i 1998. Nedgangen i antall finske bokhandelsutsalg var imidlertid allerede en realitet og kundegrunnlaget per bokhandel er i dag på 16.500.

Ser man på utviklingen i de nordiske land viser statistikken at landene med en kombinasjon av høy moms og frie bokpriser har hatt en sterkere nedbygging av antall bokhandelsutsalg. Utviklingen i Danmark peker imidlertid i retning av at samhandelsregler med faste bokpriser ikke har motvirket nedgangen i antall bokhandlere. Det er derfor rimelig å anta at den høye

momssatsen på bøker må ha hatt stor betydning for utviklingen i Danmark. En forklaring kan være at økningen i moms ikke har vært kompensert og at bokhandelens bruttofortjeneste er gått ned. I Norge kan betydningen av momsfritaker ha økt med stigende momssatser og gitt bokhandelen en bedre bruttofortjeneste.

Ved utgangen av 2005 har den valgfrie fastprisordningen fått redusert betydning fordi andelen utgivelser med faste priser har gått ned. I 2001 ble bare ca.1 av 10 bøker utgitt med fri pris. I 2004 var ca. 4 av 10 nye bøker utgitt med fri pris. I 2005 viser tendensen at nærmere 6 av 10 bøker er utgitt med fast pris.

Bokhandlersiden går inn for en fullstendig avvikling av fastprisordningen, mens forlagssiden har inngått en ny avtale med Konkurrencestyrelsen som skal gjelde fra 1.7. 2006 frem til 2011. Et vesentlig element i denne avtalen er at fastprisperioden begrenses til utgivelsesåret og de følgende fem måneder. Dernest at forlaget ikke kan ha faste bokpriser på mer enn 10 % av de nye allmennbøker (førstegangsutgivelse), dog minimum 5 titler. Det blir fortsatt frie priser på alle skole- og lærebøker, men også bokklubbavgaver, billigbøker og bøker som kommer i nye utgaver.

Forlagssiden fastholder de kulturpolitiske argumenter for det valgfrie bokprisalternativ. Forlagene frykter en pris- og rabattkrig på bestselgerne, med den konsekvens at det blir vanskelig å opprettholde en nødvendig lønnsomhet både i bokhandel og forlag. En slik svekkelse av lønnsomheten, mener de kan få konsekvenser for forlagenes evne til å gi ut kulturpolitisk viktige bøker, fordi disse utgivelsene ofte har svak inntjening og lave salgstall. Svekket lønnsomhet i bokhandelen vil likeledes begrense mulighetene til å få solgt disse bøkene.

Fra bokhandelssiden tillegges konkurranseforholdet til bokklubbene stor betydning, og et mer rettferdig konkurranseforhold vil kunne gjenopprettes ved frie bokpriser. Det er heller ikke ønskelig å ha ca.-priser fordi dette kan legge føringer på bokprisene, og medføre at forhandleren ikke kan ta ut de potensialer for lønnsomhet som ligger i boken.

3. Bokmarkedet i Sverige

Bokmarkedet i 2004

Det totale varekonsum i Sverige er beregnet til 503,2 mdr. SKR eller 51,8 mdr. Euro, fratrukket omsetning av biler og bensin.

Holder en moms utenom er det svenske bokmarkedet estimert til 7,1 mdr. SKR, eller 730 mill. Euro. I 1990 var omsetningen ca. 5 mdr. SEK.

Dette gir i 2004 en omsetning på 81,2 Euro per innbygger.

Bokomsetningen representerer 1,5 % av vareforbruket, omtrent som i Danmark.

Den generelle momsen er i Sverige, som i Norge og Danmark på 25 %. Ved innføring av momsordningen i Sverige i 1969, ble den generelle momsen fastsatt til 10 % men ble senere satt opp til 15 %. Fra 1996 har momsen vært fastsatt til 25 %. Etter 2002 er momsen fastsatt til 6 % på bøkene, og de har derved samme momssats som dagsavisene og flere andre kulturtilbud.

Holdes skole- og lærebøkene utenom, er det svenske allmennbokmarkedet på nærmere 6 mdr. SKR eller 618 mill. Euro. Da er "kioskøkene" ikke medregnet, og det er gjort et estimat for import og produksjon i bokklubber og forlag som ikke er medlem i Svenska Förläggareföreningen.

Antall nye titler i 2004 er beregnet til 14.200. I 1990 var tallet 12.034. Dette gir en økning på 18 %. I 2004 er produksjonen av nye titler på 1,5 per 1.000 innbyggere – det samme som i Finland. I 1990 var tallet 1,4 per 1.000 innbyggere.

De seneste årene har antall nye titler ligget på 9-10.000 i Sverige, men midt på 90-tallet var tallet 13.000. I 2003 var det drøyt 11.000 titler ifølge Kungliga biblioteket (Svensk Bokförteknig).

Det bør imidlertid bemerkes at disse svingningene ikke gjenspeiler grunnleggende endringer i publikums lesevaner. Statistikken for salgs- og produksjonsvolumet indikerer ikke at det kjøpes færre bøker. Svenska Förläggareföreningens statistikk viser at antall solgte eksemplarer av medlemsforlagenes produksjon økte i perioden 1994 – 2004 fra ca. 14,7 til 21,9 mill. eksemplarer.

I gjennomsnitt økte salget per tittel i denne perioden fra 4.300 til 5.200.

Medlemmene i forleggerforeningen selger rundt 43 mill. eksemplarer, men det er i tillegg ca. 100 forlag som ikke er med i medlemsstatistikken. Heller ikke bokklubbenes egen produksjon inngår i dette tallet. En beregning basert på kr. 75,- som en gjennomsnittspris for bøker i Sverige, viser at det totale antall bøker som selges er ca. 90 millioner eksemplarer, eller 10 per innbygger.

I desember 2001 besluttet Riksdagen at bokmomsen skulle endres allerede 1. januar 2002 fra 25 % til 6 %, samme momssats som for aviser og blader. Det samme ble gjort for kinobilletter, som tidligere var fritatt for moms. For bøkernes vedkommende var tanken at dette skulle gi en virkning på prisene på ca. 15 %. Allerede 10. januar besluttet regjeringen å nedsette en kommisjon for å følge utviklingen. Innen februar 2005 skulle det fremlegges en rapport. Formålet med momsendringen var å gjøre bøkene billigere og derved øke lesningen.

Størrelsen på bortfallet av inntekter til statskassen som følge av momssenkningen, har vært gjenstand for diskusjon, ikke minst som følge av det forhold at det må tas hensyn til at offentlige innkjøp hvor staten tilbakefører kommunenes momsutgifter.

Skriftspråk og utdanning

I Sverige er det ett skriftspråk.

Det er 5.041 grunnskoler med 1.046.441 elever, 756 videregående skoler (yrkesrettet eller gymnas) med 333.928 elever og 59 høyskoler/universitet med 379.675 elever.

Tallene viser et statistisk gjennomsnitt på 208 elever per grunnskole og 442 elever per videregående skole.

Lærebokproduksjonen i Sverige er beregnet til 1.275 mdr. SKR eller 123 mill. Euro.

Kommunene kjøper bøker for elevene både i grunnskole og i videregående skoler frem til elevene er 20 år. Studentene kjøper sine bøker selv på høyskoler og universiteter.

Rammebetingelser i bokbransjen

I Sverige har det vært frie priser på bøker etter 1970, og etter 1992 har det ikke vært bransjemessige avtaler som kollektivt regulerer forholdene i markedet.

På tross av forfatterens negative holdning til frie bokpriser er det ikke aktuelt å gjeninnføre faste priser, og det er i liten grad debatt om bransjens rammevilkår, om en ser bort fra momsdebatten og støtteordninger.

Bibliotek

Det er 1.671 folkebibliotek med et samlet utlån av bøker på 64,8 mill. eks. I 1990 var det 1.74 folkebibliotek og samlet utlån 72,8 mill. bind.

Dette gir i 2004 et utlån per innbygger på 7,2 eksemplarer. Samlet bokbeholdning er på 43 mill. eks. I 1990 var beholdningen 47,3 mill. bind.

I tillegg er det 4.372 skolebibliotek knyttet til grunnskole og videregående skoler med samlet utlån på 6,1 mill. eks. og beholdning på 9,5 mill. eks. Utlån per elev er bare på 4,4 (mot 7,7 i Norge) og beholdningen er 6,9 (mot 14,5 i Norge).

EU-undersøkelsen fra 2001 viser at 34,7 % av befolkningen i Sverige ikke har benyttet seg av bibliotektilbudet i løpet av de siste 12 månedene. 20,5 % har besøkt biblioteket mer enn 12 ganger de siste 12 månedene.

Forlagene

Det er registrert ca. 1.000 forlag i Sverige. 300 søker om litteraturstøtte fra Statens kulturråd. Antall forlag med kontinuerlig bokproduksjon er anslått til ca. 300.

Det er tre forleggerforeninger med til sammen 187 medlemsforlag. Disse omsetter for rundt 5,5 mdr. eller 567 mill. Euro. Svenska Forlaggareforeningens 80 medlemmer har en markedsandel på 75-80 % av bokmarkedet.

I 1990 var totalt antall medlemsforlag registrert til 135.

De dominerende aktørene er Bonnierförlagen, P.A. Nordstedts & Söner, Bokforlaget Natur och Kultur, Liber, Egmont Richter og Verbum. Med en omsetning på over 1,2 mdr. SKR har Bonnierförlagene en markedsandel på 42 %. Nordstedts forlagsgruppe har til sammenlikning 430 mill. SKR og en markedsandel på 15 %. De øvrige forlagene har hver for seg mindre enn 6 % markedsandel. Piratforlaget har med sin særegne avtaleform med forfatterne, en omsetning på 105 mill. SEK og en markedsandel på 4 %. Dette forlaget tilbyr forfatterne en kontrakt med overskuddsdeling, noe som er spesielt attraktivt for forfattere med bøker som selger mye.

Bonnier AB har eierinteresser i ca. 200 virksomheter i 25 land, og hadde i 2004 en konsernomsetning på 19,6 mdr. SKR. eller ca. 2 mdr. Euro. I Norden er Bonnier største mediekonsern dersom bare omsetningen av medieprodukter legges til grunn, og omfatter bl.a. forlagene Lindhardt og Ringhof og Carlsen i Danmark, Tammi i Finland og Cappelen i Norge.

Ser en bort fra momsreduksjonen, er den svenske litteraturstøtten på ca. 100 mill SKR.

45 mill. SEK gikk til distribusjons- og produksjonsstøtte og resten til ulike leserstimulerende tiltak, støtte til kommunenes kjøp av barne- og ungdomsbøker, sortimentsstøtte til bokhandelen osv.

Bokhandlerne og andre forhandlere

Det er 370 bokhandelsutsalg i Sverige, inkl. filialer. I tillegg finnes det ca. 100 spesialforhandlere som betjener nisjer i markedet, for eksempel pocketbøker, læremidler osv.

I 1990 var antall bokhandelsutsalg anslått til ca. 400.

Medlemmer i Svenska Bokhandlareföreningen omsatte i 2004 bøker for 1,8 mdr. SKR. Legger en til forhandlerens omsetning av faglitteratur, skole- og lærebøker og import, blir markedsandelen til bokhandlerne rundt 40 % av totalomsetningen, estimert til ca. 2,2 mdr.

I tillegg er det om lag 1.000 ulike virksomheter som selger bøker. Omsetningen av bøker i denne forhandlergruppen er estimert til 1 mdr.

Det er 4 bokhandlerkjeder med i alt 245 butikker. Disse har rundt 35 % av allmennbøkens totalomsetning.

Kooperativa Förbundet (KF-Media) har en dominerende stilling med sitt eierskap i Akademibokhandelen, men også som eier i en rekke store forlagsbedrifter i Nordstedsgruppen. KF-Media har en konsernomsetning på ca. 1,5 mdr. Akademibokhandelen har 54 butikker og ca. 30 % av detaljhandelen med bøker. Bokia-kjeden har 86 butikker, og er en frivillig kjede. JB-gruppen er en frivillig kjede med 51 butikker. Ugglan er en frivillig kjede med 55 butikker.

Med 370 bokhandlerutsalg gir dette et kundegrunnlag per bokhandel på hele 24.300. Til sammenlikning er kundegrunnlaget 16.500 i Finland, 12.700 i Danmark og 7.300 i Norge. En slik sammenlikning gir imidlertid ikke et fullstendig bilde av situasjonen. I Sverige er det i tillegg mange små forhandlere som selger bøker, og som ikke drives som tradisjonelle bokhandlere. Det vi her ser er en større grad av bransjeblanding, og at bøker selges mer som andre varer i varehus, kjøpesentre og andre butikktyper.

Direktesalget av ulike skole- og undervisningsbøker, kursbøker etc. fra forlag og grossister, er estimert til 1,2 mdr. SKR. Det er bare et fåtall bokhandlere som selger skolebøker til grunnskoler og videregående skoler /gymnas. I direktesalget er omsetningen via kommunale læremiddelsentraler medregnet. Salget av skolebøker skjer ved at kommunene henter inn tilbud på skolebokleveranser og velger selv den leverandør som passer best. Det er frie

bokpriser og det gis volumrabatter på opp til 9 %. Forhandlernes marginer i denne delen av bokmarkedet er derfor svært lav.

Salget av serielitteratur innen krim- og spenningssjangrene, trivial- eller underholdningspreget litteratur, det vi gjerne omtaler som kiosklitteratur, har også i Sverige en bredere distribusjon og selges i ca. 3.500 butikker. Dette gjelder også skjønnlitterære bestselgere, delvis også ulike bøker i sjangrene hobby- og håndbøker, reise- og kartbøker og lignende.

Bokklubber

Det er ca. 50 bokklubber i Sverige, og samme antall i 1990.

Omsetningen er beregnet til 1,2 mdr. SKR eller 122 mill. Euro. Dette representerer ca. 25 % av allmennbokomsetningen av svenske bøker, om en holder "kioskbøkene" utenom.

Antall medlemskap i bokklubbene er ikke tilgjengelig, men rapport fra 1999 anslår antall medlemskap til 2,2 millioner, med samme markedsandel.

Bonnier er det dominerende konsernet i bokklubbmarkedet.

Forleggerforeningens statistikk viser imidlertid at bokklubbene bare har 19 % av medlemsforlagenes omsetning. Differansen kan forklares ved klubbenes egen produksjon og omsetning fra forlag som ikke er med i medlemsstatistikken.

Internettbokhandel

Det er ca. 5 rene internettbokhandlere i Sverige og disse har en markedsandel på ca. 7-8 %. Omsetningen er beregnet til ca. 370 mill. SKR.

Bokhandelskjedene har valgt et strategisk samarbeid med etablerte internettforhandlere: AdLibris er den største nettbokhandleren, og har et samarbeid med Bokia-kjeden og Wettergrens butikker. Bonnier er den dominerende eier i AdLibris AB. Nettbokhandleren Bokus samarbeider med Akademibokhandelen. JB-gruppen har et tilsvarende samarbeid med Svenska Internetbokhandeln.

I tillegg har flere bokhandlere egne nettsted. Nettstedet *bol.com*, som var eiet av Bertelsmann og KF i fellesskap, ble nedlagt allerede i 2001, før netthandelsomsetningen var kommet opp på et akseptabelt nivå.

Bladet Dagens Handel har offentliggjort en ny undersøkelse fra AC Nielsen. Bladet konkluderer med at "*Den mest kjøpta varan över internet är böcker, av de som handlar över*

nätet köper 34 procent böcker. Också dvd-filmer är populärt, 22 procent av de som handlar köper dvd-filmer och spel.”

Forfatterne

Det er 2 medlemsorganisasjoner for forfattere og oversettere.

Antall medlemskap er i 2004 anslått til ca. 3.200. I 1990 var tallet ca. 3.500.

1.500 skole- og lærebokforfattere er organisert i Sveriges Läromedelsforfattares Förbund. Sveriges Författarförbund har 4 seksjoner med ca. 2.500 medlemskap. Det er her inkludert ca. 1.500 skjønnlitterære forfattere både for voksen- og barnelitteratur. Dertil er det ca. 800 faglitterære sakprosaforfattere.

30 forfatter har en statlig inntektsgaranti beregnet for kunstnere.

190 forfattere og oversettere har en garantiinntektsordning innenfor rammen av biblioteksvederlagsordningen.

Det er en statlig stipendordning for forfattere, oversettere og kulturjournalister på 2,4 mill. SEK.

For offentlig utlån i bibliotekene betaler staten 117,5 mill. SKR. I 1990 var tallet 70 mill. SEK.

Distribusjon/logistikk

Det er 5 hovedaktører i markedet for frakt- og logistiktjenester: BTJ AB, Seelig, Förlagssystem, Förlagsdistribution, Samdistribution og Liber Distribution.

Strukturtrekk i markedet og komparativ relevans

1. april 1970 er den offisielle dagen for innføring av frie bokpriser i Sverige. Men allerede i 1965 hadde Næringsfrihetsrådet besluttet å ikke forlenge dispensasjonen for det svenske fastprissystemet. Dette var imidlertid et kommisjonssystem, ikke en bransjeavtale slik det i dag er i Danmark og Norge. Tiden etter 1970 er for det svenske bokmarkedet en historie om ulike forsøk på å lage ”bransjeavtaler” i et system med frie priser. Ikke minst har man nedlagt utallige årsverk på å forsøke å lage kollektive ordninger for abonnementer, og derved sikre en viss spredning av de nye bøkene. Sett i et 30-års perspektiv er utviklingen i Sverige et godt eksempel på hvor vanskelig det er å opprettholde slike kollektive ordninger i et system med frie bokpriser.

I 1972 ble Svenska Bokhandlareföreningen og Svenska Förläggareföreningen enige om en "Fackbokhandelsavtal" som skulle regulere handelen med nye bøker. Denne bestod i 20 år og hensikten var å sikre en viss sortimentsbredde i den tradisjonelle bokhandelen. Bransjen kunne fremføre sterke kulturpolitiske argumenter for å opprettholde denne avtalen, som i første rekke skulle være en garanti for spredning og salg av den såkalte smale litteraturen. Forlaget gav en betydelig forhandlerrabatt til bokhandlere som var omfattet av ordningen, og denne rabatten var høyere for de titlene som var omfattet av litteraturstøtten. De statlige støtteordningene ble knyttet opp til denne avtalen og ble administrert av Statens kulturråd og BFI (Bokbranchens Finansieringsinstitut). Viktigst var kredittstøtteordningen som ble innført i 1977 og som i 2002 var på 3,4 mill. SKR. Denne ble i hovedsak benyttet til investering i butikkutvikling og butikkovertakelser. I de 25 årene som ordningen varte, er det bevilget 278 lån med til sammen ca. 61 mill. SKR. Det har dessuten vært gitt en IT-støtte på 1,7 mill. SKR til mindre (94 stk.) bokhandlere. Disse ordningene ble avviklet i forbindelse med momsendingen, og i dag finnes det bare en støtteordning for bokhandelen, den såkalte sortimentsstøtten, som administreres av kulturrådet. Denne er på ca. 4,1 mill. SKR.

At støtteordningene ble avviklet i forbindelse med momsendingen, kan tolkes som et uttrykk for at myndighetene ikke har regnet med at momsreduksjonen i sin helhet ville gå med til å senke prisene, men også til å bedre bokhandelens lønnsomhet. Evalueringer av de ulike støtteordningene man i Sverige har praktisert opp gjennom årene, har vist at det er inkonsekvent å bare støtte produksjonen av bøker. Kompletterende støtteordninger til distribusjon og litteraturinformasjon har vist seg å være nødvendig om bøkene skal komme ut til forbrukerne.

I 2004 viser statistikken at 86 av 290 kommuner ikke har en bokhandel, og antall tradisjonelle bokhandlere har gått tilbake, men uten støtteordningene er det regnet med at forholdet ville vært vesentlig annerledes. I 1996 viste tallene at 77 av 288 kommuner ikke hadde en bokhandel. Disse kommunene hadde en befolkning på i gjennomsnitt 9.890 innbyggere. I Norge har slike innbyggertall gitt grunnlag for bokhandeldrift, men om dette vil være tilfelle etter 2006 er et åpent spørsmål. I Sverige viser imidlertid statistikken at bare 9 % av befolkningen ikke har en bokhandel i sin kommune. Til sammenlikning viste en undersøkelse i Norge at bare 8 % av befolkningen ikke hadde en bokhandel innenfor en akseptabel reiseavstand. Dette indikerer at ulike demografiske forhold kan være helt avgjørende om man skal sammenholde informasjonen fra ulike markeder. Det gir derfor ikke et riktig bilde om man bare sammenlikner antallet bokhandlere, som i Norge er 624 og i Sverige 370. Den norske distriktpolitikken har medført at landet har mange små kommuner med et lite antall innbyggere. I Sverige er befolkningen sentralisert i større og færre kommuner med den konsekvens at det ikke er grunnlag for et tilsvarende stort antall bokhandlere.

Størst betydning har det nok i denne sammenheng at skole- og lærebokomsetningen i Norge er kanalisert gjennom lokale bokhandlere. Salget av allmennbøker i Sverige viser da også et forbruk per innbygger som ikke er likt fordelt i landet. Forbruket er høyest i Stockholms län, med et bokkjøp på 350 SKR og lavest i Norrbotten, med et bokkjøp på under 100 SKR. Det er rimelig å anta at ulik tilgjengelighet på bøkene har betydning, men undersøkelser viser rent allment at bokkjøp og lesing av bøker også er relatert til andre forhold, som kjønn, utdannelse, inntekt, yrke, alder og familiesituasjon. Det kan derfor være vanskelig å peke på en bestemt årsak til at forbruket av bøker er så forskjellig i ulike landsdeler.

Utviklingen i Sverige har vært gjenstand for mye diskusjon fordi man har søkt å finne ut hvilke virkninger som har sammenheng med friprisordningen. Ikke minst er debatten i Norge preget av at tilhengerne av den norske Bransjeavtalen har vist til forholdene i Sverige, også for forfattere og bokhandlere. En slik diskusjon er ikke enkel og utredninger som er gjort peker på at man må ta hensyn til et komplisert samspill mellom flere forhold. Forhold som folketall, språkområder og markedsstørrelser er av stor betydning. I denne sammenheng må det også tas hensyn til at det svenske markedet inkluderer et vesentlig salg av bøker i Finland. Likeledes må det tas hensyn til at det i Norge er to offisielle skriftspråk, og det er et krav at alle skole- og lærebøker skal foreligge på begge språk til samme tid og med samme pris. Videre er det ulike rammevilkår og konkurranseforhold for butikkhandel og bokklubber - bibliotekenes budsjettammer og det offentliges kjøp av skole- og lærebøker er forskjellig. Dessuten må det tas hensyn til ulike vilkår for handel med skolebøker, og i tillegg en ulik momspolitikk. De litteraturpolitiske støtteordninger er også forskjellig. I sum gjør dette sammenlikninger svært vanskelig.

Ett forhold bør likevel tillegges en viss betydning: Undersøkelser viser at andelen som oppgir at de aldri leser bøker er noe forskjellig, og tall fra 2003 viser at denne gruppen har økt noe i Sverige, og ble registrert til 15 %. I Norge var til sammenlikning denne gruppen samme år målt til 9 %. Statistikken forteller at langtidsutviklingen for denne gruppen er forholdsvis stabil i Sverige, feilmarginer tatt i betraktning, men for enkelte grupper i samfunnet er det klare tegn til at bøker taper i konkurransen med andre medier. Andelen av mannlige LO-medlemmer som oppgir at de ikke leser bøker er økt fra 38 % i 1999 til 47 % i 2003. Den norske statistikken viser derimot en klar tendens i retning av at det stadig blir færre som ikke leser bøker, men har ikke tilsvarende detaljopplysninger. Bøker som leses er enten kjøpt eller lånt, men det forhold at Sverige har en vesentlig bedre utlånsstatistikk for bibliotekene kan peke i retning av at man må søke å forklare forskjellen med situasjonen på salgssiden, altså ikke på lesing av bøker som er lånt. Muligens leser man i større grad de bøkene man kjøper, sammenliknet med de bøkene en låner, men verdien av eksponering av bøker i et stort antall utsalgssteder i Norge kan også ha stor betydning, ikke bare for salget men også for lesing av bøker. Dette kan ha sammenheng med at en vesentlig del av boksalg er gavesalg, og

forbrugerundersøkelser viser rent allment at god tilgjengelighet og synlighet i markedet betyr mye for boksalget, og spesielt for gavesalget. Sammenliknet med Sverige kan derfor et stort antall bokhandlere og derved god tilgjengelighet, også i kommuner med få innbyggere, ha gitt bøkene som gavealternativ en komparativ fordel i den norske varehandelen.

I Sverige er det ikke aktuelt å gjeninnføre ordningen med faste priser. Dette er et dominerende inntrykk både blant forlag og forhandlere. Unntaket er svenske forfatterorganisasjoner som hevder at ordningen ikke har gitt forfatterne den stabilitet og sikkerhet som fastprisordningene representerer som beregningsgrunnlag for royalté. Forfatterne mener at de over tid har fått en mindre prosentandel i royalté.

Frie bokpriser gjør også at forlagene ser på mulighetene til å utgi en ny bok i flere utgaver, særlig i supermarkeder, varehus og i dagligvarehandel, allerede ved lanseringen eller kort tid etter. Bokhandelen har reagert på denne praksisen og mener dette skaper konkurransevridning. Dette kan få store konsekvenser for konkurranseforholdet mellom salgsleddene og vil neppe bidra til å styrke den tradisjonelle bokhandelens evne og vilje til å utvikle sitt litterære tilbud i bredden. En bokhandel som kjøper inn en ny bok for salg til vanlig pris, kan oppleve at samme bok tilbys i en annen utgave med en vesentlig lavere pris, i en konkurrerende salgskanal.

Endringene som følge av momsreduksjonen har vært mye diskutert i Sverige, og ulike tall er fremlagt. Bokpriskommisjonens metode og beregningsgrunnlag har vært kritisert, i første rekke fra bransjehold. Den svenske forleggerforeningen og Bokhandlereföreningen har presentert en TEMO-undersøkelse som viser at momsreduksjonen i hovedsak har gått videre til forbrukerne. Både denne og kommisjonens undersøkelse tyder på at ulike salgskanaler har respondert forskjellig på momsreduksjonen. Også på sjangernivå har momsreduksjonen fått ulike virkninger på prisutviklingen. Mens barnebøker og skjønnlitteratur har gått ned med 11,1 % er det liten eller ingen endring for fagbøkens vedkommende. Uavhengig av salgskanal og sjanger har prisene etter kommisjonens beregninger sunket med 7,6 % hvilket er betydelig mindre enn det som var målsettingen med tiltaket.

Når det gjelder lesing av bøker viser undersøkelsen en tendens som i korthet kan oppsummeres på følgende måte: De som ikke leser bøker har ikke begynt å lese fordi bøkene er blitt billigere. Derimot har de som fra før hadde etablerte lesevaner, i noen grad økt sitt forbruk av bøker. Det er imidlertid alt for tidlig å trekke konklusjoner på dette området. Det er imidlertid grunn til å anta at andelen av befolkningen som ikke leser bøker, ikke i vesentlig grad lar seg påvirke av at bøkene er blitt noen kroner billigere. Å endre lesevanene i denne gruppen er et langsiktig arbeide som bare kan gi resultater over tid, og som forutsetter et større register av virkemidler og tiltak. Dette er bakgrunnen for at regjeringen nylig har

presentert en språkpolitisk tiltaksliste som også omfatter litteratur og bøker, med bl.a. større satsning på et utvidet bibliotektilbud også på arbeidsplassene.

Momsendringen gav en umiddelbar virkning, men salget av bøker i 2004 har av enkelte vært tolket som et uttrykk for at effekten av prisreduksjonen ikke lenger har samme virkning i markedet. Forleggerforeningens statistikk illustrerer dette forholdet og viser følgende utvikling i salget, målt i millioner solgte bøker:

2001; 17,8.

2002; 19,2.

2003; 22,2

2004; 21,9.

Ser man nærmere på statistikken viser imidlertid tallene at tilbakegangen i første rekke gjelder gjenbruksutgaver (reprint og pocket) og i noen grad fagbøkene, men at salget av originalutgaver har økt både for skjønnlitteraturen og barne- og ungdomsbøkene. For disse kategoriene økte også gjennomsnittlig solgt opplag per tittel.

4. Bokmarkedet i Finland

Bokmarkedet i 2004

I 1994 ble momsen på bøker i Finland satt ned fra 22 % til 12 %, deretter i 1998 til 8 %.

Den generelle momsen er fortsatt 22 %.

Det totale varekonsum, utenom bil/bensin, er estimert til 21,1 mdr. Euro.

Omsetningen av bøker er estimert til 449 mill. Euro. Dette gir en omsetning på 86,1 Euro per innbygger. Omsetningen av bøker representerer ca. 2,1 % av varehandelen.

Tittelproduksjon for 2004 var på 10.883. I 1990 var tallet 5.647.

Dette gir i 2004 en produksjon på 2,1 per 1.000 innbygger.

Det ble utgitt 717 nye skjønnlitterære titler for voksne i 2004 og 1.032 nye barne- og ungdomsbøker.

Skriftspråk og utdanning

Både finsk, svensk og samisk benyttes som offisielle språk, og både svensk og finsk benyttes i grunnskole og videregående skole.

Det er 3.680 grunnskoler/ungdomsskoler med i alt 580.700 elever, 440 videregående skoler med 110.000 elever og 10 universitet/høyskoler med 172.000 elever. Tallene viser et statistisk gjennomsnitt på 158 elever per grunnskole og 250 elever per videregående skole.

Det er kommunene som kjøper skolebøker til elevene i grunnskolen. Som i Sverige ligger rabattene fra forhandler opp mot 9 %. Elevene kjøper selv sine lærebøker i videregående skole og høyskoler/universitet, og de kjøpes fortrinnsvis i en bokhandel.

I 2004 ble det totalt produsert 761 nye titler/lærebøker for undervisning grunnskolen, gymnasiet og annen utdanning - herav 313 til grunnskolen og 134 til gymnasiet.

Rammebetingelser i bokbransjen

Finland valgte å følge Sverige og har hatt frie bokpriser etter 1970. Det er ingen aktuell sak å gjeninnføre faste bokpriser. I forbindelse med Finlands inntreden i EU ble det gjort en evaluering av forholdene på det finske bokmarkedet, og det ble konkludert med at det ikke var realistisk å gå tilbake til systemet med faste bokpriser. De skjønnlitterære

forfatterorganisasjonene kom til den motsatte konklusjon, mens de faglitterære forfatterne gikk inn for fortsatt frie bokpriser.

Statistikken forteller at antallet tradisjonelle bokhandlere, i perioden etter innføring av frie bokpriser, er gått ned fra ca. 700 til i dag 315, men at antall utgivelser og totalomsetningen av bøker har økt.

Bibliotek

Det er 968 folkebibliotek med et samlet utlån av bøker på 79,1 mill. eks. I 1990 var det 1.204 folkebibliotek og samlet utlån 78,2 mill. eks.

Det gir i 2004 et utlån per innbygger på hele 15,2 eksemplarer og en bibliotekdekning på 1,9 per 10.000 innbyggere.

Samlet bokbeholdning er på 36,8 mill. eks. I 1990 var beholdningen 35,2 mill. eks. Det foreligger ikke tall for skolebibliotekene.

EU-undersøkelsen fra 2001 viser at 32,2 % av befolkningen i Finland ikke har benyttet seg av bibliotektilbudet i løpet av de siste 12 månedene, og at hele 29,2 % har besøkt biblioteket mer enn 12 ganger de siste 12 månedene. På denne målingen er det Finland som ligger best i EU-sammenlikningen, fulgt av Danmark og Sverige.

Forlagene

Det er hele 4.000 registrerte forlag i Finland, men det foreligger ikke tall for hvor mange som har kontinuerlig bokproduksjon eller hvor mange som er tradisjonelle bokforlag.

100 forlag er medlemmer i den finske forleggerforeningen, og disse har en omsetning som er estimert til 445 mill. Euro. Om en holder importen utenom, er dette 95 % av totalomsetningen av bøker. Av en samlet tittelproduksjon på 12.997 nye utgivelser, har medlemmene 8.613 titler. I 1990 var det registrert 64 medlemsforlag.

De største forlagene er WSOY (bokvirksomheten i Sanoma WSOY), Otava, Tammi og Sanoma Magazines. Disse har en markedsandel på over 60 %. Sanoma WSOY er Nordens største mediekonsern, samlet sett med 2,3 mdr. Euro i konsernomsetning. Tammi eies av Bonnier og har en forlagsomsetning på ca.30 mill. Euro. Bonnier blir likevel største mediekonsern dersom bare omsetningen av medieprodukter legges til grunn.

Den finske forleggerforeningen estimerer salget i medlemsbedriftene til totalt 26,7 mill. eksemplarer. Det totale salget av bøker i Finland er anslått til ca. 30 mill. eksemplarer.

Bokhandlerne og andre forhandlere

Det er 318 bokhandelsutsalg i Finland, inkl. filialer. I 1990 var tallet 523.

Bokhandelen har likevel styrket sin posisjon i forhold til andre salgskanaler de seneste år, og har i dag en markedsandel på ca. 39 %. Bokhandelen omsetter for 330 mill Euro, hvor av bøkene utgjør 194 mill. Euro.

Det gjennomsnittelige befolkningsgrunnlag er 16.500 per bokhandel. Av en totalomsetning på 449 mill. Euro, er ca. 30 mill. import. Andre salgskanaler omsetter bøker for 72 mill. Euro. Forlagene selger direkte til forbruker for 85 mill. Euro.

Det er 185 medlemmer i bokhandlerforeningen, og medlemmene står for ca. 35 % av bokomsetningen. 93 butikker er ikke med i en kjede, og disse omsetter for 12 mill. Euro.

Utenom S-bokhandlarne er det i alt 5 bokhandlerkjeder og 35 % av bokhandelens omsetning går gjennom de kjedetilknyttede bokhandlere som i alt har 182 butikker (179 med kommisjonsavtale). I tillegg kommer kooperasjonens butikker, S-bokhandlarna.

2 kjeder eies helt eller delvis av forlagshus/mediebedrifter og disse har til sammen 65 butikker. Info er den største frivillige bokhandlerkjeden med 44 butikker og 60 mill. Euro i totalomsetning. Kipa er nest største frivillige kjede, med 16 mill. Euro i omsetning og 63 butikker. Kirja-Q er en frivillig kjede, 13 butikker som tidligere var medlem i Kipa-kjeden, og som nå omsetter for totalt 6 mill. Euro.

Finska Bokhandeln har 61 butikker og omsetter for 130 mill. Euro og eies av Rautakirja som inngår i Sanoma/WSOY-konsernet.

Akademiska Bokhandeln er en del av varehusgruppen i Stockmanns, og har 61 butikker og omsetter for 800 mill Euro.

S-bokhandlarna tilhører kooperasjonen, og inngår i detaljhandelskjeden S med varehus med 38 bokavdelinger og egne bokhandlere. De omsetter for totalt 16 mill. Euro.

Det er ingen avtaler som regulerer handelen med bøker, vertikalt eller horisontalt, om en ser bort fra rene kjedeinterne avtaler.

I Finland setter forlagene en anbefalt utsalgspris, men forhandleren er ikke bundet av denne.

Den finske modellen med et "prøvelager" er en særegen ordning, spesielt fordi den opprettholdes i et land med frie bokpriser. Ordningen er basert på en avtale mellom bokhandler- og forleggerforeningene, og har vært i bruk siden 1948. Det er en kollektiv og frivillig ordning for både forlag og bokhandel, og innebærer at forlagene sender ut et

prøveeksemplar av nye titler til bokhandlere som er med i kommisjonsordningen. Dette eksemplaret kan holdes i salg i 1 til 2 år, men bokhandleren må bestille nytt eksemplar når prøveeksemplaret selges. Om det ikke selges i løpet av kommisjonstiden, har bokhandleren returrett.

Bokhandlerne med prøvelagerordningen er delt i tre kategorier:

- 108 bokhandlere har 5.000 titler
- 65 bokhandlere har 4.000 titler og
- 74 bokhandlere har 2.800 titler.

Den svenske "Fackbokhandelsavtal" hadde samme hovedformål, ved å sende bokhandlerne nye bøker i henhold til et abonnementssystem. I Norge var dette prøvelageret allerede innarbeidet i kommisjonshandelstiden, og det ble videreført i bransjeavtalene med såkalte førsteeksemplarer.

Som i Sverige er det noen få bokhandlere og spesialiserte grossister som selger skole- og lærebøker til grunnskolen. Lærebøker til videregående skoler og høyere utdanning kjøpes av elevene/studentene.

Bokklubber

Det er i alt 5 bokklubber i Finland. I 1990 er tallet 4.

Tall for medlemskap er ikke tilgjengelig. Omsetningen i bokklubbene er estimert til 49 mill. Euro og markedsandelen for bokklubber er på ca. 10 %.

Utviklingen peker i retning av en markedsmetning og stagnasjon, og på sikt noe redusert handel i bokklubber.

De dominerende aktørene er også her WSOY og Ottawa.

Internettbokhandel

Det er ingen rene internettbokhandlere. Netthandelen er knyttet til forlagenes direktesalg eller til bokhandlere som har dette som en ny salgskanal i tillegg til butikksalg. Denne omsetningen estimeres til ca. 11 mill. Euro.

Forfatterne

I Finland er det 3 forfatterorganisasjoner og en egen organisasjon for oversettere.

Det er 2 skjønnlitterære organisasjoner for henholdsvis finsk- og svenskspråklige forfattere, med til sammen 704 medlemskap. I tillegg er det en faglitterær forfatterforening med ca. 1.880 medlemskap. I 1990 er antall medlemmer i forfatterforeninger oppgitt til 1.760.

Oversetterforeningen har i 2004 ca. 1.700 medlemskap, hvorav 350 er skjønnlitterære oversettere.

Bibliotekvederlaget er den viktigste inntektskilden for de skjønnlitterære forfatterne og oversetterne. 90 % av vederlaget går til denne gruppen, og i 2004 ble det utbetalt 2,56 mill. Euro. For 2005 er det bevilget 2,57 mill. Euro. Disse beløpene er ment å representere et anslag på 10 % av bibliotekenes samlede årlige bokinnkjøp.

I Norge fikk de skjønnlitterære forfatterne til sammenlikning ca. 4 mill. Euro.

10 % av bibliotekvederlaget går til de faglitterære forfatterne. Ordningen administreres av *Nemnden for fördelning av stipendier* og ligger under *Centralkommisionen for konst.* Vederlagene utbetales som stipend og er skattefrie.

Som vederlag for kopiering er det i 2004 utbetalt 4,8 mill. Euro til de finske forfatteres organisasjoner.

Distribusjon/logistikk

Det er 2 hovedaktører i markedet for frakt og logistiktjenester i Finland. Kirjavallitys og WSOY. Førstnevnte er i tillegg den dominerende leverandøren av data for bokdata i bransjen.

Strukturtrekk i markedet og komparativ relevans

Momsreduksjonen i 1994 gav en umiddelbar virkning på bokprisene, og en rapport fra finske forbrukermyndigheter konstaterte at prisene gikk ned med i gjennomsnitt 8 %. Senere års prisstigning har vært debattert, som i andre land, og i Finland har det vært pekt på en betydelig prisstigning på papir, uten at dette er forklart som den eneste årsak.

Det vanskelig å dokumentere hvorvidt momsreduksjonen over lang tid reelt fører til lavere bokpriser. En vanlig oppfatning blant markedsøkonomer er at prisene på bøker, i likhet med andre varer, over tid har en tendens til å tilpasse seg kundenes betalingsvilje, gjerne uttrykt som "det markedet er villig til å betale". Den som fastsetter bokprisene, vil forsøke å ta ut størst mulig fortjeneste så lenge en høy pris ikke får avgjørende negativ virkning på antall solgte eksemplarer. Lavpriskjedenes strategi er derimot å kompensere en lav fortjeneste per enhet med et stort antall solgte enheter. Denne strategien lar seg imidlertid anvende bare på et lite antall bøker, men kan ha stor betydning for salget av disse titlene. Det er i denne konteksten at mange mener at spørsmålet om faste eller frie bokpriser får relevans.

Uansett faste eller frie bokpriser: I det moderne samfunn, hvor prisfastsettelse skjer etter en vurdering av kundenes betalingsvilje, vil momsen være av vesentlig betydning for lønnsomheten. Dette vil gjelde også om det er forleggeren eller bokhandleren som fastsetter utsalgsprisene. Det kan være store forskjeller i prisbildet uten at dette nødvendigvis er et uttrykk for produktets kostnader. Dette gjelder rent allment men også for bøker, og lønnsomheten kan tas ut på to måter; enten ved lave priser med sikte på et stort salg, eller ved en høyere pris fordi man ikke gjør regning med at volumet i avgjørende grad påvirkes av prisen. Den enkelte boks konkurransesituasjon kan være avgjørende for prisfastsettelsen, og det er vanlig at bøkens dekningsbidrag varierer sterkt fra tittel til tittel og fra en sjanger til en annen. Dette er vurderinger som må gjøres enten prisene fastsettes i butikken eller i forlaget.

I likhet med Sverige har Finland ofte vært trukket frem i debatter om virkningene av ordningen med frie bokpriser, og utviklingen i antall bokhandelsutsalg er blitt tolket som et uttrykk for allmenne utviklingstendenser i bokmarkedet. I 1965 var antallet bokhandlere på 788. I 1975 var det 605. I 1990 423, i 2000 358 og i 2004 315. Forskjellen mellom Finland og Sverige er påfallende når man sammenlikner befolkningsgrunnet per bokhandel. Den svenske "gjennomsnittsbokhandelen" har et vesentlig større marked med 65 % større befolkning i gjennomsnitt per bokhandel. I begge land er det frie bokpriser og bøkene selges fritt i alle salgskanaler. Forskjellene mellom det svenske og det finske bokmarkedet gjør at virkningene av ordningen med frie bokpriser ikke kan sies å være entydige. Sammenlikner man derimot "fripriislandene" Sverige/Finland med "fastprislandene" Danmark/Norge, ser man at kundegrunnet i friprislandene er vesentlig større i gjennomsnitt per bokhandel – 30 % er forskjellen mellom Danmark og Finland. Utviklingen i Finland etter 1997 viser at bokhandelen har styrket sin posisjon som hovedsalgskanal for bøker, i første rekke på bekostning av forlagenes direkte salg, men også i forhold til konkurrerende forhandlere og bokklubber.

Tilsynelatende har momsreduksjonen i Finland ikke snudd tendensen til en nedbygging av bokhandlernettet, men det må tilføyes at nedgangen av antall bokhandelsutsalg allerede var en realitet da momsreduksjonen ble iverksatt. En sammenlikning med de ulike momssatsene for bøker i Danmark og Norge er imidlertid relevant, men i årenes løp er det gjort store endringer og dette gjør det vanskelig å påvise klare sammenhenger.

Statistikken peker likevel i retning av en sammenheng der den vesentlige forskjellen for bokhandelens vedkommende har vært kombinasjonen av enerett på skoleboksalg og faste bokpriser på alle boktyper. Dette har gjort at bruttofortjenesten og antall bokhandelsutsalg er økt for norsk bokhandels vedkommende. Fastprisordningen til tross; økningen i antall norske bokhandelsutsalg er skjedd omtrent i samme takt som nedbyggingen av antall bokhandlere i Danmark. Ved innføringen av moms i Danmark i 1967 ble momsen på bøker satt til 10 %.

Den ble endret til 15 % i 1970, videre til 22 % i 1980, og endelig 25 %, som den fortsatt er. I Norge har bøker vært fritatt for moms siden 1967. Selv om det ikke foreligger utredninger som klart dokumenterer forholdene, er ikke urimelig å anta at disse forskjellene må ha hatt en avgjørende betydning for lønnsomheten i bokhandelen og derved for den utviklingen som allerede er omtalt.

Når momsreduksjonen i Finland ikke har gitt større virkning for de finske bokhandlerne, kan det være et resultat av kombinasjonen med større konkurranse, frie bokpriser og frie salgs- og handelsvilkår for finske bøker. Det er heller ingen enerett for salg av skolebøker, slik det har vært i Norge og Danmark. Bokhandlerne i Finland har derfor vært eksponert for en mer intens konkurranse og har en vesentlig lavere markedsandel, noe som også kan tilskrives den sterke konsentrasjonen på forlagssiden med et betydelig direktesalg av bøker.

At bokklubbene også står relativt svakt må sees i sammenheng med systemet med frie bokpriser og sterk priskonkurranse med butikkene. I Norge har medlemsrabattene gjort at bokklubbprisene frem til 1.mai 2005 har vært på 75 % av bokhandelens faste priser, også på nye bøker. Mye tyder på at frie bokpriser rent allment kan ha den virkning at det svekker markedsmulighetene for bokklubbene, i første rekke fordi prisene ikke umiddelbart kan sammenliknes med bokhandelens pris. I Hellas, hvor loven om faste priser ikke gir bokklubbene konkurransefordeler når det gjelder priser, har bokklubbene en nærmest ubetydelig posisjon. Lov om faste priser kan få en negativ virkning på bokklubbene. Skal tilbud om medlemskap i en bokklubb fremstå som tilstrekkelig attraktivt for publikum, bør det medføre åpenbare prisfordeler. Sett på denne bakgrunnen kan det tilsynelatende være vanskelig å forklare bokklubbenes relativt sterke stilling i Sverige. Bokklubbomsetningen i Finland er i forhold til befolkningsstørrelsen omtrent på linje med forholdene i Danmark. Sveriges relativt betydelige bokklubbomsetning kan skyldes en mer aggressiv markedsføring, uten hensyn til bokhandelssalget. De finske forlagene har imidlertid andre hensyn å ta, i første rekke kan dette være et uttrykk for at de vil søke å ivareta kommisjonsordningen. Hele 251 finske bokhandlere har en kommisjonsavtale, og dette gjør at nye bøker kommer ut i bokhandelen med forlagets pris som en veiledende utsalgspris. Denne ordningen har mye til felles med den såkalte førsteeksemplarordningen i Norge. I Sverige ble "Fackbokhandelsavtalet" avviklet i 1992. Forfatterforeningene i Finland mener at ordningen har hatt stor betydning for at mangfoldet er opprettholdt, tross priskonkurransen. Et annet forhold av betydning er direktesalget, som i Finland betyr mye bl.a. for salg av store bokverk.

Dette og lignende forhold, kan ha gjort at finske forleggere er mer opptatt av å holde tilnærmet like priser i de ulike salgskanalene, i større grad enn hva tilfellet er i Sverige, for å dempe pris- og rabattpresset. En for sterk priskonkurranse hos forhandlerne vil medføre et større press på forlagenes leveringsvilkår og lønnsomhetsmarginer. En slik prispolitikk fra de finske forlagenes side kan dessuten ha skapt en større bransjepolitisk konsensus, og derved

gjort det lettere å opprettholde forutsigelighet og balanse i konkurranseforholdet mellom bokhandel, bokklubber og andre salgskanaler. I 2004 var det en slik konsensus som brøt sammen og førte til bruddet i forhandlingene om ny bransjeavtale i Norge. Myndighetene måtte derfor tre inn i rollen som ”meglere” i bransjen og avgjorde at bokklubbene heretter ikke kunne ha høyere rabatt på allmennbøkene enn bokhandlere og andre salgskanaler, inntil 12,5 %. Det er derfor forventet at den usedvanlige store bokklubbomsetningen i Norge vil bli endret betydelig i de kommende år.

5. Bokmarkedet på Island

Bokmarkedet i 2004

Det totale varekonsum på Island, inklusiv import med uten bil/bensin, er beregnet til ca. 203.093 mill. IKR eller 2,4 mdr. Euro. Omsetningen av bøker er estimert til ca. 40 mill. Euro. Dette utgjør 1,7 % av varehandelen og gir en omsetning per innbygger på 136 Euro. Den generelle momsen er på 24,5 % og på bøker er det 14 %.

En regner med at det i 2004/05 utkommer om lag 550-600 nye titler per år, eller 2 titler per 1.000 innbygger. Det foreligger ikke sammenliknbare tall for 1990, men inntrykket er at antall nye utgivelser er gått noe ned.

Skriftspråk og utdanning

Island har ett skriftspråk.

Det er 181 grunnskoler med 44.511 elever, 36 videregående skoler med 21.901 elever og 9 universitet/høyskoler 16.068.

Staten driver egen produksjon av lærebøker til grunnskolen.

Elevene i videregående skole kjøper egne bøker. Det samme gjelder for studenter på høyskoler og universitet.

Rammebetingelser i bokbransjen

Island har hatt frie bokpriser siden 1995.

Bibliotek

Det er 133 folkebibliotek med et samlet utlån av bøker på 2,2 mill. eks. I 1990 er det 230 folkebibliotek og samlet utlån 1,7 mill. eks.

Dette gir i 2004 et utlån per innbygger på 7,3 eksemplarer og en bibliotekdekning på 4,5 per 10.000 innbyggere.

Samlet bokbeholdning er på 2,1 mill. eks. og i 1990 var tallet 1,7 mill. eks.

I tillegg er det 159 skolebibliotek knyttet til grunnskole og videregående skoler med samlet utlån på 418.000 eks. og beholdning på 765.000 mill. eks.

Forlagene

Det er registrert 60 forlag på Island - samme antall som i 1990.

Av disse har 45 regelmessig og kontinuerlig bokproduksjon. Det er en forleggerforening med 37 medlemsbedrifter. Edda er den dominerende forlagsaktøren med 40-50 % markedsandel.

Bokhandlerne og andre forhandlere

Det er 36 bokhandlere på Island. Disse har en markedsandel på 42 %. Det er ingen drift i bokhandlerforeningen og det foreligger ikke egen bokhandelsstatistikk. Det er

1 bokhandelskjede med 15 medlemsbutikker med 40 % markedsandel. Ut over den tradisjonelle bokhandelen, er det ca. 8 butikker som har helårig salg av bøker. Disse har en markedsandel på ca. 30 %.

Bokklubber

Det er 10 bokklubber på Island. I 1990 var tallet 14.

Bokklubbomsetningen for 2004 er beregnet til ca. 3 mill Euro og det er registrert ca. 24.000 medlemskap. Det er ingen regler eller begrensninger som gjelder for klubbene – priser og rabatter er frie. Den dominerende aktøren i bokklubbmarkedet er Edda.

Internettbokhandel

Det er 4 internettbokhandlere med en markedsandel på 5 %.

Forfatterne

Det er 2 forfatterorganisasjoner med til sammen 936 medlemskap, henholdsvis for faglitterære og skjønnlitterære forfattere.

De skjønnlitterære organiserer 365 forfattere, 451 er organisert i den faglitterære forfatterforeningen. Det er i tillegg 120 medlemmer i oversetterforeningen.

Staten betaler vederlag for biblioteksutlån med 244.489.

Kopieringsvederlaget er på 243.469 Euro.

Dessuten betaler staten garanti-inntekter på til sammen 1.568.786 Euro til 65 forfattere, og det bevilges 266.024 Euro i stipend.

Distribusjon/logistikk

Det er 2 aktører i markedet for frakt og logistikk. DM og Edda.

Strukturtrekk i markedet og komparativ relevans

Etter at Edda Forlag solgte sin bokhandelkjede *Mål og Menningar*, er det bare en dominerende bokhandelskjede, og denne er ikke lenger vertikalt integrert i en forlagsvirksomhet. Kjedens ledelse mener at en styrking av bokhandelens markedsposisjon var helt nødvendig etter at varehus og andre konkurrerende salgssledd eksponerte bokhandelen for full priskonkurrans.

Island har en mangelfull bransjestatistikk, men forholdene er små og oversiktlige for bransjeaktørene. Da fastprisordningen ble avvirket i 1995, var det som en følge av utviklingen på bokmarkedet, ikke et inngrep fra myndighetene. I økende grad hadde forlagene inngått avtaler om salg av bøker utenom bokhandelen. Det er anslått at ca. 75 % av omsetningen skjer i november og desember, og det var i denne perioden at varehusene tilbød forlagene eksponeringsplass og salgsmuligheter. Disse forretningene var ikke part i avtalen med faste priser og fastsatte konkurransemotiverte priser, uavhengig av forlagenes fastpris. Dette fremprovoserte et sammenbrudd i fastprisordningen. Etter dette har det vært frie priser, slik det er i Sverige og Finland, og det er ingen avtaleforhold som gjelder bortsett fra de kjedeinterne.

Også her finner vi den samme usikkerhet og kritikk fra forfattersiden. Forfatterne mener at faste priser gir større stabilitet og forutsigbarhet for kontrakter og royalty. Foreningene har intervjuet medlemmene, og disse mener at tilgjengeligheten er blitt dårligere som følge av at bokhandelen ikke lenger tar hensyn til behovet for å presentere bredden i det som utgis, dessuten at den tiden bøkene foreligger til salg i butikkene, er blitt kortere. I likhet med forfatterne i Sverige og Finland, mener man på Island at ordningen med frie priser har svekket deres inntekter. Det forhandles mer individuelt, men med en minimumsroyalty. Også forfattere som selger godt, mener at det økte salget ikke har medført økte inntekter.

Ordningen med frie priser har medført at det er liten grad av reell priskonkurrans i 10 av årets 12 måneder. Det er i november og desember at varehusene tar inn bøker for salg. Resten av året har bokhandelen priser som stort sett følger forlagenes prislistor og kataloger. Bokhandlerne er blitt kritisert for i for liten grad å bruke prisene som et aktivt virkemiddel. Utviklingen av en sterk bokhandelskjede må sees som en reaksjon på utviklingen, og ledelsen i kjeden mener på denne måten å styrke seg i konkurranse med bokklubber og varehus.

6. Bokmarkedet i Norge

Bokmarkedet i 2004

Det totale varekonsum i Norge, inklusiv import men uten bil/bensin, er beregnet til ca. 220 mdr. NOK eller 27 mdr. Euro. Den generelle momsen er som ledd i skattereformer suksessivt økt fra 20 til 25 % i løpet av ca. 15 år. Bøker, aviser og tidsskrifter er fritatt for moms.

Moms på matvarer er i 2005 11 %, men den økes til 13 % fra 2006. På persontransport er momssatsen 7 %.

Omsetningen av bøker totalt i alle sjangere er i 2004 beregnet til 5,152 mdr. NOK – eller 620 mill. Euro. I 1990 var omsetningen 3,062 mdr. NOK.

Omsetning per innbygger i 2004 er 135,4 Euro.

Bokomsetningen utgjør ca. 2,3 % av omsetningen i norsk varehandel, utenom bil/bensin.

Årlig blir det registrert ca. 7.500 nye titler, ifølge Stortingsmelding nr. 48, om kulturpolitikken. Titteltallet for 1990 var 4.376. Dette gir i 2004 en produksjon på 1,6 per 1.000 innbyggere. Tilsvarende var tallet 1,0 i 1990.

Beregninger basert på forbrukerundersøkelsen i 2003 viser at det selges rundt 50 mill. bøker i Norge. Basert på tilgjengelige salgsstatistikker i bokbransjen ligger tallet nærmere 40 millioner, men slike statistikker fanger ikke opp en betydelig lokal bokproduksjon og salget i mange små forlag, organisasjoner, lokalhistoriske foreninger og lignende.

Skriftspråk og utdanning

Bokmål og nynorsk er sidestilte skriftspråk i hele landet. Av 433 norske kommuner er det 115 som regnes som nynorskkommuner. Disse kommunene representerer 11,6 % av befolkningen. I offentlig bruk er det krav om bruk av begge skriftspråk, og i skolene er det obligatorisk med undervisning i begge språk.

Det er 3.189 grunnskoler/ungdomsskoler med i alt 618.309 elever, 700 videregående skoler med 173.949 elever og 35 universitet/høyskoler med 209.800 studenter.

Tallene viser et statistisk gjennomsnitt på 193 elever per grunnskole (mot 208 i Sverige, 158 i Finland og 298 i Danmark) og 248 elever per videregående skole (mot 442 i Sverige, 250 i Finland).

Det er kommunene som kjøper skolebøker til elevene i den 10-årige grunnskolen. Elevene/studentene kjøper i dag selv sine lærebøker i videregående skole og på høyskoler/universitet. En forsøksordning med utlån av lærebøker i videregående skole ble innført i 2001, men ble avvirket og erstattet av et behovsprøvd læremiddelstipend. Det er imidlertid fremmet forslag fra Arbeiderpartiet om gratis lærebøker også for elever i videregående skole, slik det er i Sverige. Dette kan bli innført som en utlånsordning i løpet av denne stortingsperioden. Forlagene og elevorganisasjonene går imidlertid inn for en ordning med stipend, som i praksis kan utformes som et verdikort, som skal benyttes i bokhandelen ved kjøp av lærebøker.

Etter opplæringsloven skal alle bøker til grunnskolen foreligge i begge målformer, til samme tid og med samme pris. Den nye Bokavtalen opphever i realiteten dette kravet ved at prisene på skolebøker etter 2006 skal være frie. Bøkene vil bli kjøpt inn basert på tilbud og det må forventes at bøker på nynorsk vil bli dyrere enn bokmålsutgaven.

Omsetningen av skolebøker i 2004 er beregnet til 1,2 mdr. NOK eller 132 mill. Euro, og om en ser bort fra år med store reformer, hvor omsetningen er ekstraordinært høy, så representerer skole- og lærebokmarkedet mellom 21-23% av totalmarkedet.

Det har vært gjennomført store reformer i læreplaner både i grunnskolen og i den videregående skole. Reform 94 og Reform 97 har medført at det ble laget nye skolebøker for hele det offentlige skoletilbudet. Skal den forestående reformen i 2006 gjennomføres etter planene, vil dette koste kommunene over 2 mdr. NKR.

Rammebetingelser i bokbransjen

I Norge har det vært bransjeavtaler siden 1948. Kommissjonshandelens, med returrett på abonnementseksemplarene, gjaldt likevel frem til 1962. Bransjeavtalene har etter dette vært gjenstand for en rekke endringer opp gjennom årene. Et hovedanliggende for forlagene har vært å bli kvitt returordningen, som var en arv fra kommissjonshandelen. Videre er fastprisperioden blitt vesentlig redusert, og avtalene har gradvis åpnet for salg av bøker i andre salgskanaler.

Opprinnelig ble bøkene solgt i kommisjon og fastprisperioden varte i utgivelsesåret og 4 år. Fra 1962 til 1974 var fastprisperioden 3 år etter utgivelsesåret, men ble etter dette redusert til utgivelsesåret og 2 år. I 1996 ble den forkortet til ett år etter utgivelsesåret. Med den nye avtalen fra 2005 kan altså mange bøker komme til å få en fastprisperiode på 4-6 måneder.

Fra 1. mai 2005 iverksettes implementeringen av den nye Bokavtalen. Full virkning får den nye avtalen først etter 2006. Bokavtalen er en privatrettslig bransjeavtale mellom Den Norske Forleggerforening og Den Norske Bokhandlerforening. Avtalen har på bestemte vilkår fått

dispensasjon fra gjeldende Konkurranselov. Medlemmene i forleggerforeningene kan i henhold til Bokavtalen fastsette utsalgspriser på alle allmennbøkene men det skal være frie priser på skole- og lærebøkene. Tidligere bransjeavtaler hadde faste bokpriser for alle bøker og gav dessuten bokhandelen enerett på salg av bøker til grunnskole og videregående skoler. Denne eneretten blir avvirket f.o.m. 2006. Den nye avtalen begrenser fastprisperioden for allmennbøkene til utgivelsesåret og 4 måneder og har samtidig åpnet for at forhandleren kan gi en kunderabatt på inntil 12,5 %. Anledningen til å gi denne rabatten gjelder i alle salgskanaler, og bokklubbenes praksis med 25 % medlemsrabatt er derved opphevet. Forlag som ikke er medlemmer i Den Norske Forleggerforening har i prinsippet ingen fastprisordning på sine bøker, unntatt ved kommisjonshandel.

En vesentlig begrunnelse for å gi den nye Bokavtalen dispensasjon fra konkurranseloven, har vært de ordninger i avtalen som kommer som en konsekvens av fastprisordningen. Spesielt gjelder dette det såkalte litteraturabonnementet. Dette elementet i avtalen medfører at alle bokhandlere har rett til å kjøpe et såkalt førsteeksemplar, med 60 eller 70 % rabatt. Dessuten binder bokhandelen seg til en automatisk ordning som gjør at forlaget kan sende ut nye bøker når de foreligger. Dette gir en stor spredning av nye bøker, og særlig gjelder dette skjønnlitterære bøker for barn, ungdom og voksne, som er omfattet av Norsk kulturråds innkjøpsordninger.

Bokavtalen og tidligere bransjeavtaler har vært kritisert for manglende priskonkurranse og for å ha ført til høye bokpriser. Dessuten at systemet medfører en type uheldig kryss-subsidiering mellom ulike bokgrupper. Konkurransetilsynet mener at dette i realiteten er en inntektsoverføring fra skoler, skoleelever og kommuner til bokhandelen. Intensjonen med fastprisordningen har imidlertid vært å beskytte bokhandelen som en hovedsalgskanal for bøker og derved bevare ordningen med bl.a. abonnement for nye utgivelser, med lagerhold og gjenkjøpsplikt i hele fastprisperioden, og dessuten en skaffeplikt som er ment å sikre en rimelig likebehandling av alle bøker, uavhengig av forlag.

Fastprisordningen har gitt et stabilt grunnlag for beregning av royalty. Med den nye Bokavtalen vil dette falle bort for de faglitterære forfatterne. Norske forfatterorganisasjoner mener den nye avtalen med frie priser på skole- og lærebøker har tilsidesatt hensynet til forfatterne og har foreslått lovfesting av fastprisordningen for alle bøker.

Bibliotek

Det er 910 folkebibliotek med et samlet utlån av bøker på 18,4 mill. eks. I 1990 var det 1.388 folkebibliotek med samlet utlån på 18,3 mill. eks.

Dette gir i 2004 et utlån per innbygger på bare 4 eksemplarer og en bibliotekdekning på 2 per 10.000 innbyggere.

Samlet bokbeholdning er i imidlertid på 21,4 mill. eks. eller 4,7 eks. per innbygger. I 1990 var det beholdningen av bøker 19 mill eks.

Om man sammenlikner bibliotekdekning og utlån med Sverige og Danmark per innbygger, er det grunn til å spørre om hvorfor det samlede utlån er så lavt i forhold til beholdningen av bøker.

I tillegg er det 3.431 skolebibliotek knyttet til grunnskole og videregående skoler med samlet utlån på 6,1 mill. eks. og beholdning på 11,5 mill. eks. Sammenholdt med elevtallene gir dette et utlån på 7,7 og en beholdning på 14,5 per elev. Sammenliknet med Sverige har altså Norge et høyere utlån og større beholdning bøker per elev. Av 3.889 skoler har 3.431 egne skolebibliotek.

Utlånsstatistikken for norske folke- og skolebibliotek viser en jevn vekst i utlån av bøker etter 1945. I 1950 ble det lånt ut 5 mill. bind. I 1970 var tallet blitt 10 mill. bind. I 1990 var utlånet av bøker nærmere 20 mill. bind. Etter dette har utlånet gått ned, men utlånsstatistikken viser en sterk vest for andre medier, tilsynelatende på bekostning av bøkene. Det samlede utlån øker fortsatt og er for alle medier er kommet opp i 25 mill. enheter. Bøkenes andel av bibliotekenes utlån er imidlertid gått tilbake etter 1990, både reelt og om en ser på bøkene andel av det totale utlån.

I en nordisk sammenlikning gir de norske utlånsstatistikkene grunnlag for noen refleksjoner: Samlet utlån av bøker ser ikke ut til å stå i forhold til beholdningene, og dette kan ikke alene forklares med åpningstider, tilgjengelighet eller lignende. Tallene kan tyde på at bibliotekene har for mange bøker som i liten grad blir lånt ut, eller sagt på en annen måte; for få eksemplarer av populære bøker.

En betydelig del av folke- og skolebibliotekene bokbeholdninger er kjøpt inn med statlige budsjettmidler. Disse innkjøpsordningene er finansiert av bevilgninger til Norsk kulturfond som administreres av Norsk kulturråd, og det er Stortinget som bevilger pengene over statsbudsjettet. Kulturrådet har egne utvalg som foretar vurderinger på et litteraturfaglig grunnlag. Kommunene har i tillegg egne budsjetter som supplerer kjøp av bøker til skole- og folkebibliotekene.

Bøkene som kjøpes inn av kulturrådet sendes kostnadsfritt til kommunale skole- og folkebibliotek. Det kjøpes inn 1.000 eks. av alle nye skjønnlitterære voksenbøker, og 1.550 eks. av barne- og ungdomsbøkene. Det er dessuten selektive ordninger for oversatt skjønnlitteratur, sakprosa og illustrerte fagbøker for barn.

En ny og utvidet innkjøpsordning for sakprosa ble iverksatt fra 2005. Budsjettet for denne innkjøpsordningen er 10 mill. NOK, men dette dekker likevel til ikke mer enn kjøp av ca. 20 % av de aktuelle sakprosaittlene.

Samlet ble det i 2005 kjøpt nye bøker for ca. 77 mill. NOK eller 9,3 mill Euro i de statlige innkjøpsordningene. I 1990 var tallet ca. 50 mill. NOK. Etter 1980 har imidlertid innkjøpsordningenes andel av kulturfondsmidlene blitt redusert. Bevilgningene har ikke økt i takt med prisstigningen på bøker og ordningene er etter hvert blitt underfinansiert med den følge at forlagene ikke får fullt oppgjør for bøkene.

Biblioteksentralen AL eies av 425 kommuner, 14 fylkeskommuner, Kommunenes Sentralforbund og Norsk Bibliotekforening, men driftes som et grossistforetak og selger bøker til bibliotekene. Det har også egne selskaper for salg av utstyr til bibliotekdrift og data.

Forlagene

Det er registrert ca. 1.455 forlag i Norge. Flertallet av disse er imidlertid ikke tradisjonelle bokforlag, og antall forlag med kontinuerlig bokproduksjon er anslått til ca. 170.

Det er en forleggerforening med 59 medlemsforlag. I 1990 var antallet 55.

I tillegg er det en mindre forening for kristne forlag. Medlemmene av Den Norske Forleggerforening omsetter for ca. 3,1 mdr. NOK eller 373 mill. Euro, regnet som forbrukerpriser i alle salgskanaler.

Det er regnet med at medlemsforlagene står for 75-80% av bokomsetningen, inkl. salg gjennom bokklubber, og de utgav 4.633 nye titler i 2004.

Omsetningen utenom forleggerforeningen er beregnet til 407 mill. NOK eller 79 mill. Euro.

I tillegg er importen beregnet til 356 mill. NOK eller 43 mill Euro.

De dominerende forlagsaktørene er alle medlemmer i Den Norske Forleggerforening. Det er i første rekke mindre og mellomstore forlag som ikke er medlem, bl.a. det norske Piratforlaget som etter modell av det svenske forlaget kan tilby forfatterne en særskilt utbyttedeling som ellers ikke gis i de tradisjonelle royaltykontraktene.

Aschehoug og Gyldendal er de største forlagene, målt etter samlet virksomhet. Til sammen omsetter de for over 2,77 mdr. NOK. Ulike eiere har ikke vært til hinder for at forlagene har store felles eierinteresser i både forlag og bokklubber. Dertil har de egne bokhandlerkjeder. Damm (Egmont) og Cappelen (Bonnier) er også store forlagsbedrifter med en bred utgivelse i alle sjangre og egne bokklubber.

Bokhandlerne og andre forhandlere

Det er 624 bokhandelsutsalg i Norge, inkl. filialer. Disse omsatte totalt i 2004 for

ca. 5 mdr. NOK og bøker for 3,04 mdr. NOK eller 362 mill. Euro. En gjennomsnittlig norsk bokhandel omsetter for 8,5 mill. NOK. 47 % av butikkene ligger i kjøpesentra. Alle er medlemmer i Den Norske Bokhandlerforening og til sammen har disse butikkene en markedsandel på 59 % av bokomsetningen. Medlemskap i bokhandlerforeningen har tidligere medført at bokhandelen har hatt en enerett på salg av skolebøker. Rene internettbokhandlere har derfor vært forhindret i å selge skolebøker.

Det er i alt 9 bokhandlerkjeder og over 90 % av bokhandlernes omsetning av bøker går gjennom kjedetilknyttede bokhandlere, som i alt har 568 butikker. I 1985 var kjedenes andel av omsetningen 55 %.

Løpet av de siste 10 årene er en lang rekke av landets største bokhandlere blitt kjøpt opp av Aschehoug og Gyldendal. Dette var tidligere selvstendige og veletablerte familiebedrifter med mange filialer og stor omsetning. Kjedene er ulike m.h.t. eierskap, men ARK-kjeden eies 100 % av Gyldendal og Aschehoug eier 50 % av Norli-kjeden. Ark-kjeden omsatte i 2004 totalt for 653 mill. NOK og Norlis omsetning var 882 mill. Omsetningen i disse to kjedene representerer om lag en tredjedel av bokomsetningen i bokhandelen. Høsten 2005 etableres et samarbeid mellom Norli-gruppen og Biblioteksentralen under navnet BS Norli skole A.S. Denne gruppen har allerede sikret seg kontrakt på hovedleveransene til Oslo-skolene, og vil derfor få en dominerende posisjon i markedet for lærebøker, med en omsetning på ca. 100 mill. NOK og en markedsandel på bøker for grunnskolen på ca. 30 %.

Til sammenlikning er Ark-kjedens markedsandel på samme område anslått til ca. 13 %.

De konkurransepolitiske virkningene av vertikale eierskap er blitt heftig debattert og kritisert, og det er fremsatt påstander om at dette er uforenlig med en bransjeavtale fordi eierforlagene kan hevdes å sitte på begge sider av forhandlingsbordet. De forlagstilknyttede bokhandlerne har til sammen 130 butikker. Tidligere var disse bokhandlerne uavhengige, knyttet til frivillige kjeder og gjerne drevet som lokale familiebedrifter.

Høsten 2005 fusjonerte de frivillige kjedene Interbok og Libris, og det ble innledet et innkjøpssamarbeid med den sentralstyrte Notabenekjeden. Til sammen har disse mer enn

35 % av bokhandelsomsetningen. Libris og Interbok fortsetter som en frivillig kjede og skal heretter profileres under kjedenavnet Libris, og blir den største kjeden med ca. 1,3 mdr. NOK i omsetning.

Tidligere var faghandelskjedene gjerne organisert som frivillige kjeder med liten grad av sentralstyring. I løpet av de siste 10 årene er bildet endret, en rekke av de største forretningene er solgt til forlagene. Bokhandlerforeningens "Normtallsundersøkelse" viser at bruttofortjenesten har økt både på 80- og 90-tallet. I 1981 var bruttofortjenesten under 31 %. I 1990 var tallet 33 % og i 1995 34,1 %. I 2004 er bruttofortjenesten hele 38,7 %.

På under 25 år har bruttofortjenesten økt med mer enn 8 prosentpoeng.

Utviklingen i bruttofortjenesten kan bidra til å forklare den økningen vi ser i antall utsalgssteder: Fra 1980 til 1990 økte antallet bokhandlere fra 360 til 420, og medregnet filialer var det derved 500 bokhandelsutsalg. Antall utsalg har økt de siste 15 årene, og i 2001 var antallet 576. I 2003 er antallet 602, og i 2004 624. Bokhandlerforeningen statistikk viser imidlertid en reduksjon i antall medlemsbedrifter, fra 483 i 1997 til 267 i 2004.

Normtallsundersøkelsen for 2004 viser at bøkernes andel av omsetningen i norsk bokhandel har økt og ligger på 65 %. Dette kan være en indikasjon på at bøkene har en bedre lønnsomhet og mindre konkurranse, sammenliknet med andre varer i bokhandelen. Forbrukerundersøkelser viser at bokhandelen har styrket sin stilling i konkurransen med andre salgskanaler. Salgsutviklingen etter 1.mai 2005 bekrefter dette inntrykket.

Bedre bruttofortjeneste til tross, lønnsomheten er ikke bedret på bunnlinjen. Forholdet kan forklares ved at nesten halvparten av bokhandlere i dag er etablert i kjøpesentre. Høye etablerings- og driftskostnader kan ha spist opp økningen i bruttofortjenesten.

Det selges også bøker i kiosker, varehus, bensinstasjoner osv. i total ca. 6.000 utsalgssteder. Allmennbøker kan etter Bokavtalen selges fritt i alle salgskanaler. Det samme vil også gjelde for fag-, skole- og lærebøker etter hvert som avtalen iverksettes i løpet av 2006.

Salg utenom bokhandelen er imidlertid hovedsakelig serielitteratur/paperbacks, hobby- og håndbøker og bøker i krim- og spenningssjangrene. I tillegg utvalgte nye og aktuelle bestselgere i ulike innbindinger.

Bokklubber

Det er 49 bokklubber i Norge, omtrent samme antall som i 1990, og omsetningen er beregnet til 1,462 mdr. NOK eller 176 mill. Euro. Dette er mer enn 28 % av den totale bokomsetningen. En undersøkelse fra 2003 viser at 52 % av landets husstander har ett eller flere bokklubbmedlemskap. Antall medlemskap er estimert til ca. 1,3 mill. og bokklubbenes markedsandel på allmennlitteraturen er anslått til ca. 50 %. For voksen skjønnlitteratur er

andelen spesielt høy og estimert til 60-70 % av totalomsetningen. For nye skjønnlitterære bøker er markedsandelen rundt 55 %.

De store bokklubbene eies av forlagene og domineres av tre store grupperinger. Bokklubben (tidligere De Norske Bokklubbene) eies av Aschehoug og Gyldendal i fellesskap, og omsetning i 2004 var på

672 mill. NOK. Omsetningen i 2003 var 693,8 mill. Nedgangen fortsetter og i 2005 viser tallene at omsetningen er falt til 544,5 mill. En sterk satsning på internett har imidlertid motvirket den negative utviklingen i klubbmarkedet. Med 16 klubber er Bokklubben imidlertid den dominerende aktøren og har en markedsandel på ca. 50 % av bokklubbmarkedet. I 2003 tok Konkurransetilsynet en avgjørelse om å oppheve enkelte bestemmelser i forlagenes avtaler med Bokklubben. Avgjørelsen dreiet seg om karantenetid for eneretten til en bokutgivelse i bokklubbversjon, men i premissene ble det lagt til grunn at De Norske Bokklubbene har en dominerende posisjon med markedsrett.

Cappelens bokklubber har også åpne klubber, mens Damm/Egmont har egne, lukkede klubbkonsepter hvor de bare selger bøker fra eget forlag.

Avisen Dagens Næringsliv har regnet ut at Bokklubben i løpet av de siste ti årene har kunnet levere driftsresultater på 350 mill. NOK og har denne perioden omsatt for ca. 5,7 mdr. NOK. En vesentlig del av Aschehoug og Gyldendals inntekter kommer fra bokklubbdrift. Det forretningsmessige grunnlaget for en slik bokklubbdrift ligger i den prisfordelen som medlemmene får når de forplikter seg i et abonnementssystem. Dette har vært en samtidiglansering med nye bøker i bokhandelen. Den nye Bokavtalen har fra 1.mai endret rammevilkårene for bokklubbene radikalt ved at de heretter ikke lenger kan selge nye bøker med 25 % rabatt, men må i likhet med andre salgskanaler begrense rabatten til maksimalt 12,5 %. Det er imidlertid ingen karantenetid for nye bøker.

Markedsundersøkelser viser klare tegn til stagnasjon og "markedsmetning" når det gjelder salg i bokklubber. Medlemmene kjøper i gjennomsnitt færre bøker, og bokklubbenes andel av totalomsetningen har gått noe tilbake. Den nye Bokavtalen har fått virkning i dette markedet og bokklubbomsetningen er redusert. I media er det presentert tall som viser at medlemsmassen er betydelig redusert. Det kan dreie seg om medlemstap på 20-30 %. Nedgangen skyldes flere forhold men den nye Bokavtalen vil kunne få stor betydning for bokklubbdriften i årene som kommer. Omsetningsøkningen i bokhandelen og andre detaljister tyder på at det skjer en forflytning av handelen mot butikkene. En årlig forbrukerundersøkelse gjennomført i desember i årene 2002-2005 bekrefter dette inntrykket, og at betydelig færre tror de i fremtiden kommer til å handle sine bøker i en bokklubb.

Internettbokhandel

Det er 3 rene internettbokhandlere i Norge. I tillegg har en lang rekke bokhandlere egne nettsted. Markedsandelen er på ca. 3 - 5 %. Omsetningen er beregnet til ca. 200 mill. NOK.

De er kjent at de store nettbokhandlerne har akkumulert betydelige tap. Høsten 2005 har Bokklubben kjøpt Bokkilden, den største av de rene internettbokhandlerne, og planlegger fusjon med sin egen nettbokhandel *mao.no*. Bokklubben vil med dette få en dominerende posisjon i netthandelen med bøker.

Handelen via internett viser allment en kraftig vekst, og bøker er ikke noe unntak. I 2000 oppgav bare 7 % at de hadde handlet bøker på internett. I 2003 var tallet 20 %.

Undersøkelsene viser at det i første rekke er de mellom 25 og 39 år og de som fra før kjøper mange bøker, som benytter denne salgskanalen. Veksten er størst blant de med god utdanning. En vesentlig begrunnelse for å velge internett er at man finner bøker man ellers ikke får tak i. En ny forbrukerundersøkelse i desember 2005 viser at 18 % tror de vil kjøpe mesteparten av sine bøker via internett i framtiden.

Forfatterne

Det er 5 medlemsorganisasjoner for norske forfattere og oversettere. Antall medlemskap er anslått til ca. 6.000. Om lag 5.000 av disse er faglitterære forfattere og oversettere.

Staten betalte i 2004 forfatterne bibliotekvederlag på 51,5 mill. NOK eller 6,2 mill Euro. I 1990 var beløpet 33 mill. NOK.

Vederlag for kopiering var på 42,5 mill. NOK eller 5,1 mill Euro.

Det ble utbetalt 13,6 mill NOK eller 1,6 mill. Euro i statlige stipend, og 8,7 mill. NOK eller ca. 1 mill. Euro som garantiinntekter. I tillegg kan forfattere søke midler fra ulike fonds eller legater som utbetales som stipend.

Forfatterforeningenes Normalavtaler for royalty er kommet i en ny situasjon etter at den nye Bokavtalen er vedtatt. Foreningene er imidlertid kommet til enighet med forleggerne om å videreføre de gjeldene ordningene for royalty for nye bøker. For skjønnlitterære forfattere og forfattere av allmenn sakprosa, regnes royalty fortsatt av 85 % av bokens utsalgspris, selv om bokhandleren velger å gi kunden rabatt (inntil 12,5 %). For fagbøker, skole- og lærebøker er det gjort avtale om at royalty beregnes av 80 % av en veiledende utsalgspris forlaget fastsetter. For lisensproduserte bokklubbutgaver som selges til klubbmedlemmene, er det 14 % royalty. Til sammenlikning er det i Danmark 7,5 % royalty på bokklubbutgaven. I Norge går imidlertid bare 9 % direkte til forfatteren, mens 5 % utbetales som bidrag til Solidaritetsfondet som disponeres av forfatterorganisasjonene. Midler fra dette fondet

utbetales til forfattere som stipend. Høsten 2005 har det fra enkelte forfattere vært fremført sterk kritikk av denne stipendordningen. Blant de faglitterære forfatterne har også praksisen for tildeling av stipender vært debattert. Disse stipendene finansieres med basis i vederlagordningene som forvaltes av forfatternes egne organisasjoner, hvor egne komiteer bestemmer tildelingene.

Innkjøpsordningene for norsk skjønnlitteratur har stor betydning for royalty til forfatteren etter normalavtalene. En skjønnlitterær romanforfatter har normalt 15 % royalty, det samme som i Danmark, men forlagenes avtale om en fast royaltyrefusjon fra Norsk kulturråd, gjør at forfatterne får utbetalt 20 % (22,5 % for lyrikk og barne- og ungdomsbøker) og at forlaget får refundert halvparten. Den effektive royalty på en roman er for norske forlag 10 %. Dette avregnes på de 1.000 innkjøpte eksemplarene av boken. Siden alle nye skjønnlitterære bøker, både for voksne og barn kjøpes inn, er denne ordningen derfor innarbeidet som en allmenn royaltypraksis for disse forfatterne. For sakprosaen er forholdet annerledes: Her er innkjøpsordningen under etablering og foreløpig begrenset og selektiv. Normalroyalty er 15 %, men det betales bare 13 % for de første 3000 eks. Om royaltyrefusjonsordningen også skal omfatte denne nye innkjøpsordningen for sakprosa, er ennå uavklart, likeledes om forfatteren skal ha 20 % royalty slik de skjønnlitterære forfatterne har.

Distribusjon/logistikk

Ser en bort fra at mange forlag har egen distribusjon, er markedet for logistikkjenester i bokbransjen dominert av to aktører som kontrolleres av de store forlagene: Forlagsentralen ANS har ca. 60 % markedsandel og distribuerer bøkene for ca. 300 forlagskunder, men eies av Aschehoug og Gyldendal. Her ligger også Bokdatabasen, som leverer bokinformasjon som brukes av bokhandlere o.a. ved bestillinger av bøker, søking og nedlasting av informasjoner knyttet til den enkelte tittel.

Sentraldistribusjon eies av Cappelen/Bonnier og har distribusjon/logistikkjenester for ca. 70 forlag.

Bladcentralen AS eies av en gruppe bok- og bladforlag og distribuerer primært ukeblader, men selger også bøker i kommisjon, i første rekke de såkalte "kioskbøkene". Bladcentralen distribuerer med ukentlige leveranser til ca. 7.000 forhandlere, og omsetningen av bøker er i 2004 beregnet til 211 mill. NOK.

Interpress Norge AS selger hovedsakelig norske forlags bøker i kommisjon til Narvesenkjedens 460 utsalgssteder, men har også en betydelig handel med importerte bøker. Interpress/Narvesen eies av Reitan Handel.

Strukturtrekk i markedet og komparativ relevans

I løpet av 1990-årene ble i praksis bokhandelens monopol på salg av allmennbøkene i varehandelen opphevet. I 1995 ble en ny Bransjeavtale fremforhandlet og fortsatt ble denne uformet med en kombinasjon av faste bokpriser og faste kollektive avanse- og handelsvilkår for bokhandelen. Denne avtalen valgte imidlertid forleggersiden å si opp allerede med virkning fra 1998. En ny avtale kom etter hvert på plass og fortsatt skulle man ha faste forlagsbestemte utsalgspriser, mens innkjøpsvilkårene på allmennbøkene skulle heretter være frie. Bokhandelens avanse på den enkelte bok ble derved et forhold mellom bokhandel og det enkelte forlag. For skolebøkene skulle det imidlertid fortsatt være faste rabatter til skolene og kollektive avansevilkår til bokhandelen. Disse endringene skulle komme til å danne grunnlag for en utvikling som over tid har endret balanseforholdet mellom forlag og bokhandel, og som har medført at Aschehoug og Gyldendal satset på en helt ny strategi med oppkjøp av bokhandlere. Med dette fulgte diskusjonen om hvorvidt en slik vertikal integrasjon var forenelig med bransjeavtaler og faste bokpriser.

Forlagssjef William Nygaard i Aschehoug tilkjenner en alminnelig oppfatning blant forleggerne når han til Dagens Næringsliv uttaler at "Bokhandlerne tar en altfor stor del av de totale inntektene på en bok." Etter opphevelsen av de kollektivt fastsatte forhandleravansene i 1998, er marginene på allmennbøker forskjøvet i bokhandelens favør. Faste utsalgspriser i kombinasjon med frie forhandleravanser, har medført et konkurransepress mellom forlagene og har medvirket til en kostnadsøkning som ikke umiddelbart kan kompenseres ved prisøkning. Det dreier seg om økt konkurranse mellom leverandører og om markedsadgang, og i denne sammenheng kan betydningen av kjedetilørighet være avgjørende for bokhandelens økonomi. Kjedene har benyttet en styrket forhandlingsposisjon til å gjøre avtaler om økt avanse, utvidet returrett på usolgte bøker og reklamefinansiering.

Med den nye Bokavtalen fra 1. mai 2005 medfører vesentlige endringer. Vilkårene for unntak fra Konkurranseloven fastslår at det skal være frie priser på skole- og lærebøker, og at bokhandlerens enerett på salg av skolebøker skal avvikles i 2006. Fastprisordningen vil etter dette gjelde bare for allmennbøkene, inklusiv billigbøkene, og fastprisperioden er redusert til utgivelsesåret og 4 måneder i det påfølgende år. Dette medfører at alle skolebøkene, som representerer 20-25% av forleggerforeningens medlemsomsetning, i løpet av 2006 vil kunne selges fritt, direkte fra forlag eller gjennom andre salgskanaler. Frie priser på skolebøkene vil gjøre at det ikke er realistisk å regne med at nynorske lærebøker kan selges til samme pris som bokmålsutgaven. De langsiktige språkpolitiske konsekvenser av dette er ikke vurdert. Dette gjelder særskilt for likebehandlingsprinsippet mellom bokmåls- og nynorskutgavene av alle skolebøker for grunnskole og videregående skole/gymnas. Opplæringslovens krav om at begge utgaver skal foreligge til samme tid og med like priser virker urealistisk i forhold til et

nytt bokmarked med frie priser og uavhengige tilbud. Bransjens henvendelse om å videreføre fastprisordningen for fagbøker er derfor tatt opp til ny vurdering. Den nye kulturministeren har lovet at en evaluering av bokmarkedet vil bli iverksatt om kort tid. Videre implementering av den nye avtalen er derfor utsatt.

2005 har vært en første fase for implementeringen av den nye Bokavtalen. Det har medført et betydelig økt salg av bøker i bokhandelen og en tilsvarende svikt i omsetningen for bokklubbene. Bokhandlerforeningen oppsummerer på sin web-side høsten på følgende måte:

I perioden 1. mai til 1. desember (2005) ble det kjøpt inn bøker for 928 millioner kroner til norske bokhandlere. Dette er 6,2 % mer enn for samme periode i 2004.

De viktigste trendene er:

- Skjønn- og generell litteratur (gruppe 3 til 5) har en økning på 77 millioner kroner (19 %) mot samme periode i fjor.
- Norsk skjønnlitteratur for voksne øker med 43 %
- Oversatt skjønnlitteratur for voksne øker med 50 % (inkl. Da Vinci koden)
- Oversatt skjønnlitteratur for barn øker med 65 % (inkl. Harry Potter)

Omsetningen av skolebøker er imidlertid gått ned og grunnskolene utsetter kjøp av nye lærebøker til etter reformen i 2006.

Den sterke økningen i salget av allmennbøker må sees på bakgrunn av at bokprisene er gått ned som følge av at bokhandlerne nå kan gi inntil 12,5 % rabatt på de nye bøkene, og dessuten at nye bøker utgitt i 2004 allerede kom på nedsettelse etter 1.mai 2005. Høsten 2005 har vært preget av priskonkurransen med et sterkt fokus på salg av nye bestselgere, fordi det i første rekke er disse titlene som er blitt rabatterte.

Bokhandlerne er imidlertid godt fornøyd med at konkurranseforholdet til bokklubbene nå er forandret. Bokhandlerforeningen og kjedene har statistikk som viser at det også er blitt en større bredde i omsetningen, i den forstand at det selges flere bøker utenom de rene bestselgere. Kritikerne av den nye Bokavtalen er i første rekke talsmenn for forfatterne organisasjoner. De mener å ha registrert en klar svekkelse av det litterære mangfoldet i bokhandelen.

En følge av den nye Bokavtalen er at bokhandlerne nå er i ferd med å omgjøre sine litteraturabonnementer på nye bøker. Ved årsskifte 2005/06 ligger det søknader fra 260 bokhandlerutsalg om å få endret statusen for sitt litteraturabonnement. Men også

forhandlere som ikke tidligere hadde abonnement kommer nå med, og totalt øker antallet abonnenter i ordningene fra 253 bokhandlere/butikker til 440. Til tross for denne økningen ber flertallet av søkerne imidlertid om en mindre forpliktende ordning for nye skjønnlitterære bøker fra og med 2006. Antall fullassorterte bokhandlere blir derved redusert.

Forleggerforeningen og forfatterforeningene uttrykker bekymring for at mange bokhandlere som til nå har hatt kollektive abonnementsavtaler, hvor de har kjøpt inn minst 2.500 titler i året, med den nye avtalen vil få dette redusert til 300 titler. På den annen side gjør det mindre forpliktende abonnementsstilbudet at langt flere bokhandlere nå blir tilknyttet ordningene. Den automatiske plikten bokhandleren har hatt til å kjøpe inn et nytt eksemplar når abonnementsseksemplaret er solgt, blir imidlertid fjernet for de med begrenset abonnement. Forlagene mener det kan få konsekvenser, særlig for bøker med lave salgstall, og at dette kan føre til at forlagene er mer tilbakeholdne med slike utgivelser.

Forleggerforeningen har beregnet virkningen av denne endringen og mener at den nye ordningen medfører at det nå blir solgt ca. 600.000 nye bøker, mot tidligere 635.000 nye bøker. Erfaringene fra platebransjen er i denne sammenheng relevant, og viser at plateforhandleren ikke kjøper inn bredden av det som utgis på CD-er, men må konsentrere seg om et lite antall aktuelle bestselgere. Abonnementsordninger slik vi kjenner det fra bokbransjen er ikke aktuelt for plateselskapene og plateforhandlerne, med de konsekvenser dette har for tilgjengelighet av det som blir utgitt på CD-er i ulike musikksjangere.

Førsteamanuensis ved Høyskolen i Oslo Cecilie Naper, har gjennom 15 år forsket på utlåns- og salgsstatistikk fra bibliotek og forlagenes salg til bokhandelen. Hun har i sin avhandling dokumentert at utviklingen viser en sammenheng mellom liberaliseringen i bokmarkedet og en økt konsentrasjon rundt et fåtall bestselgere. Utviklingen etter 1990 viser en klar tendens til at bøker innen krim og underholdningssjangrene i stigende grad opptar plassene på utlåns- og salgsstatistikkene. Hun har tidligere påvist tendensen til at kriminal- og kjærlighetsromaner i større grad preget utlånsstatistikken for svenske bibliotek allerede på 1980-tallet, og setter dette i sammenheng med at Sverige den gang hadde 25 % moms og var det minst regulerte bokmarkedet i Norden.

Konkurransetilsynet gir imidlertid uttrykk for at de er tilfreds med den nye Bokavtalen på tross av at pris- og rabattreguleringene fortsatt er i strid med grunnleggende prinsipper i den nye konkurranseloven. Tilsynet har forståelse for at det bør tas særlige litteraturpolitiske hensyn, og spesielt til skjønnlitteraturen. Tidligere er alle bransjeavtaler gitt dispensasjon fra loven ved ankebehandling til departementet. Mens tilsynet på 1980-tallet gikk inn for full avvikling av Bransjeavtalen, har kravet på 1990-tallet hovedsakelig dreiet seg om at skole- og lærebøkene ikke skal omfattes av fastprisbestemmelsene.

Ved behandling av avtalen i 2004 ble det blitt lagt stor vekt på at Aschehoug og Gyldendal,

gjennom oppkjøp av forlag og bokhandlere, har etablert både horisontalt og vertikalt eierskap i hele verdikjeden. Tidligere omfattet dette forlag, bokklubber, distribusjon og bokdata, men omfatter nå eierskap også i bokhandelen. Dette til tross; ved ankebehandlingen av saken i departementet ble også den nye Bokavtalen godkjent på bestemte vilkår.

De norske forfatterorganisasjonene arbeider for en boklov med faste utsalgspriser, men det er ikke nærmere presisert hvordan denne loven skal utformes og hvilke bokgrupper den skal omfatte. Det er særlig de faglitterære forfatterne som er sterkt kritisk til at fastprisen på skole- og lærebøker nå blir avvirket. For denne forfattergruppen medfører dette at standardkontraktene ikke lenger har den faste prisen som et beregningsgrunnlag for royalty. På kort sikt ser dette imidlertid ut til å bli løst ved at forlaget benytter veiledende priser som beregningsgrunnlag. Det er uklart om slike veiledende priser kan benyttes over tid dersom forlagene må gi store rabatter til kundene og samtidig har økte kostnader knyttet til forhandlersalg, logistikk og markedsføring. Det forhold at en vesentlig del av fag- og lærebøker utgis av forlag utenfor forleggerforeningen, som ikke er bundet av Bokavtalen og normalavtalenes bestemmelser om royalty, gjør at konkurranseforholdet kan utvikle seg på en ufordelaktig måte for medlemsforlagene. På sikt kan en slik konkurranse endre det kollektive avtaleverket som nå gjelder mellom forfatter og forlag for faglitteraturen, skole- og lærebøkene. Mange års arbeid med disse forfatternes faglige rettigheter og kollektive avtaleverk kan derved bli vesentlig endret.

Den nye situasjonen for fag- og lærebøker er bakgrunnen for at Norsk Faglitterær Forfatter og Oversetterforening høsten 2005 har fremlagt et litteraturpolitisk manifest. Her hevder de at litteraturpolitikk ikke lenger er kulturpolitikk, men næringspolitikk. Manifestet har en rekke konkrete forslag til å styrke litteraturpolitikken, blant annet ved å utvide innkjøpsordningen for sakprosa, etablere stipendordninger for sakprosaforfattere og å øke bibliotekvederlaget. Manifestet argumenterer for en lovfesting av fastprisordningen etter europeisk mønster, uten å gå nærmere inn på det forhold at de fleste slike lover ikke omfatter skole- og lærebøker.

Til tross for veletablerte statlige innkjøpsordninger for nye bøker, gir det norske bibliotekvesenet inntrykk av å være svakt utbygget sammenliknet med andre nordiske land. Dette kommer i første rekke til uttrykk ved et påfallende lavt utlån i folkebibliotekene i forhold til befolkningen. Sammenlikner en bibliotekstatistikken, låner hver innbygger for danske skole- og folkebibliotek mer enn det dobbelte i forhold til nordmennene. Dette til tross for en omfattende offentlig satsning på de norske innkjøpsordningene og det forhold at antall utlån i danske folkebibliotek er gått sterkt ned siden 1998. Dette kompenseres i en viss forstand av et godt salg av bøker i bokhandel og bokklubb. Norge er et land med mange og små kommuner med liten befolkning. I en nordisk sammenlikning er det påfallende at en stor del av de norske bokhandlerne ligger i små kommuner med befolkningsgrunnlag på mellom 5 – 10 tusen innbyggere. Den omfattende bokklubbvirksomheten i Norge later imidlertid ikke

til å ha vært til hinder for at antallet bokhandelsutsalg er økt, og det er også verd å merke seg at bøkernes andel av butikkernes omsetning er steget.

Utviklingen i norsk bokhandel frem til 2005 kan forklares ved den spesielle ordningen med enerett for salg av skolebøker og momsfrirket. Forholdene er nærmest omvendt i Danmark om en ser på langtidsutviklingen for antall bokhandelsutsalg. Mens ca. 200 nye er kommet til i Norge har man i Danmark i samme periode en tilsvarende nedgang. Dette til tross for at det norske befolkningsgrunnlaget totalt er 16 % mindre enn det danske. Skal man forklare denne utviklingen, er det nærliggende å se på både momsbestemmelsene og handelen med skolebøker. Det er i denne sammenheng verd å merke seg at svenske myndigheter avvirket støtteordningene til landets bokhandlere da momsen ble satt ned til 6 %. I dette kan det ha ligget en vurdering av effekten av tiltaket som tilsier at momssenkningen ikke bare ville virke prisdempende, men også bedre bokhandlernes lønnsomhet. Analyser av virkningene av den svenske momssenkningen har da også vært heftig diskutert, og den svenske bokpriskommisjonens undersøkelser kan tyde på at myndighetenes vurdering av dette har vært riktig. Om man skal forklare økningen i antall bokhandlere i Norge, er det vanskelig å komme utenom den spesielle kombinasjonen med fullt momsfrirket på alle bøker og bokhandelens enerett på salg av skolebøker. Denne eneretten har også vært praktisert slik at rene nettbokhandlere har vært forhindret i å selge skolebøker.

De faste bokprisene og bokhandelens enerett på salg av grunnskolebøker og lærebøker for videregående opplæring har imidlertid vært sterkt kritisert for sin konkurransebegrensende virkning. Et viktig argument for å opprettholde denne ordningen i Norge har som tidligere omtalt, vært hensynet til kravene i Opplæringsloven. Et annet forhold som har vært tillagt stor betydning er hensynet til de mange små distriktbokhandlerne. Mange butikker er etablert i kommuner med mellom 5-10.000 innbyggere. Analyser som er gjort, viser at rundt 100 bokhandlere kan komme til å forsvinne som følge av at eneretten nå blir opphevet.

Det er ventet store endringer i norsk bokbransje etter hvert som den nye Bokavtalen tar til å virke. Konkurransen fra nye medier og endringer i folks medievaner gjør dessuten at boken i økende grad må gjøre regning med å kjempe om plassen i forhandlerens hyller. En vesentlig konkurrent vil være filmene som nå foreligger på DVD relativt kort tid etter kinolanseringen. En ny undersøkelse om DVD-salget i Norge kan illustrere dette forholdet: DVD-spillere er etter hvert blitt vanlig i de fleste hjem, og salget av innspilte DVD-filmer øker nå med 20 % i året. Utviklingen viser at antall solgte filmer, i løpet av få år, kan være like stort som salget av allmennbøker i Norge. Statistisk Årbok for 2005 viser at over 60 % av befolkningen nå har en DVD-spiller i hjemmet. Det er omtrent like mange som har internett!

Salget av nye CD-er fortsetter imidlertid å gå ned. En komparativ undersøkelse fra 2003 om handelen med bøker og CD-plater, gjør et forsøk på å vise virkningene av denne utviklingen,

ikke minst for bredden og tilgjengeligheten i verdifulle sjangere og for plateforlag som velger å satse på seriøs samtids- og kunstmusikk. Forhandlerkjeden "Platekompaniet" har fått en helt dominerende stilling i handelen med CD-er, og kan i kraft av sin markedsposisjon presse plateprodusentenes leveringsvilkår slik at kjedens utsalgspriser til tider ligger lavere enn hva konkurrerende forhandlere får som innkjøpspriser. Ser en bort fra denne kjeden og den internasjonale Free Record Shop, er antall plateforhandlere gått dramatisk ned. I hele landet er det bare 12-15 platebutikker igjen som har et bredt utvalg og en god dekning av utgivelser i ulike sjangere. Store byer og hele fylker står etter hvert uten en god plateforhandler. Tilbudet er begrenset av en kjedes sentrale innkjøp. Dette har fått store konsekvenser for bredden av det som tilbys og for tilgjengeligheten på innspilte musikk-CD-er.

Utviklingen i bokhandelen har vært nærmest omvendt, med flere utvalg, godt utvalg av bøker og en generelt bedret tilgjengelighet. Mens bøkene er fritatt for moms, er det 25 % på CD-er. Ser en nærmere på utviklingen for norske plateforhandlere de siste 25-30 år, er det relevant å trekke en parallell med utviklingen i dansk bokhandel, med en tilsvarende nedgang i antallet faghandelsutvalg. I kontrast til dette står utviklingen for norske bokhandlere og dette forsterker inntrykket av at momsen har hatt stor betydning for det driftsøkonomiske grunnlaget i varehandelen. Det gir også grunn til å anta at svenske myndigheter har rett i at en momsreduksjon også vil få en virkning på bokhandelens lønnsomhet rent generelt, og ikke bare slår ut i lavere bokpriser. Bokens sterke stilling i det norske mediebildet kan derfor i noen grad forklares ved å se på forholdene i handelsleddet. Bokhandlere og bokklubber har en dominerende posisjon i handelen med bøker. For CD-ene og DVD-ene er forholdet annerledes ved at utviklingen, med betydelig bransjeblanding, har medført at produktene i detaljistleddet selges i sterk konkurranse med alle andre produkter. I denne konkurransen har de seriøse kvalitetsutgivelsene problemer med økonomisk å forsvare en plass i varehandelen, fordi inntjeningen og omsetningshastigheten er for svak i forhold til andre varegrupper. Mens medieprodukter i underholdningssjangeren kan vise til store salgsvolumer, kjennetegnes de seriøse kvalitetsutgivelsene av lave salgstall og høyere kostnader. I den tradisjonelle bokhandelen har man tatt hensyn til dette og fastprisperioden for bøker er institusjonalisert i den hensikt at den litterære bredden i det som tilbys, flertallet av de titler som utgis, trenger en lengre salgsperiode. I varehandelen ellers vil man raskt kvitte seg med produkter med lav omsetningshastighet og erstatte disse med varer som gir en bedre lønnsomhet. I dette konkurransebildet blir konsekvensene at bredden av det som er tilgjengelig på CD-er fortrenses, mens bøkene til nå har holdt posisjonen i markedet fordi antallet bokhandlere og bokklubber fortsatt er høyt.

7. Bokmarkedet i Holland.

Bokmarkedet i 2004

Det totale varekonsum i Holland er beregnet til 88 mdr. Euro. Den generelle momsen er på 19 %, på bøker og andre trykte medier er den 6 %. Denne momssatsen gjelder også for matvarer og medisin. Elektronisk publisering har full moms. (Til sammenlikning har Belgia 21 % moms og 6 % på bøker. Luxembourg har 15 % og 3 % på bøker)

Omsetningen av bøker er ikke kjent fra bransjestatistikker, men basert på opplysninger om forlagenes fakturering og et estimat for importen, ligger trolig omsetningen for 2004 på ca. 1,4 mdr. Euro. Dette gir en omsetning på 84 Euro per innbygger, omtrent som Danmark, og omsetningen av bøker representerer ca. 1,6 % av varehandelen, også dette omtrent som i Danmark.

Antall nye titler inkl nye utgaver er ca. 19.000. Tallet var i 1990 13.691 og viser en økning på 39 %. Dette gir i 2004 en produksjon på 1,2 per 1.000 innbyggere.

Opplysningene fra den hollandske bokhandlerforening viser imidlertid et større salg og her er omsetningen av bøker estimert til 1,726 mdr. Euro i 2003. Omsetningen per innbygger er av bokhandlerforeningen estimert til 106,- Euro. Disse tallene er imidlertid basert på forbrukerundersøkelser. Sammenliknet med andre land virker dette høyt, men noe kan forklares ved en redusert skole- og lærebokomsetning i 2004.

Forbrukerundersøkelsen viser at 13 % av befolkningen ikke har forutsetninger for å lese bøker på hollandsk.

Skriftspråk og utdanning

Hollandsk er hovedspråk og benyttes i skolene, men frisisk benyttes som skriftspråk i Friesland.

Det er 7.610 grunnskoler/ungdomsskoler med i alt 1.602.050 elever, 692 videregående skoler med 913.670 elever og 13 universitet/høyskoler med 180.550.

Rammebetingelser i bokbransjen

Holland har regulert bokmarkedet ved en lov som trådte i kraft 1.januar 2005. Loven har mye til felles med den franske og omfatter alle bøker unntatt skole- og lærebøker, og gjelder bare for bøker på nasjonale språk. Loven pålegger alle forlag å fastsette bøkernes utsalgspriser. Fastprisperioden i forhandlerleddet er to år, men forlaget kan etter ett år velge å tillate at det

gis rabatter på utsalgsprisene, ut over de rabattordningene som gjelder allment. Velger forlaget å tillate nedsettelse eller rabatter etter bare ett år, kan forhandleren kreve at boken tas i retur. Loven gir forhandleren en rett til å gi rabatter i fastprisperioden basert på en kvantumsavtale med enkeltkunder, men også ved salg i forbindelse med forskning, ”non-profit” organisasjoner, bibliotek og undervisningsinstitusjoner, barnehjem og sykehus.

Loven er kulturpolitisk begrunnet og hensikten er å motvirke konkurranse fra varehus og andre forhandlere som bare selger utvalgte bestselgere. Loven sikter mot å gi bokhandelen en større trygghet for sine innkjøp og motvirke tilfeldig priskonkurranse. Dette er ment å sikre bredde og utvalg i bokhandelen og derved fungere som en garanti for tilgjengelighet på alle bøker. Loven er et resultat av initiativ som ble tatt av bokhandlerforeningen allerede i 1992 og foreningen har vært pådriver og aktivt arbeidet for at saken fikk en parlamentarisk oppmerksomhet og at det ble fremlagt et forslag til lov.

Bortsett fra kjedeinterne avtaler foreligger det ikke andre horisontale eller vertikale regler som regulerer markedsvilkårene i handelen med bøker.

Før 2005 var det en bransjeavtale, ikke ulik de vi kjenner fra Norge og Danmark. Forlagene ble i avtalen pålagt å fastsette bokprisene med en fastprisperiode på 2 år. Denne avtalen krevde at det ble gitt dispensasjon fra konkurranseloven.

Skolebøkene til grunnskolene kjøpes av kommunene, og selges hovedsakelig av spesielle skolebokforhandlere.

Lærebøkene i videregående skole kjøpes av elevene. Det samme gjelder for studenter i fagutdanning eller høyskoler/universitet, som kjøper av forhandlere og direkte fra forlag, og noe kan lånes.

Omsetningen av skole- og lærebøker til grunnskole og videregående skole er estimert til 230 mill. Euro. Til høyskoler og universitet er omsetningen estimert til 280 mill. Euro utenom import.

Bibliotek

Det er 1.125 folkebibliotek med et samlet utlån av bøker på 138,9 mill. eks. Dette gir et utlån på 8,5 eksemplarer per innbygger, og en biblioteksdekning på 0,7 per 10.000 innbyggere.

Samlet bokbeholdning er på 36,3 mill. eks. Det foreligger ikke tall for skolebibliotekene.

EU-undersøkelsen fra 2001 viser at 56,1 % av befolkningen i Holland ikke har benyttet seg av bibliotektilbudet i løpet av de siste 12 månedene, og at 18,1 % har besøkt biblioteket mer enn 12 ganger de siste 12 månedene.

Forlagene

Det er registrert ca. 1.000 forlag i Holland. Forlag med kontinuerlig bokproduksjon er anslått til ca. 450.

Det er en forleggerforening med 275 medlemsforlag. Foreningen har også medlemmer som utgir aviser, blader og tidsskrift. I tillegg er den en forleggerforening for små, uavhengige forlag.

De dominerende forlagsaktørene er Kluwer og Reed Business Information og Elsevier. Undersøkelser viser at ca. 8 % av omsetningen skjer ved salg direkte fra forlagene.

Det svenske Liber-konsernet eies av Wolters Kluwer. Konsernomsetningen i Liber er på 890 mill. SKR. Konsernomsetningen i Kluwer er på 3,3 mdr. Euro.

Konsernomsetning for Reed Elsevier er beregnet til ca. 8 mdr. Euro, og selskapet er rangert som tredje største mediekonsern i Europa.

Bokhandlerne og andre forhandlere

Den hollandske bokhandlerforeningen har 1.373 medlemsbedrifter med i alt 1.557 utsalgssteder. Dette gir et kundegrnlag per bokhandel på 10.500 i gjennomsnitt.

Tilsvarende er det 12.700 i Danmark og i Østerrike er tallet 10.200.

Undersøkelser viser at markedsandelen for tradisjonelle bokhandlere er 67,8 % - samme markedsandel som i Danmark om en tar med alle utsalgssteder som er knyttet til Samhandelsreglene. Varehus og supermarkeder har en markedsandel på 8,1 %.

Beregninger av bokhandelens bruttofortjeneste viser at denne i 2003 var 29 % i gjennomsnitt. Dette gav 3 % i fortjeneste. Samme år var den til sammenlikning 4,2 % i Norge.

Bokklubber

Det er bare en bokklubb i Holland; Eci eies av tyske Bertelsmann. Omsetning og antall medlemskap er ikke kjent, men forbrukerundersøkelser viser at 12,6 % av omsetningen er bokklubbrelatert. Bertelsmann AG er rangert som nest største mediekonsern i Europa, med en konsernomsetning på ca. 18 mdr. Euro.

Etter loven er forlaget pålagt å fastsette utsalgspriser, og bokklubbene skal ta minst 80 % av denne prisen ved medlemssalg. Det er 4 måneders karantenetid for nye bøker.

Internettbokhandel

Antall aktører i dette markedet er ikke kjent, men forbrukerundersøkelser viser at bare 2,8 % av bokomsetningen er handel via internett.

Forfatterne

Den hollandske forfatterforening, som også omfatter oversettere, har 1.150 medlemsskap, herav 800 medlemskap for "fiction authors". Tallene inkluderer 270 oversettere.

Det er ingen egen organisasjon for de faglitterære forfatterne, men en ny forfatterforening for "non-fiction authors" og skole- og lærebokforfattere vil trolig være opprettet innen 2 år.

Bibliotekene betaler vederlag for utlån, og i 2004 var dette totalt 14 mill. Euro. Av dette gikk 7,6 mill. til forfattere og oversettere.

Det er ingen vederlagsordning for kopiering som tilfaller forfatterne. Det er heller ingen garantiinntektsordning for forfatterne. Statlige stipend til forfatterne er på 3 mill. Euro.

Distribusjon/logistikk

Det er en hovedleverandør av bokdata, frakt og logistikk, Centraal Boekhuis. Denne logistikkbedriften er et felleseie der 50 % eies av henholdsvis forlagene og bokhandlerne. Formålet med dette felles eierskapet er å sikre hele bokbransjen en effektiv distribusjon med lave kostnader, og at ingen aktører skal kunne hente ut strategiske fordeler av et slikt eierskap. Det medvirker til en større likebehandling av små og store aktører, og ingen kan ta ut skjulte fortjenester eller andre konkurransefordeler.

Strukturtrekk i markedet og komparativ relevans

KVB er en paraplyorganisasjon for de ulike kommersielle aktørene i bokbransjen. Dette er et fellesråd for bokhandlere, forlag, bokklubber og grossister. Intensjonen er å ha en møteplass og et bransjeforum, og i dette forumet utvikle en praksis i forhold til loven, men også å holde dialog og kommunikasjon med myndighetene.

Som et resultat av loven er bokhandlerforeningens organisasjon og arbeidsformer blitt endret, i første rekke ved at alle som videreselger bøker kan bli medlem. I tillegg kan store bokhandlere med et helårig utvalg på minimum 1.000 titler ha et såkalt "Plus-medlemskap".

I tillegg til tittelbredden kreves det at butikken har kvalifisert personale med bokfaglig utdanning.

Bransjeavtalen som ble avviklet 31. desember 2004 hadde mange av de egenskaper som vi kjenner fra tilsvarende avtaler i Danmark og Norge. I første rekke begrenset denne avtalen forlagenes anledning til å selge bøker som kostet mer enn 20 Euro. Bøker som kostet mer enn 20 Euro kunne bare selges av autoriserte bokhandlere. Denne eneretten omfattet også skole- og lærebøkene. Autorisasjon til å drive bokhandel kunne man få ved å gjennomgå et grunnkurs. Etter 1. januar 2005 er alle slike begrensninger opphevet og bøker kan nå selges fritt.

Fagutdanning for bokhandlere og felles markedsføring og propaganda for bøker og lesing er nye satsningsområder for bokhandlere og forlag i fellesskap.

Den hollandske forleggerforening oppgir at det årlig utgis ca. 19.000 titler. Tall for 2002-2004 er ikke kjent, men i 2000 ble det registrert 13.955 nye ISBN og i 2001 16.992.

8. Bokmarkedet i Østerrike

Bokmarkedet i 2004

Det totale varekonsum i Østerrike er beregnet til 105,3 mdr. Euro. Den generelle momsen er på 20 %. På matvarer, persontransport, bøker og andre medier er momsen 10 %. (Til sammenlikning er momsen i Tyskland 16 % generelt og 7 % på bøker.)

Den totale omsetningen av bøker er estimert til 790 mill. Euro, og utgjør 0,75 % av varehandelen. Dette inkluderer import. Omsetning per innbygger er på 96,4 Euro. Totalomsetningen inkluderer forlagenes direktesalg, men ikke bokklubbomsetning.

Antall nye titler fra nasjonale forlag er ca. 4.500. Til sammenlikning er tallet i 1990 hele 10.378 og viser en tittelreduksjon på hele 57 %. Dette gir i 2004 en produksjon på 0,6 per 1.000 innbyggere. Tallet må sees i sammenheng med at Østerrike er en del av det tyskspråklige bokmarkedet, og at importen fra Tyskland er betydelig. Statistikken for produksjon av nye titler viser en klar tilbakegang i hele 1990-årene. I Tyskland er tallet på nye titler anslått til ca. 70.000 per år.

Skriftspråk og utdanning

Tysk er offisielt skriftspråk, men ungarsk, kroatisk og slovensk er minoritetsspråk og benyttes i amtene/kommunene.

Det er 3.326 grunnskoler/ungdomsskoler med i alt 338.140 elever, 327 videregående skoler med 189.753 elever og 22 universitet/høyskoler med 210.125.

Det er staten som betaler bøkene til både grunnskolen og videregående skole/gymnas.

Rammebetingelser i bokbransjen

Østerrike har hatt en fastprislov på bøker siden år 2000. Denne pålegger forlagene og importører av bøker med tysk språk å fastsette utsalgspriser, men loven omfatter ikke skolebøker.

Tidligere var bokmarkedet i Østerrike regulert av en bransjeavtale som var utformet etter modell av den tyske bransjeavtalen, med 2-3 års fastprisperiode. Den tyske avtalen gav bokhandelen rett til å returnere bøkene dersom forlaget satte ned prisene før det var gått 2 år. I Sveits har forlagene fortsatt en rett til å sette faste priser på de tyskspråklige bøkene, men det er frie priser på franske bøker.

Det tyskspråklige området har tidligere vært regulert som et felles markedsområde for bøker, med nasjonale bransjeavtaler som i det vesentlige har samme ordlyd med hensyn til fastprisordningens praksis.

Ordningen med faste bokpriser, med bindene virkning i et annet land, førte til en konflikt med EU-kommisjonen. Bakgrunnen var at EU mente at nasjonale bransjeavtaler var begrenset til å regulere forholdene i det enkelte medlemsland, ikke for import og eksport av bøker.

Bøker utgitt med faste priser i Tyskland kunne etter denne fortolkningen bli importert til Østerrike, og deretter reeksportert til tyske forbrukere, med frie bokpriser.

EUs inngripen i handelen mellom de to tyskspråklige EU-landene, førte også til at Tyskland måtte innføre en fastprislov på alle tyskspråklige bøker i 2002.

Formålet med den østerrikske loven fremgår av formålsparagrafen (§ 1), og gir uttrykk for at en fastprisordning på bøker tar hensyn til det forhold at bøker er kulturgoder, og at det er hensiktsmessig både for forbrukere og forhandlere. Som i den franske loven skal allmennbøker ikke selges under 95 % av bokprisene. På grunnskolebøker kan det gis rabatter på inntil 22 %, basert på kvantum per tittel og samlet bestillingsstørrelse.

Loven om bokpriser i Østerrike er som nevnt et resultat av konfliktene som oppstod i handelen mellom ulike land i det tyskspråklige området. Mens fastprisordningen tidligere var en frivillig sak for forlaget, er nå både forlag og bokimportør (av bøker med tysk språk) bundet til ordningen med faste bokpriser. Bransjen hadde selv foretrukket å videreføre tradisjonen med en frivillig bransjeavtale, dersom dette hadde muliggjort en fortsatt fastprisordning, men bare Sveits har beholdt denne avtaleformen.

En viktig forskjell gjelder imidlertid for skolebøkene. I Østerrike er det frie priser, mens i Tyskland er det rabatter som er fastsatt i loven. Det kan gis inntil 25 % rabatt til skolene, henholdsvis som ordrerabatt og rabatt på kvantum. I praksis er fastprisperioden 2 år i Østerrike, mens det i Tyskland og Sveits er mer ubestemt. Bibliotekene får 10 % på allmennlitteraturen i alle tre land.

Bibliotek

Det er 2.282 folkebibliotek med et samlet utlån av bøker på 17,9 mill. eks. Dette gir et utlån per innbygger på bare 2,1 eksemplarer, men en biblioteksdekning på 2,8 per 10.000 innbyggere. Samlet bokbeholdning er på 12,3 mill. eks. Det foreligger ikke egne statistikker for skolebibliotekene.

EU-undersøkelsen fra 2001 viser at hele 81,6 % av befolkningen i Østerrike ikke har benyttet seg av bibliotektilbudet de siste 12 månedene, og at bare 2,4 % har besøkt biblioteket mer enn 12 ganger de siste 12 månedene.

Forlagene

Det er ca. 1.000 registrerte forlag i Østerrike. Av disse har ca. 250 kontinuerlig bokproduksjon. Det er en forleggerforening med 200 medlemsforlag. Regnet etter forbrukerpriser omsetter medlemmene for 474 mill. Euro.

Bokhandlerne og andre forhandlere

Det er 799 bokhandlere i Østerrike. Dette gir et kundegrunnlag på 10.200 i gjennomsnitt per bokhandel, omtrent som i Holland. Disse bokhandlerne har en markedsandel på 62 %.

Det er 275 medlemmer i bokhandlerforeningen. Deres omsetning er 75 % av bokhandleromsetningen.

I tillegg selges det bøker i 1.125 butikker. Dette utgjør 38 % av totalomsetningen.

Det er 8 bokhandelkjeder i Østerrike. De har til sammen 350 butikker og markedsandelen er estimert til 30 %.

1 kjede er knyttet til forlagshus og har 31 utsalgssteder.

Bokklubber

Det er bare en bokklubb i Østerrike. Omsetning og antall medlemskap er ikke kjent.

Som i Tyskland er det 6 mnd. karantenetid for bokklubbutgaver av nye bøker. Tidligere var det vanlig med 9-12 mnd. karantenetid.

Internettbokhandel

Det er 3 nasjonale internettbokhandlere. De omsetter for 24 mill. Euro og markedsandelen er estimert til 3 %.

9. Bokmarkedet i Irland

Bokmarkedet i 2004

Den ordinære moms i Irland er 21 % (til sammenlikning; 17,5 % i Storbritannia) og bøker er fritatt for moms, både i Irland og i Storbritannia.

Omsetningen av bøker fra irske forlag er estimert til ca. 145 mill. Euro. Dette er imidlertid bare omsetning som er registrert gjennom irske bokhandlere som er medlem av Booksellers Ass. in UK og Irland.

Irske forlags produksjoner av nye titler er 1.064 og dette gir et statistisk gjennomsnitt på 0,3 per 1.000 innbyggere. Tallene må sees i sammenheng med at Irland er en liten del av det engelskspråklige marked. Det foreligger ikke sammenliknbare tall for 1990.

I hele UK utgis det årlig over 100.000 titler, og rundt halvparten er betegnet som såkalt "consumer books" – dvs. skjønnlitteratur og andre bøker som er beregnet på allmennmarkedet, og det var denne kategorien bøker som tidligere var omfattet av fastprisreguleringene i det gamle NBA-systemet. Bokomsetningen i hele Storbritannia er estimert til rundt 3,5 mdr. Pund, og det er anslått at importen av engelskspråklige bøker utgjør mer enn 80 % av boksalget i Irland.

Rammebetingelser i bokbransjen

I Storbritannia og Irland er det etter 1997 frie priser og handelsvilkår ved salg av bøker.

Bibliotek

Det er 338 folkebibliotek og 3.179 skolebibliotek. Samlet utlån av bøker er 12,9 mill. eks. Dette gir et utlån per innbygger på 3,2 eksemplarer. Samlet bokbeholdning er på 11,8 mill. eks.

EU-undersøkelsen fra 2001 viser at 67,8 % av befolkningen i Irland ikke har benyttet seg av bibliotektilbudet i løpet av de siste 12 månedene, og at 10,6 % har besøkt biblioteket mer enn 12 ganger de siste 12 månedene. Til sammenlikning viser tallene for Storbritannia som helhet at 50,7 % av befolkningen ikke har benyttet seg av biblioteket de siste 12 månedene, og at 17,6 % har besøkt biblioteket mer enn 12 ganger i løpet av denne tiden.

Bokhandlerne og andre forhandlere

Det er 207 irske bokhandlere som har medlemskap i *Booksellers Ass. of the UK and Ireland*. Markedsandel og omsetning av bøker er ukjent. Organisasjonene har heller ingen oversikt

over antallet forhandlere totalt som selger bøker. Det samme gjelder for internetthandelen – det foreligger ingen opplysninger om dette for Irland.

Det er 5 bokhandlerkjeder og disse har ca. 50 utsalgssteder. Disse har en omsetning på 72,9 mill. Euro. og ca. 50 % markedsandel av bokhandelsomsetningen.

I hele Storbritannia er bokhandelens andel av bokomsetningen 35-40%, omtrent som i Sverige og Finland, mens det i Danmark er 65 % og 59 % i Norge.

Internettbokhandel

Det er kun en internettbokhandel i Irland. Ut over dette har bokhandlere og forlag salg på egne nettsider, men omsetningstall foreligger ikke.

Strukturtrekk i markedet og komparativ relevans

Rammevilkårene som gjelder i Irland, må forstås på bakgrunn av at Irland er en integrert del av det engelskspråklige bokmarked som omfatter hele Storbritannia.

Den britiske ordningen med faste bokpriser ble avvirket i 1995, etter å ha eksistert siden 1. januar 1900. *The Net Book Agreement (NBA)* var en bransjeavtale mellom forleggere og bokhandlere, med en valgfri fastprisordning (*Retail Price Maintenance – RPM*), slik den som nå gjelder i Danmark. Til forskjell fra den danske ordningen ble fastprisen på nye bøker praktisert som en minimumspris (RPM). Dette var en frivillig ordning for forlag som ønsket å delta, men avtalen omfattet ikke skole- og lærebøker. Avtalen inneholdt detaljerte regler for hvordan fastprisen skulle praktiseres og hvilke unntak som skulle gjelde. Avtalen regulerte imidlertid ikke salgsvilkår til forhandlerleddet.

I løpet av nittiårene skjedde det på flere nivå en holdningsendring som skulle få konsekvenser for NBA. Ikke minst kom dette til uttrykk i bransjen selv. I økende grad ble bøker solgt utenfor minsteprisordningen, og de store kjedene tok initiativ til å bruke priser og rabatter mer aktivt. Bøker som normalt ville vært solgt til faste minimumspriser ble etter hvert solgt med rabatt og dette førte til at ledende forlag ikke lenger så seg tjent med fastprisordningen.

NBA ble flere ganger vurdert av retten (*The Restrictive Practice Court*), i lys av gjeldende konkurranselov, men ble ikke vurdert å være i strid med allmenne interesser. I dommen fra 1962 ble lagt vekt på bøkens spesielle karakter som kulturprodukter og at de forbrukerpolitiske fordelene ved ordningen var større enn ulempene (i henhold til *The Restrictive Trade Practices Act*).

I 1997 kom det til en endring i denne fortolkningen, og det ble fastslått at bøker ikke lenger skulle ha et slikt unntak fra vanlige konkurranselov. En ny konkurransepolitisk tenkning

ble lagt til grunn, her som i flere andre land, men på dette tidspunkt var allerede utviklingen i bokbransjen kommet så langt at dette bare ble en formell avvikling av fastprisordningen i The Net Book Agreement.

I dommen fra RPC i 1962 fremkommer det at den frivillige og valgfrie fastprisordningen bare kunne ha virkning dersom et flertall av forlagene var tilsluttet avtalen. På begynnelsen av 1990-tallet tok flere mindre forlag sine bøker ut av NBA-systemet. The Reed Group trakk seg i 1991 og Hodder-Headline Comp. etter julen 1994. De forlagene som forlot systemet gjorde nye avtaler med supermarkedskjeder og varehus. Sluttstrek for NBA-systemet ble i praksis satt da HarperCollins og Random House kunngjorde at de trakk seg fra avtaleverket og innledet et nytt pris- og rabattsamarbeid med bokhandlerkjeden WH-Smith. Disse begivenhetene måtte selvsagt få konsekvenser for bokmarkedet i Irland.

10. Bokmarkedet i Hellas

Bokmarkedet i 2004

Den ordinære momsen i Hellas er 19 %. Moms på bøker er 5 %. For matvarer og medisiner er det 9 % moms. (Til sammenlikning; Kypros har momsfristak for bøker)

Denne momssatsen gjelder også for en rekke tjenester. Det er dertil spesielle momsreduksjoner som bare gjelder i bestemte områder/distrikter.

Den totale omsetning av bøker i Hellas er estimert til 350 mill. Euro. Dette gir en omsetning per innbygger på bare 33 Euro, eller 40 % av tilsvarende tall i Danmark.

Antall nye titler per år er anslått til 8-9.000. I 1990 var tallet bare på 2.870, eller om lag 25 % av tallet for Danmark samme år. Dette gir i 2004 en produksjon på 0,8 per 1.000 innbyggere. Også her ser vi at tallet er omtrent 40 % av tilsvarende i Danmark.

Skriftspråk og utdanning

Hellas har ett skriftspråk. Det er 6.074 grunnskoler/ungdomsskoler med i alt 647.041 elever, 3.921 videregående skoler med 750.891 elever og 86 universitet/høyskoler med 275.861.

Staten driver eget skolebokforlag, organiserer og selger lærebøkene som brukes på grunnskole og i videregående skoler. Dette gjelder også for bøker til høyere utdanning og universitet. Private forlag har imidlertid et stort marked fordi det er anledning til å utgi skole-, fag- og lærebøker på alle nivå, ikke som direkte konkurrenter, men som utgivere av supplerende litteratur. Den private tilleggslitteraturen står ofte på pensumlister og lister som er anbefalt av lærere og forelesere.

Rammebetingelser i bokbransjen

Hellas har siden 1998 hatt en lov om faste bokpriser. Denne pålegger alle forlag å fastsette utsalgsprisen på bøker. Loven omfatter alle bøker på gresk, også importerte, men ikke skolebøkene som produseres av statsforlaget. Fastprisperioden er 2 år fra publikasjonsdato (2 år er også i praksis det som gjelder i Frankrike, Italia og Spania.)

I denne perioden skal bøker med gresk tekst ikke kunne selges til under 90 % av prisen og ikke over 105 %. Loven har en rekke unntak for bl.a. offentlig kjøp og bibliotek. Man ser generelt positivt på å gi unntak fra loven dersom det ikke medfører videresalg av bøker.

Loven er kulturpolitisk begrunnet og skal motvirke tilfeldig rabattering i varehandelen, og derved gi en beskyttelse til mindre forlag og bokhandlere. Loven er også ment å gi bokhandlere et økonomisk fundament for å holde et større lager av bøker, og kunne gi publikum en bedre service med kvalifiserte bokhandlere. Det er forutsatt at et marked med frie priser ikke kan tilby det kvalitative mangfold og den markedspluralisme som det er ønske om. Lovgivningen bygger på den forutsetning at bare store kjeder, varehus og supermarkeder kan gi vesentlige prisrabatter, og at dette bare kan imøtekommes av store forlag. Dette mener myndighetene vil undergrave bokhandelens muligheter for å presentere et bredt tilbud av nye titler og tidligere utgivelser. Ut over de som er fastsatt i loven foreligger det ikke bransjeavtaler som virker bindende verken horisontalt eller vertikalt.

Bibliotek

Det er 829 folkebibliotek med et samlet utlån av bøker på 1,8 mill. eks. Dette gir et utlån per innbygger på bare 0,16 eksemplarer og en biblioteksdekning på 0,8 per 10.000 innbyggere.

Samlet bokbeholdning er på 9,1 mill. eks. Det foreligger ikke statistikk for skolebibliotekene.

EU-undersøkelsen fra 2001 viser at hele 91,3 % av befolkningen i Hellas ikke har benyttet seg av bibliotektilbudet i løpet av de siste 12 månedene, og at bare 2,2 % har besøkt biblioteket mer enn 12 ganger de siste 12 månedene.

Forlagene

Antall forlag er anslått til 5-600, og dette er også antallet bokforlag med kontinuerlig utgivelse.

Det er 200 medlemmer i de ulike forleggerforeningene. Disse foreningene er lokale foreninger som organiserer forlag innenfor et geografisk område. Medlemsomsetningen er estimert til 150-200 mill. Euro.

Bokhandlerne og andre forhandlere

Det er totalt 2.367 forhandlere av bøker i Hellas. Det er 690 tradisjonelle bokhandlere og 566 av disse medlemmer i en av de 3 bokhandlerforeningene. Disse foreningene dekker ulike geografiske områdene. 280 bokhandlere har bare bøker, 120 av disse er forholdsvis store butikker. Det er 7 bokhandlerkjeder med til sammen 108 utsalgssteder.

Kundegrunnlaget er på 15.400 per bokhandel i gjennomsnitt. Sett i forhold til befolkningens gjennomsnittlige kjøp av bøker må dette sies å være høyt. Det er ingen bokhandlerkjeder som eies av forlag eller mediekonsern.

Bokklubber

Det er ingen bokklubber med nevneverdig omsetning i Hellas. Medlemstallet er ubetydelig. Det er rimelig å sette dette i sammenheng med et påfallende høyt antall bokhandelsutsalg og loven om faste bokpriser som ikke har særskilte ordninger for bokklubber.

Internettbokhandel

Det er mer enn 30 nasjonale internettbokhandlere i Hellas, men bare 3 er rene nettehandlere. De øvrige er butikker med netthandel som tilleggsaktivitet.

Forfatterne

Det er mer enn 14 forfatter- og oversetterforeninger i Hellas. Antall forfattere anslått til ca. 1.300, men den største forfatterforeningen har bare 320 medlemskap. I tillegg er det en organisasjon for barne- og ungdomsbokforfattere med 300 medlemskap.

Det er 2 foreninger for oversettere med 110 medlemskap.

En hovedutfordring for greske forfattere er at en lov fra 2002 om vederlag for bibliotekutlån ikke praktiseres. Loven er et resultat av europeisk direktiv (92/100), men offentlige bibliotek i Hellas er så underfinansiert at en iverksettelse av loven ville medføre at gratisprinsippet måtte oppheves. Bare 13 % av befolkningen er registrert som lånere. Skulle en vederlagsordning dekkes over bibliotekenes ordinære budsjetter, ville det bli lite igjen til kjøp av nye bøker. Den aktuelle problemstilling som nå diskuteres, er en vederlagsordning som finansieres etter modell fra Frankrike, med halvparten fra staten og den andre halvparten som et pristillegg på bøkene.

Vederlag for kopiering er hjemlet i loven og via betales via organisasjonene. I 2005 var forfatternes andel av dette beløpet 301.755,- Euro. Regelen er at det betales 5 % av verdien av fotokopipapir importert til Hellas, og det er ment å dekke rettighetshavernes tap ved lovlig og ulovlig kopiering.

Bogmarkedet i tal

Bilag I til rapport om Det Danske Bogmarked

Indholdsfortegnelse

Omsætning og salg	3
Bilag 1 – Skønnet omsætning	4
Bilag 2 – Skønnet styksalg 2001-2005.....	5
Bilag 3 – Skønnet styksalg 1980-2005.....	6
Bilag 4 – Bogsalg andel af luksusgoder	7
Bilag 5 – Faktisk nettoomsætning fordelt på genrer	10
Bilag 6 – Faktisk nettoomsætning fordelt på salgskanaler	13
Bilag 7 – Forlagenes nettoomsætning fordelt på genrer.....	15
Bilag 8 – Forlagenes nettoomsætning fordelt på salgskanaler.....	16
Bilag 9 – Faktisk styksalg fordelt på genrer	17
Bilag 10 – Faktisk styksalg fordelt på salgskanaler	18
Bilag 11 – Nettoomsætning salgskanaler	19
Bilag 12 – Titler og førsteudgivelser.....	20
Bilag 12 – Titler og førsteudgivelser.....	21
Genrer og sprog.....	23
Bilag 13 – Skønlitterær andel af samlede og nye udgivelser	23
Bilag 14 – Faglitterær andel af samlede udgivelser	24
Bilag 15 – Faglitterær andel af nyudgivelser.....	25
Bilag 16 – Antal titler oversat til dansk.....	26
Bilag 17 – Oversatte titler fra engelsk og amerikansk.....	27
Bilag 18 – Oversatte titler fra andre sprog	28
Bilag 19 – Oversatte titler fordelt på originalsprog.....	29
Bilag 20 – Prisudvikling forbrugerpriser og bøger 2000-2005	31
Bilag 21 – Udvikling i bogpriserne før 2001	33
Bilag 22 – Prisudviklingen i forbrugerpriser og bogpriser 1992-2000.....	35

Bilag 23 – Pristyper på årets udgivelser	36
Bilag 24 – Antal boghandlere i kæde.....	37
Bilag 25 – Antal boghandlere 2000-2004.....	38
Bilag 26 – Hovedtendenser for den danske detailhandel.....	40
Bilag 27 – Antal boghandlere 1980-2004.....	42
Bilag 28 – Nettoomsætning.....	43
Lån og læsevaner.....	45
Bilag 29 – Faktisk udvikling i udlån og bestand	46
Bilag 30 – Indekseret udvikling udlån og bestand	48
Bilag 31 – Faktisk udvikling folkebibliotekernes indkøb	49
Bilag 32 – Faktisk udvikling i folkebibliotekernes indkøb fordelt på kategorier	50
Bilag 33 – Indeks over indkøb fordelt på kategorier	51
Bilag 34 – Forskningsbiblioteker bestand.....	53
Bilag 35 – Forskningsbibliotekernes indkøb	55
Bilag 36 – Bogkøb og læsevaner: De supplerende IFKA spørgsmål	56
Bilag 37 – Sidste bogkøb.....	58
Bilag 38 – Hvor blev bogen købt.....	60
Bilag 39 – Kulturministeriets læsevaneundersøgelse.....	62

Udvalgets konklusioner omkring udviklingen på det danske bogmarked siden den delvise liberalisering i 2001 er dannet på baggrund af nærværende datamateriale.

Udviklingen vises først i tabeller og dernæst i diagrammer.

Omsætning og salg

For at vise om der er sket forandringer for de enkelte genrer og salgskanaler på det danske bogmarked efter den delvise liberalisering, viser denne del af bilagsmaterialet udviklingen i det samlede styksalg og udviklingen i antal titler på bogmarkedet siden 2001.

Der beskrives desuden, hvor stor en andel bogkøbet udgør af befolkningens samlede forbrug. Beskrivelsen har til hensigt at vise udviklingen i befolkningens forbrug af luksusgoder, som bøger er del af.

Derudover vises det skønnede, faktiske. Det opgøres ikke i eksisterende statistikker, da ikke alle forlag er medlem af Forlæggerforeningen. Derfor foretager Forlæggerforeningen et kvalificeret skøn, som lægges til grund for forlagsstatistikken. Det antages at der er faktiske opgørelser for 80% af markedet og skøn for 20% af markedet.

Bilag 1 – Skønnet omsætning

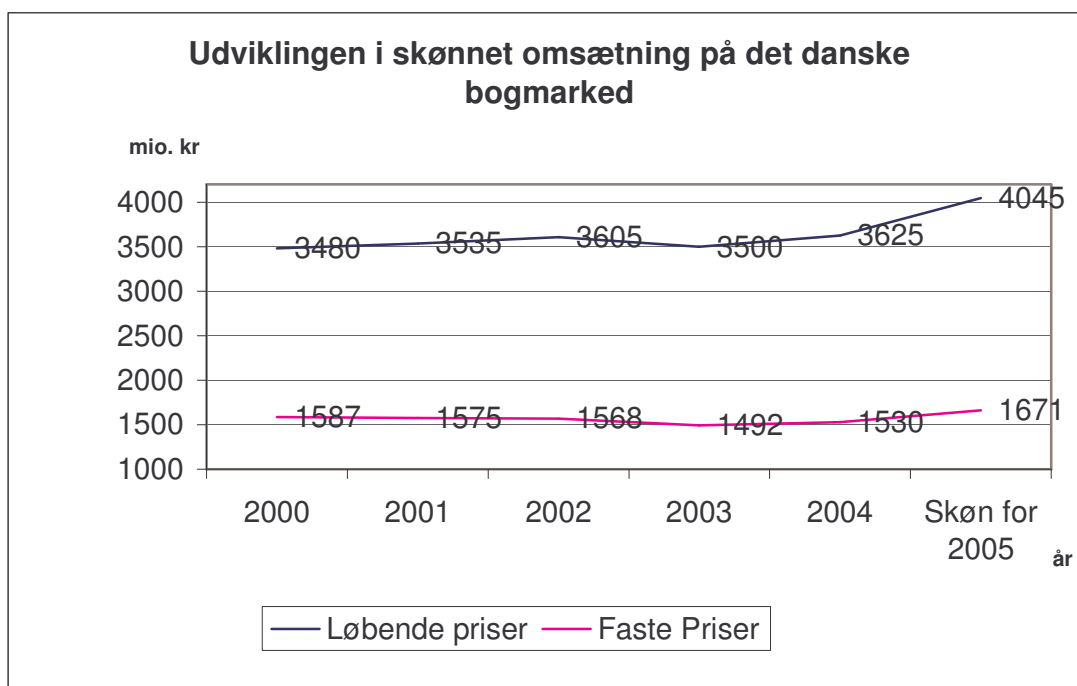
Tabel 1: Diagram 1 er dannet på baggrund af følgende data fra Forlæggerforeningen:

	Salg i løbende priser, mio. kr	Bog prisindeks	Salg i faste priser, mio. kr, deflateret med bogpris indekset	Forbrugerpris indeks	Salg i faste priser, mio.kr., delateret med forbrugerpris indekset
2001	3535	294	1202	224	1575
2002	3605	306	1178	230	1568
2003	3500	318	1100	235	1492
2004	3625	325*	1115	237	1530
Skøn for 2005	4045**	331**	1222**	242**	1671**

*) 325 er et estimat baseret på Forlæggerforeningens datamateriale. Estimatet svarer til en prisstigning på ca. 2 % i forhold til året før. Biblioteksstyrelsen har i sin beretning for 2004 "Udviklingstræk i folkebibliotekernes virksomhed og økonomi" ligeledes estimeret en gennemsnitlig prisstigning på ca. 2 %. Det beregnede tal baseret på Danmarks Statistiks data er 339, men efter ændring af beregningsgrundlaget i slutningen af 2003 har Danmarks Statistiks bogprisindeks fluktueret voldsomt fra måned til måned og er blevet uanvendeligt til en vurdering for en kortere tidsperiode.

***) estimerede tal for 2005 baseret på kvartalsstatistikken 2005.

Diagram 1: Udviklingen i den skønnede omsætning på det danske bogmarked fordelt på løbende og faste priser.

2001-2005 (2005 omsætning er baseret på kvartalsstatistikken for 2005)

Kilde: Forlæggerforeningen

Bilag 2 – Skønnet styksalg 2001-2005

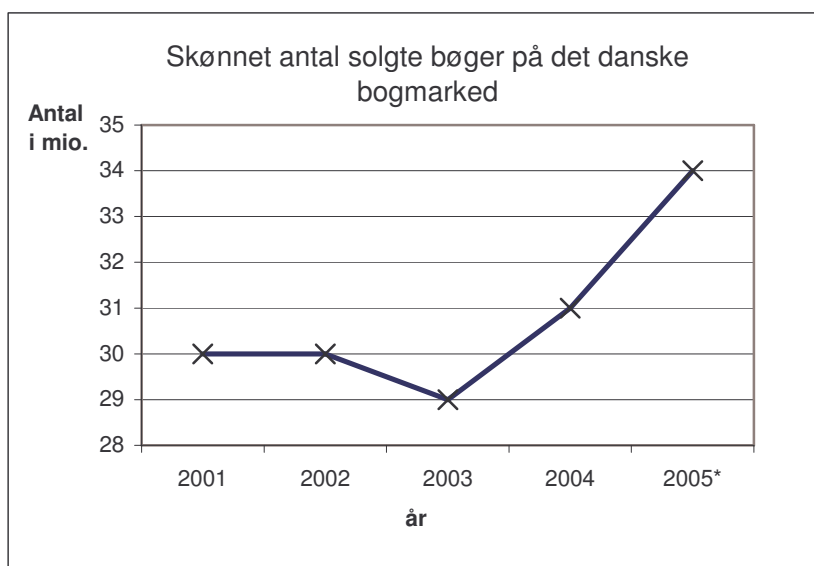
Tabel 2: Diagram 2 er dannet på baggrund af følgende data fra Forlæggerforeningen:

	Salg af bøger, mio. stk.
2001	30
2002	30
2003	29
2004	31
2005*	34

* Estimat baseret på kvartalsstatistikken for 2005

Skønnet styksalg

Diagram 2: Udviklingen i skønnet styksalg på det danske bogmarked 2001-2005

Kilde: Forlæggerforeningen – Forlagsstatistikken og Kvartalsstatistikken for 2005

Til de tal, der ses af diagrammet, kan det tilføjes, at der har været et fald i 1984-1994, som kan forklares ved et faldende salg i kiosklitteratur samt et faldende salg af billige bogklubbøger, som blev fortrængt fra bogmarkedet af bl.a. TV. Der har desuden været tilbagegang i styksalget af almindelige bøger. Nedgangen har dog været mindre end tallene umiddelbart viser, da de forskellige år dækker forskellige genreopgørelser – f.eks. er tegneserier ikke med i alle år. De sidste 15 år har styksalget ligget stabilt trods faldende offentligt indkøb og øget konkurrence fra andre medier.¹

¹ Direktør Ib Tune Olsen fra Forlæggerforeningen har bidraget med forklaring på udviklingen fra 1984-1994

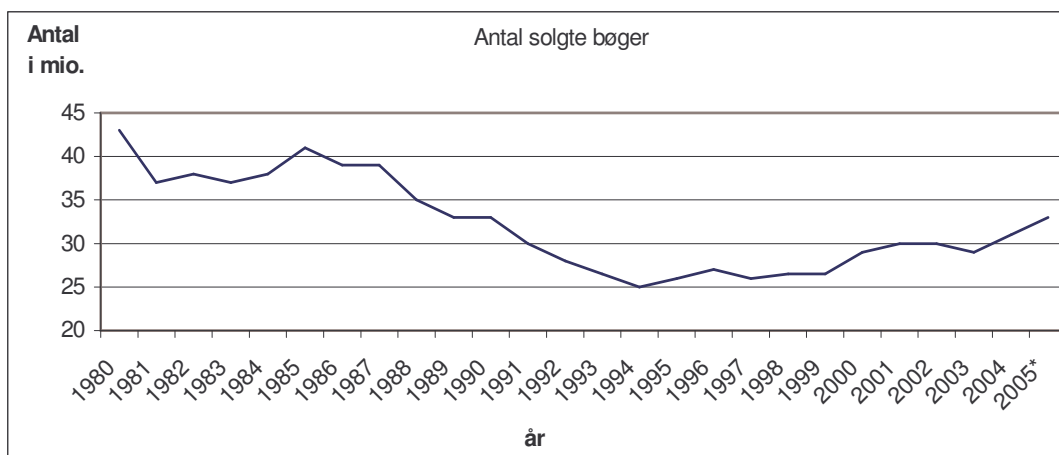
Bilag 3 – Skønnet styksalg 1980-2005

Tabel 3: Diagram 3 er dannet på baggrund af følgende data fra Forlæggerforeningen:

	Salg af bøger, mio. stk.
1980	43
1981	37
1982	38
1983	37
1984	38
1985	41
1986	39
1987	39
1988	35
1989	33
1990	33
1991	30
1992	28
1993	26,5
1994	25
1995	26
1996	27
1997	26
1998	26,5
1999	26,5
2000	29
2001	30
2002	30
2003	29
2004	31
2005*	34

Estimat baseret på kvartalsstatistikken for 2005

Diagram 3: Udviklingen i skønnet styksalg på det danske bogmarked 1980-2005

Kilde: Forlæggerforeningen – Forlagsstatistikken.

”Faldet i 1984-1994 forklares ved et faldende salg af kiosklitteratur samt et faldende salg af billige bogklubbøger, som blev fortrængt fra bogmarkedet af bl.a. TV.

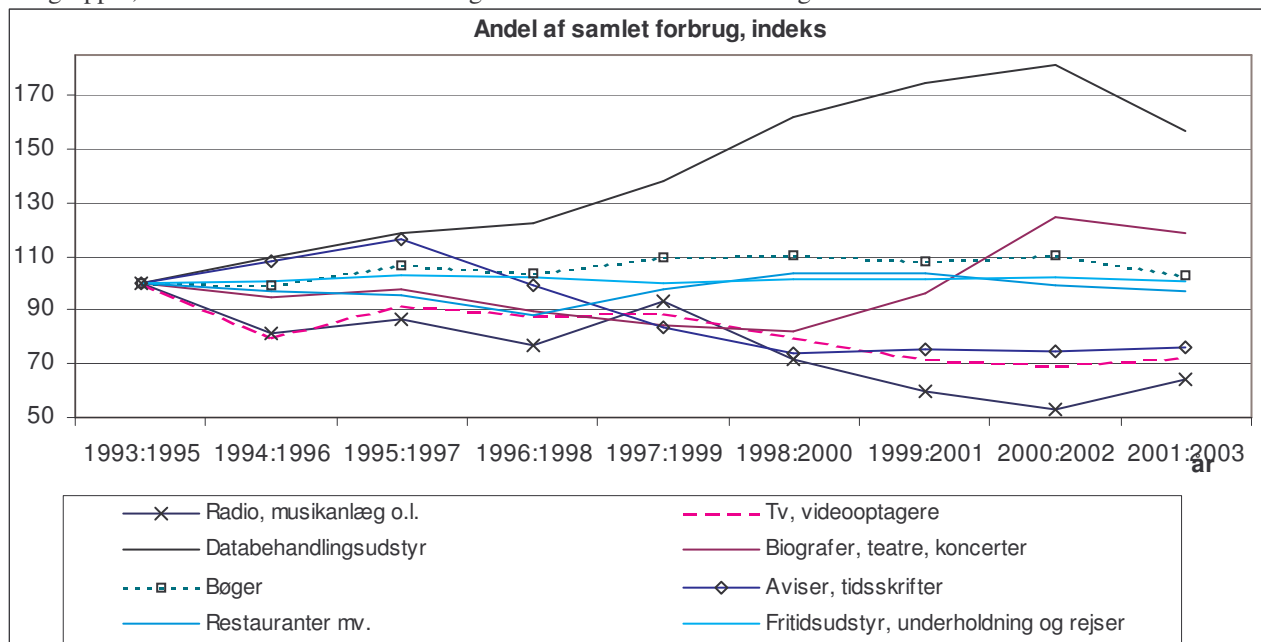
Blag 4 – Bogsalg andel af luksugoder

Tabel 4: Diagram 4 er dannet på baggrund af følgende data fra Danmarks statistikbank:

	1993:1995	1994:1996	1995:1997	1996:1998	1997:1999	1998:2000	1999:2001	2000:2002	2001:2003
Forbrug, samlet for hele befolkningen	184925,8	190959,5	197489	208982,2	218116	225374,5	227282,5	229234,4	233606,7
J Fritidsudstyr, underholdning og rejser	20166,5	21036,2	22118	23368,7	23710	25022,9	25207	25599	25745
Pct. vis andel	10,90518467	11,01605314	11,19961112	11,18214853	10,87036256	11,10280888	11,0906031	11,16717212	11,02065994
Indeks over andel	100	101,0166583	102,6998758	102,5397447	99,68068294	101,8122041	101,7002778	102,4024118	101,0589024
9111 Radio, musikanlæg o.l.	781,6	655,5	725,5	676,2	858,6	683,2	574,8	514,6	630,8
Pct. vis andel	0,422656006	0,343266504	0,367362233	0,323568227	0,393643749	0,303139885	0,252901125	0,224486377	0,270026502
Indeks over andel	100	81,2165211	86,91754708	76,55592796	93,1357283	71,72260202	59,83616032	53,11325858	63,88800776
9112 Tv, videobåndoptagere	1070,3	884,2	1047,4	1060,9	1118	1040,6	942	921,8	980,9
Pct. vis andel	0,578772675	0,463030119	0,530358653	0,507650891	0,512571292	0,461720381	0,414462178	0,402121148	0,419893779
Indeks over andel	100	80,00206967	91,63505388	87,71162021	88,56176427	79,77577392	71,61052963	69,47825368	72,54899836
9131 Databehandlingsudstyr mv.	928,4	1051,7	1175,1	1284,9	1514,7	1830,7	1994,2	2088,1	1837,2
Pct. vis andel	0,502039196	0,550745053	0,595020482	0,614837053	0,694446992	0,812292429	0,877410271	0,91090168	0,786450046
Indeks over andel	100	109,7016045	118,5207224	122,4679383	138,3252536	161,7986075	174,7692766	181,440351	156,6511245
9311 Spil, legetøj, hobbyartikler	1081	1260,1	1319,2	1418,3	1385,3	1534,5	1603,1	1650,1	1804,6
Pct. vis andel	0,58455878	0,659878142	0,667986571	0,678670241	0,635120761	0,680866735	0,705333671	0,719830881	0,772494967
Indeks over andel	100	112,8848226	114,2719252	116,0995719	108,6495975	116,4753244	120,6608634	123,1408894	132,1500923
9421 Biografer, teatre, koncerter	561,9	548,3	586,2	568,1	560,6	562,3	667,1	869,8	843,8
Pct. vis andel	0,303851599	0,287128946	0,296826659	0,271841334	0,257019201	0,249495839	0,293511379	0,379436943	0,361205394
Indeks over andel	100	94,49644079	97,68803581	89,46516486	84,5870819	82,1110832	96,59695065	124,8757435	118,8755942
9422 Museer, zoologiske haver o.l.	83,3	93,7	95,1	107,7	131,5	155,9	127	120,9	118,1
Pct. vis andel	0,045045094	0,049067996	0,048154581	0,05153549	0,060289021	0,069173753	0,055877597	0,052740775	0,050555057
Indeks over andel	100	108,9308335	106,9030537	114,4086632	133,8414808	153,5655656	124,0481318	117,0843947	112,2321048
9511 Bøger	843,1	864	960,7	991,4	1093,9	1133,8	1119,5	1156,1	1094,6
Pct. vis andel	0,455912588	0,45245196	0,486457474	0,47439447	0,501522126	0,503073773	0,49255882	0,504330938	0,468565328
Indeks over andel	100	99,24094486	106,6997242	104,0538215	110,0040094	110,3443481	108,0379953	110,6200951	102,7752558
9521 Aviser, tidsskrifter	2048,1	2286,4	2546,7	2294,3	2026,2	1844,8	1903,1	1885,2	1966,1
Pct. vis andel	1,107525289	1,197321945	1,289540177	1,097844697	0,928955235	0,818548682	0,837327995	0,822389659	0,841628258
Indeks over andel	100	108,1078651	116,4343776	99,1259259	83,87666128	73,90789996	75,60351024	74,25470708	75,99178699
9811 Restauranter mv.	6006,2	6003,8	6121,4	5986	6922,3	7583,2	7645,4	7415,4	7350,1
Pct. vis andel	3,247897265	3,144017449	3,099615675	2,864358783	3,173678226	3,364710737	3,363831355	3,234854804	3,146356676
Indeks over andel	100	96,80162864	95,43453571	88,19117568	97,7148588	103,5965877	103,5695122	99,59843369	96,87365145
9931 Smykker, ure mv.	572,3	571,3	680,4	729,3	933,8	836,1	821,6	776,9	795
Pct. vis andel	0,309475476	0,299173385	0,344525518	0,34897709	0,428120816	0,37098252	0,361488456	0,338910739	0,340315582
Indeks over andel	100	96,67111226	111,3256282	112,764053	138,3375581	119,8746101	116,806818	109,5113395	109,9652825
7111 Biler	11231,2	11220,7	11628,7	12481,5	12379	13175,3	9388,2	9034	10198,1
Pct. vis andel	6,073354827	5,875957991	5,888277322	5,972518234	5,675420418	5,845958616	4,130630383	3,940944291	4,365499791
Indeks over andel	100	96,74978918	96,95263145	98,33968876	93,44786499	96,25583853	68,01233422	64,8890836	71,87954459
Samlet andel af forbrug	24,53627347	24,33809263	24,81373646	24,38834504	24,1311504	24,58277223	22,87593633	22,69812035	22,84365132

Data indsamles over 3 år og omregnes til det midterste. Årligt udskiftes 1/3 af husstandene. Sammenligning bør derfor ske mindst 3 år tilbage. Der er små ændringer i den præcise afgrænsning af forbrugsarterne i de forskellige år. Forbruget er inkl. moms mv.

Diagram 4: Andel af forbrug fordelt på varegrupper. 1993:1995-2001:2003. Kategorien "fritidsudstyr, underholdning og rejser" skal ses som overordnet indikator for udviklingen af forbruget af luksusgoder. De andre kategorier i diagrammet er varegrupper, der skal forstås som underkategorier til den overordnede kategori.

Kilde: Danmarks Statistik

For at supplere diagram 2 om det skønnede stykslag, har Udvalget ønsket at undersøge, hvor stor en andel af det samlede forbrug der bruges på luksusgoder. Det er gjort for at klarlægge, om befolkningens forbrug af luksusgoder er faldet i forhold til tidligere og for at undersøge, om forbruget af bøger har været faldende eller stigende siden den delvise liberalisering i 2001.

Diagram 4 viser desuden, at bøger ikke har mistet deres forbrugsandel over perioden.

Årsagen til den særlige måde at se udviklingen på er, at Danmarks Statistik udregner udviklingen som et gennemsnit over en treårig periode. Udvalget har ønsket at få oplysninger for 2002:2004, men det har ikke været muligt, da Danmarks statistik endnu ikke har udarbejdet datamaterialet

Bilag 5 – Faktisk nettoomsætning fordelt på genrer

Tabel 5: Diagram 5 er dannet på baggrund af følgende data fra Forlæggerforeningen (3 tabeller på de følgende 3 sider):

Nettoomsætning* i mio kr. excl. moms/ antal bind fordelt på genre

Kvartal	2000					2001				
	1	2	3	4	Hele året	1	2	3	4	Hele året
Samlet for litteraturkategorier										
Mio. kr	284,6	270,2	363,7	422,5	1.340,9	312,3	258,3	365,4	440,5	1.376,4
Stk	4.281.000,0	4.365.000,0	5.499.000,0	5.942.000,0	20.088.000,0	4.567.000,0	3.842.000,0	4.918.000,0	5.867.000,0	19.193.000,0
Fordelt på litteratur kategorier										
Skønlitteratur/fiction										
Mio. kr	38,6	32,3	40,1	97,6	208,6	50,6	27,4	39,2	104,9	222,1
Stk	662.000,0	646.000,0	725.000,0	1.290.000,0	3.323.000,0	809.000,0	514.000,0	721.000,0	1.518.000,0	3.562.000,0
Skole og lærebøger										
Mio. kr	58,6	66,0	108,9	52,7	286,2	58,8	48,3	98,9	47,4	253,4
Stk	726.000,0	1.212.000,0	1.596.000,0	677.000,0	4.211.000,0	753.000,0	774.000,0	1.400.000,0	580.000,0	3.507.000,0
Børne & Ungdomsbøger										
Mio. kr	30,3	33,5	43,1	66,9	173,8	37,1	32,5	37,1	65,8	172,5
Stk	897.000,0	889.000,0	1.238.000,0	1.497.000,0	4.521.000,0	878.000,0	986.000,0	837.000,0	1.529.000,0	4.230.000,0
Bogklub bøger										
Mio. kr	73,3	78,4	78,9	87,3	317,9	80,2	82,4	90,9	102,6	356,1
Stk	1.024.000,0	928.000,0	993.000,0	1.177.000,0	4.122.000,0	1.183.000,0	825.000,0	1.049.000,0	1.067.000,0	4.124.000,0
Elektroniske enkeltudgivelser										
Mio. kr	2,7	2,2	3,1	4,1	12,1	2,3	1,9	2,1	3,5	9,7
Stk	10.000,0	21.000,0	14.000,0	60.000,0	105.000,0	9.000,0	5.000,0	9.000,0	19.000,0	43.000,0
Faglitteratur										
Mio. kr	81,1	57,7	89,7	113,9	342,3	83,4	65,8	97,2	116,2	362,6
Stk	962.000,0	670.000,0	934.000,0	1.240.000,0	3.805.000,0	935.000,0	737.000,0	901.000,0	1.154.000,0	3.727.000,0

Nettoomsætning* i mio kr. excl. moms/ antal bind fordelt på genre

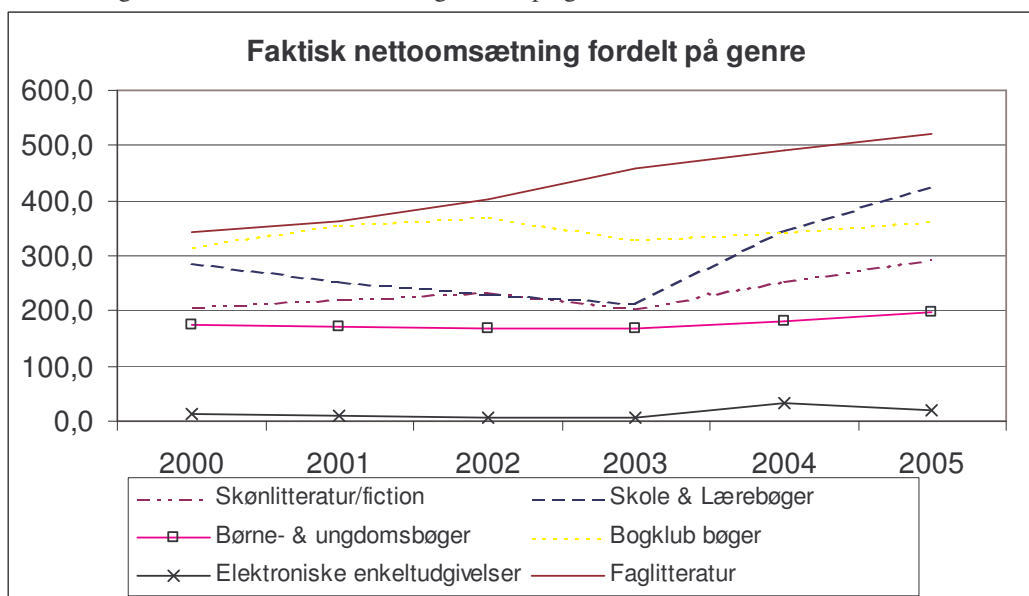
Kvartal	2002					2003				
	1	2	3	4	Hele året	1	2	3	4	Hele året
Samlet for litteraturkategorier										
Mio. kr	318,8	279,8	368,2	451,5	1.427,8	287,9	289,3	365,4	433,2	1.375,8
Stk	4.475.000,0	3.954.000,0	5.158.000,0	5.787.000,0	19.527.000,0	3.949.000,0	3.968.000,0	4.947.000,0	5.659.000,0	18.523.000,0
Fordelt på litteratur kategorier										
Skønlitteratur/fiction										
Mio. kr	43,7	39,7	44,6	107,7	235,7	35,2	26,1	40,0	102,4	203,7
Stk	783.000,0	673.000,0	778.000,0	1.471.000,0	3.705.000,0	655.000,0	492.000,0	755.000,0	1.623.000,0	3.525.000,0
Skole og lærebøger										
Mio. kr	49,2	52,2	89,7	41,0	232,1	42,7	49,3	87,0	34,7	213,7
Stk	557.000,0	821.000,0	1.234.000,0	492.000,0	3.104.000,0	463.000,0	746.000,0	1.152.000,0	426.000,0	2.787.000,0
Børne & Ungdomsbøger										
Mio. kr	37,6	37,2	35,7	59,0	169,5	31,3	29,4	42,2	65,8	168,7
Stk	1.018.000,0	906.000,0	1.039.000,0	1.565.000,0	4.528.000,0	819.000,0	872.000,0	1.051.000,0	1.298.000,0	4.040.000,0
Bogklub bøger										
Mio. kr	96,9	82,2	85,4	106,0	370,5	79,8	83,4	81,2	84,0	328,4
Stk	1.157.000,0	839.000,0	1.102.000,0	1.010.000,0	4.108.000,0	992.000,0	944.000,0	984.000,0	934.000,0	3.854.000,0
Elektroniske enkeltudgivelser										
Mio. kr	2,0	1,6	1,3	3,0	7,9	1,0	1,0	1,3	1,8	5,0
Stk	7.000,0	6.000,0	5.000,0	21.000,0	40.000,0	5.000,0	5.000,0	6.000,0	11.000,0	27.000,0
Faglitteratur										
Mio. kr	89,3	66,9	111,5	135,0	402,7	97,9	100,2	114,7	144,4	457,2
Stk	954.000,0	708.000,0	1.000.000,0	1.227.000,0	3.888.000,0	1.016.000,0	909.000,0	999.000,0	1.367.000,0	4.291.000,0

Kvartal	2004					2005				
	1	2	3	4	Hele året	1	2	3	4	Hele året
Samlet for litteraturkategorier										
Mio. kr	351,1	334,9	443,4	515,4	1.644,9	348,7	374,10	495,00	602,2	1.820,0
Stk	4.476.000,0	4.779.000,0	5.599.000,0	6.239.000,0	21.093.000,0	4.470.000,0	5.077.000,0	6.242.000,0	7328000,0,0	23.117.000,0
Fordelt på litteratur kategorier										
Skønlitteratur/fiction										
Mio. kr	39,5	33,0	46,4	133,6	252,5	42,0	45,1	55,9	150,5	293,5
Stk	689.000,0	531.000,0	752.000,0	1.580.000,0	3.552.000,0	644.000,0	671.000,0	880.000	1732000,0	3.927.000,0
Skole og lærebøger										
Mio. kr	57,1	91,0	133,9	63,8	345,8	57,1	110,7	157,1	101,3	426,2
Stk	656.000,0	1.416.000,0	1.657.000,0	719.000,0	4.448.000,0	600.000,0	1.568.000,0	1.788.000	1032000,0	4.988.000,0
Børne & Ungdomsbøger										
Mio. kr	39,4	41,2	41,0	58,9	180,5	38,2	37,8	39,1	82,3	197,4
Stk	987.000,0	1.115.000,0	1.125.000,0	1.366.000,0	4.593.000,0	1.067.000,0	903.000,0	981.000	1806000,0	4.757.000,0
Bogklub bøger										
Mio. kr	82,9	76,2	82,4	101,2	342,7	87,8	83,0	92,2	101,2	364,2
Stk	996.000,0	768.000,0	963.000,0	1.366.000,0	4.093.000,0	1.107.000,0	916.000,0	1.129.000	1113000,0	4.265.000,0
Elektroniske enkeltudgivelser										
Mio. kr	7,7	7,9	7,9	8,8	32,2	8,6	2,4	3,0	4,5	18,5
Stk	30.000,0	30.000,0	24.000,0	30.000,0	114.000,0	31.000,0	9.000,0	9.000	22000,0	71.000,0
Faglitteratur										
Mio. kr	124,5	85,8	131,9	149,1	491,3	114,9	95,1	147,7	162,4	520,1
Stk	1.127.000,0	919.000,0	1.105.000,0	1.423.000,0	4.573.000,0	1.020.000,0	1.010.000,0	1.455.000	1623000,0	5.108.000,0

*) I 2004 er indberetningsgrundlaget udvidet i forhold til årene 2000-2003

***) For umiddelbart at kunne sammenligne 2005 tal med 2004, er der i denne kolonne korrigeret for nogle forlag, som ikke er med

Diagram 5: Forlagenes faktiske nettoomsætning fordelt på genrer, 2000-2005

Kilde: Forlæggerforeningen – bogbarometer.

”Bogklubbøger” og ”Skønlitteratur & fiktion” stiger frem til 2002, dernæst falder de til 2003 og stiger frem til 2004, og skønlitteratur/fiction stiger i 2005.

Stigningen i 2004 og 2005 i skønlitteratur udgøres især af en stigning i salget gennem boghandlen og en lille stigning i salget igennem supermarkeder og kiosker. Stigningen i skole og lærebøger skyldes at flere forlag har indberettet deres omsætning til forlæggerforeningen. Dermed har der været et øget indberetningsgrundlag.

Årsagen til at kurven for elektroniske enkeltudgivelser stiger, er ligeledes et øget indberetningsgrundlag. Bogklubbøger stiger frem til 2002, men falder en del i 2003 for at stige igen i 2004 og 2005. Men niveauet i 2005 ligger dog under niveauet i 2002. Boghandlerens andel af boghandlersalget er reduceret i perioden fra 11% til 8%.

Bilag 6 – Faktisk nettoomsætning fordelt på salgskanaler

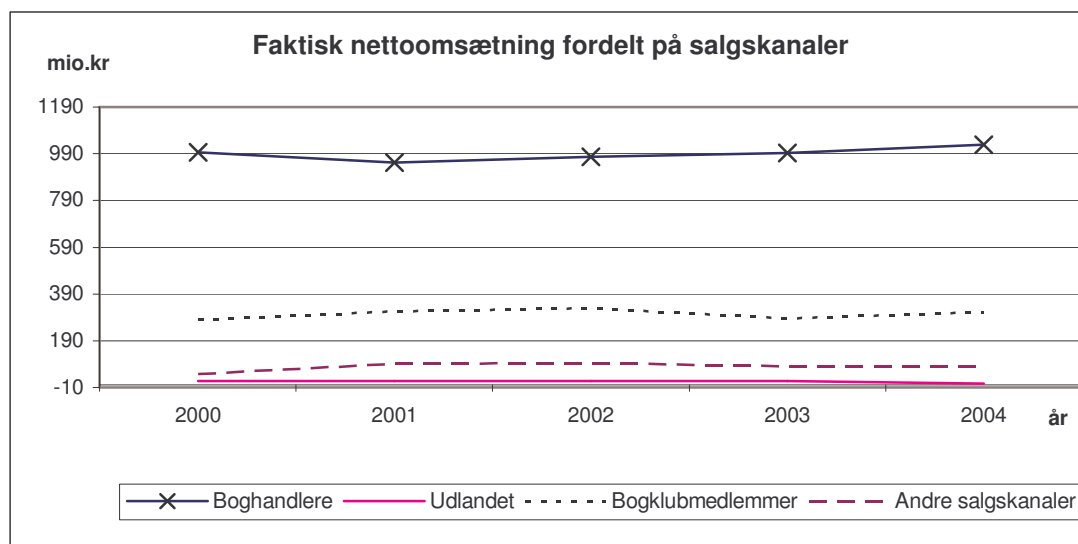
Tabel 6: Diagram 6 er dannet på baggrund af følgende datamateriale.

Kvartal	2000					2001				
	1	2	3	4	Hele året	1	2	3	4	Hele året
Samlet for salgskanaler										
mio. kr	284,6	270,2	363,7	422,5	1.340,9	312,3	258,3	365,4	440,5	1.376,4
Stk	4.281.000,0	4.365.000,0	5.499.000,0	5.942.000,0	20.088.000,0	4.567.000,0	3.842.000,0	4.918.000,0	5.867.000,0	19.193.000,0
Fordelt på salgskanaler										
Salg til boghandlere										
Mio. kr	208,2	188,6	274,4	324,1	995,3	215,7	164,6	263,3	309,0	952,6
Stk	2.906.000,0	3.111.000,0	3.797.000,0	4.175.000,0	13.989.000,0	2.924.000,0	2.361.000,0	3.403.000,0	3.845.000,0	12.533.000,0
Salg til udlandet										
Mio. kr	5,6	3,8	4,9	3,6	17,9	4,4	3,9	3,3	4,5	16,1
Stk	95.000,0	52.000,0	60.000,0	55.000,0	262.000,0	54.000,0	56.000,0	41.000,0	42.000,0	193.000,0
Direkte salg til bogklubmedlemmer										
Mio. kr	64,6	69,7	69,3	76,3	279,9	71,5	72,1	81,2	91,7	316,5
Stk	898.000,0	801.000,0	871.000,0	1.013.000,0	3.583.000,0	1.051.000,0	702.000,0	907.000,0	920.000,0	3.580.000,0
Direkte til forbrugere, skoler mv.										
Mio. kr										
Stk										
Andre salgskanaler, bl.a. supermarkeder og kiosker										
Mio. kr	6,2	8,1	15,1	18,5	47,9	20,7	17,8	17,5	35,3	91,3
Stk	382.000,0	401.000,0	772.000,0	700.000,0	2.255.000,0	537.000,0	723.000,0	567.000,0	1.059.000,0	2.886.000,0

Kvartal	2002					2003				
	1	2	3	4	Hele året	1	2	3	4	Hele året
Samlet for salgskanaler										
mio. kr	318,8	279,8	368,2	451,5	1.427,8	287,9	289,3	365,4	433,2	1.375,8
Stk	4.475.000,0	3.954.000,0	5.158.000,0	5.787.000,0	19.527.000,0	3.949.000,0	3.968.000,0	4.947.000,0	5.659.000,0	18.523.000,0
Fordelt på salgskanaler										
Salg til boghandlere										
Mio. kr	207,6	186,6	266,5	315,8	976,5	196,8	197,5	270,9	327,6	992,8
Stk	2.719.000,0	2.702.000,0	3.261.000,0	3.711.000,0	12.393.000,0	2.427.000,0	2.620.000,0	3.286.000,0	3.784.900,0	12.117.900,0
Salg til udlandet										
Mio. kr	3,9	3,3	6,2	4,6	18,0	4,0	3,3	6,2	4,3	17,8
Stk	36.000,0	32.000,0	57.000,0	40.000,0	165.000,0	37.000,0	32.000,0	52.100,0	39.000,0	160.100,0
Direkte salg til bogklubmedlemmer										
Mio. kr	86,8	73,8	75,9	92,6	329,1	69,2	74,1	70,6	71,9	285,8
Stk	980.000,0	726.000,0	965.000,0	864.000,0	3.535.000,0	853.000,0	827.000,0	857.000,0	776.000,0	3.313.000,0
Direkte til forbrugere, skoler mv.										
Mio. kr										
Stk										
Andre salgskanaler, bl.a. supermarkeder og kiosker										
Mio. kr	20,6	16,2	19,7	38,6	95,1	18,0	14,3	17,7	29,4	79,4
Stk	740.000,0	494.000,0	876.000,0	1.172.000,0	3.282.000,0	632.000,0	489.000,0	752.000,0	1.059.000,0	2.932.000,0

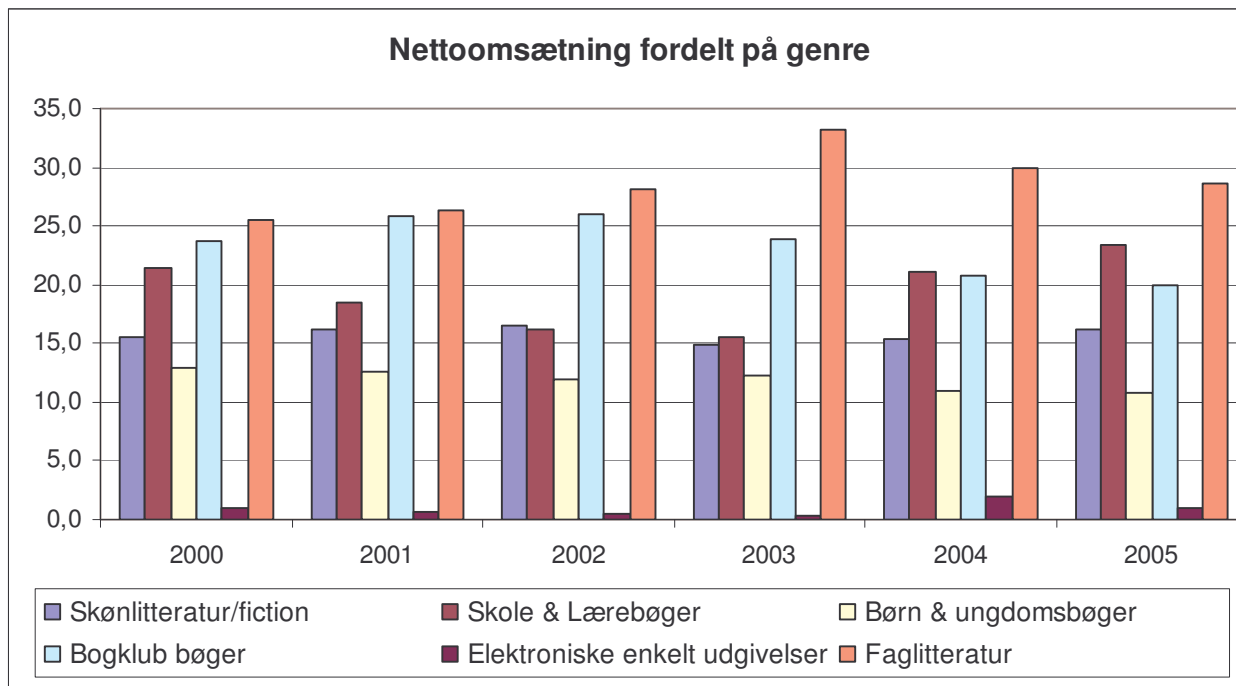
Kvartal	2004					2005			
	1	2	3	4	Hele året	1	2	3	4
Samlet for salgskanaler									
mio. kr	351,1	334,9	443,4	515,4	1.644,9	348,7	374,1	495,0	
Stk	4.476.000,0	4.779.000,0	5.599.000,0	6.239.000,0	21.093.000,0	4.470.000,0	5.077.000,0	6.243.000,0	
Fordelt på salgskanaler									
Salg til boghandlere									
Mio. kr	215,5	189,2	279,2	344,6	1.028,5	203,7	197,9	286,5	
Stk	2.547.000,0	2.766.000,0	3.484.000,0	3.928.000,0	12.725.000,0	2.472.000,0	2.627.000,0	3.422.000,0	
Salg til udlandet									
Mio. kr	1,7	1,4	2,2	2,3	7,6	1,6	1,4	1,6	
Stk	20.000,0	19.000,0	22.000,0	24.000,0	85.000,0	17.000,0	13.000,0	16.000,0	
Direkte salg til bogklubmedlemmer									
Mio. kr	76,5	68,4	74,5	92,7	312,1	81,5	76,5	85,2	
Stk	904.000,0	674.000,0	832.000,0	1.016.000,0	3.426.000,0	1.011.000,0	832.000,0	1.034.000,0	
Direkte til forbrugere, skoler mv.									
Mio. kr	37,5	59,2	73,2	56,5	226,4	42,8	78,5	97,4	
Stk	453.000,0	856.000,0	837.000,0	594.000,0	2.740.000,0	521.000,0	1.075.000,0	1.163.000,0	
Andre salgskanaler, bl.a. supermarkeder og kiosker									
Mio. kr	19,9	16,7	14,4	29,4	80,4	19,1	19,8	24,3	
Stk	551.000,0	465.000,0	425.000,0	676.000,0	2.117.000,0	448.000,0	530.000,0	608.000,0	

Diagram 6: Forlagernes faktiske nettoomsætning fordelt på salgskanaler. 2000-2004

Kilde: Forlæggerforeningen – bogbarometer.

Bilag 7 – Forlagenes nettoomsætning fordelt på genrer

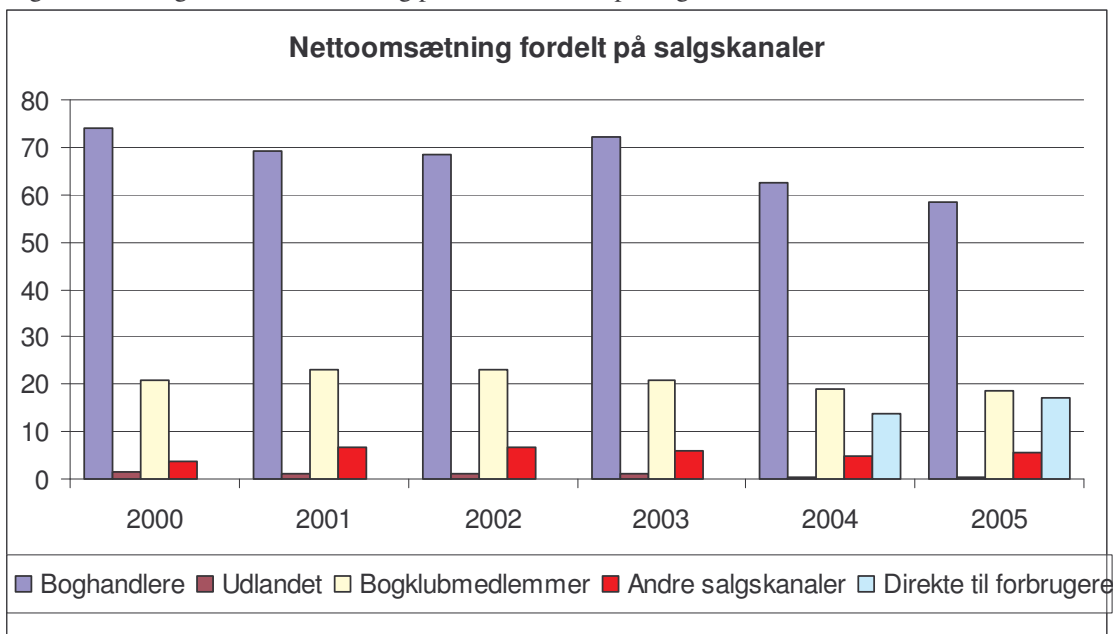

Kilde: Forlæggerforeningen – bogbarometer.

Diagram 7 er dannet på baggrund af samme data fra Forlæggerforeningen som diagram 5.

Bilag 8 – Forlagenes nettoomsætning fordelt på salgskanaler

Diagram 8: Forlagenes nettoomsætning procentvis fordelt på salgskanaler. 2000-2005

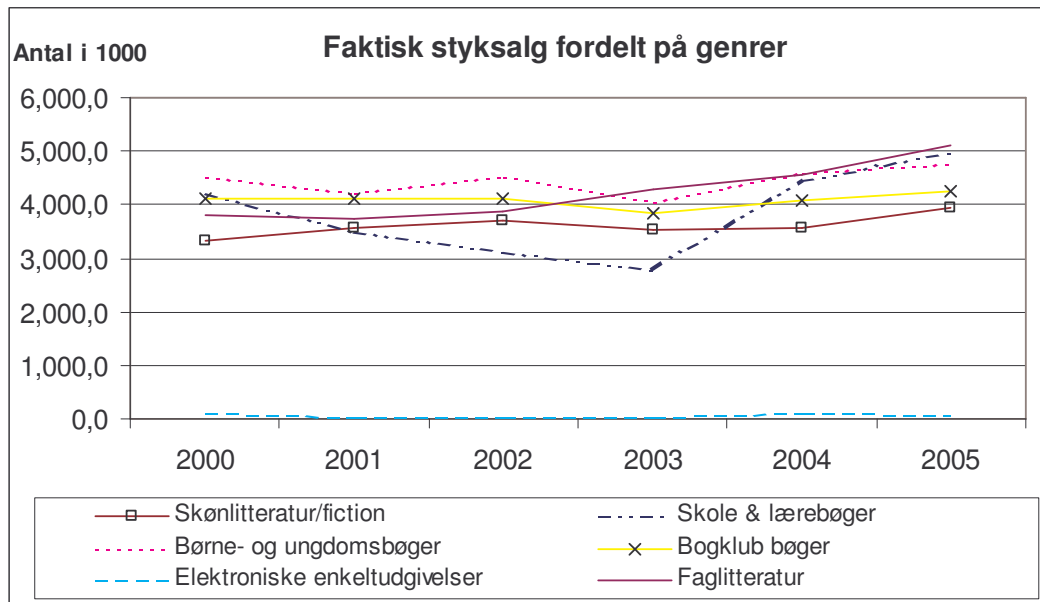
Kilde: Forlæggerforeningen – bogbarometer.

Man kan se, at den tidligere ikke opgivne salgskanal ”Direkte til forbrugerne”, som omhandler salg til skoler mv., udgør 13 pct. af forlagenes omsætning i 2004 og 17% i 2005.

Diagram 8 er dannet på baggrund af samme data fra Forlæggerforeningen som diagram 6.

Bilag 9 – Faktisk styksalg fordelt på genrer

Diagram 9: Forlagenes faktiske styksalg fordelt på genrer, 2000-2005

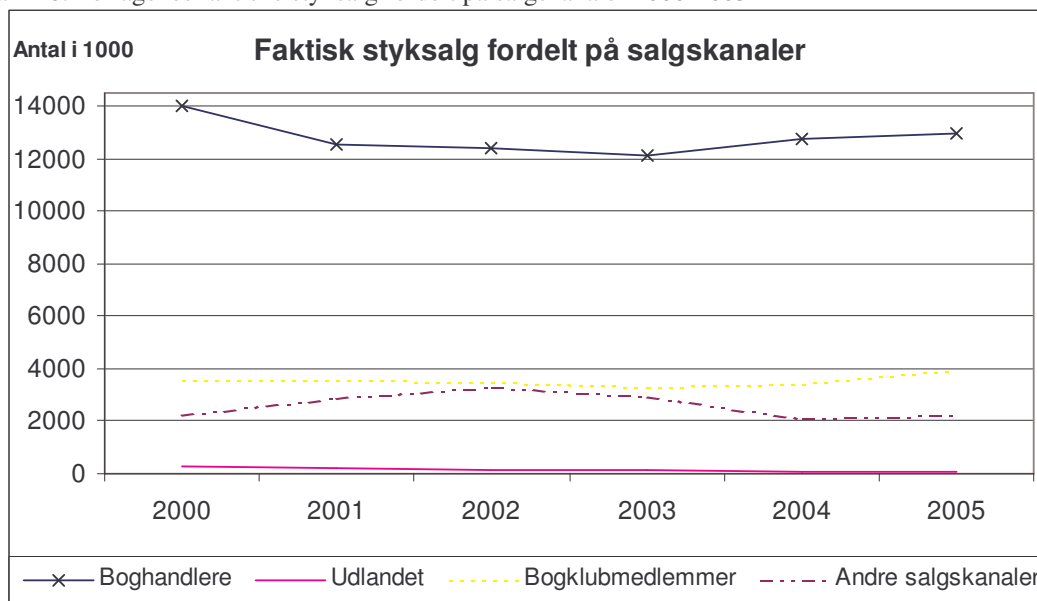

Kilde: Forlæggerforeningen – bogbarometer.

Diagram 9 er dannet på baggrund af samme data fra Forlæggerforeningen som diagram 5.

Bilag 10 – Faktisk styksalg fordelt på salgskanaler

Diagram 10: Forlagenes faktiske styksalg fordelt på salgskanaler 2000-2005

Kilde: Forlæggerforeningens – bogbarometer.

Der gøres opmærksom på, at år 2004 og 2005 i diagrammet ikke er direkte sammenligneligt med de foregående år i diagrammet. Det er det ikke, fordi salgskanalen ”direkte til forbrugere” for første gang registreres i 2004. Da diagrammet ikke indeholder en graf for denne salgskanal, skal der i læsningen af grafen tages højde for, at ca. 13 pct. af det faktiske styksalg ikke indgår i 2004 og 17% i 2005. Disse procenter udgør nemlig salgskanalen ”direkte til forbrugere”. For en mere præcis oversigt over det faktiske styksalg henvises der til diagram 9.

Diagram 10 er dannet på baggrund af samme data fra Forlæggerforeningen som diagram 6.

Bilag 11 – Nettoomsætning salgskanaler

Tabel 11: Diagram 2 i rapporten er dannet på baggrund af følgende materiale

Kvartal	2000					2001				
	1	2	3	4	Hele året	1	2	3	4	Hele året
Samlet for salgskanaler										
mio. kr	284,6	270,2	363,7	422,5	1.340,9	312,3	258,3	365,4	440,5	1.376,4
Stk	4.281.000,0	4.365.000,0	5.499.000,0	5.942.000,0	20.088.000,0	4.567.000,0	3.842.000,0	4.918.000,0	5.867.000,0	19.193.000,0
Fordelt på salgskanaler										
Salg til boghandlere										
Mio. kr	208,2	188,6	274,4	324,1	995,3	215,7	164,6	263,3	309,0	952,6
Stk	2.906.000,0	3.111.000,0	3.797.000,0	4.175.000,0	13.989.000,0	2.924.000,0	2.361.000,0	3.403.000,0	3.845.000,0	12.533.000,0
Salg til udlandet										
Mio. kr	5,6	3,8	4,9	3,6	17,9	4,4	3,9	3,3	4,5	16,1
Stk	95.000,0	52.000,0	60.000,0	55.000,0	262.000,0	54.000,0	56.000,0	41.000,0	42.000,0	193.000,0
Direkte salg til bogklubmedlemmer										
Mio. kr	64,6	69,7	69,3	76,3	279,9	71,5	72,1	81,2	91,7	316,5
Stk	898.000,0	801.000,0	871.000,0	1.013.000,0	3.583.000,0	1.051.000,0	702.000,0	907.000,0	920.000,0	3.580.000,0
Direkte til forbrugere, skoler mv.										
Mio. kr										
Stk										
Andre salgskanaler, bl.a. supermarkeder og kiosker										
Mio. kr	6,2	8,1	15,1	18,5	47,9	20,7	17,8	17,5	35,3	91,3
Stk	382.000,0	401.000,0	772.000,0	700.000,0	2.255.000,0	537.000,0	723.000,0	567.000,0	1.059.000,0	2.886.000,0

Kvartal	2002					2003				
	1	2	3	4	Hele året	1	2	3	4	Hele året
Samlet for salgskanaler										
mio. kr	318,8	279,8	368,2	451,5	1.427,8	287,9	289,3	365,4	433,2	1.375,8
Stk	4.475.000,0	3.954.000,0	5.158.000,0	5.787.000,0	19.527.000,0	3.949.000,0	3.968.000,0	4.947.000,0	5.659.000,0	18.523.000,0
Fordelt på salgskanaler										
Salg til boghandlere										
Mio. kr	207,6	186,6	266,5	315,8	976,5	196,8	197,5	270,9	327,6	992,8
Stk	2.719.000,0	2.702.000,0	3.261.000,0	3.711.000,0	12.393.000,0	2.427.000,0	2.620.000,0	3.286.000,0	3.784.900,0	12.117.900,0
Salg til udlandet										
Mio. kr	3,9	3,3	6,2	4,6	18,0	4,0	3,3	6,2	4,3	17,8
Stk	36.000,0	32.000,0	57.000,0	40.000,0	165.000,0	37.000,0	32.000,0	52.100,0	39.000,0	160.100,0
Direkte salg til bogklubmedlemmer										
Mio. kr	86,8	73,8	75,9	92,6	329,1	69,2	74,1	70,6	71,9	285,8
Stk	980.000,0	726.000,0	965.000,0	864.000,0	3.535.000,0	853.000,0	827.000,0	857.000,0	776.000,0	3.313.000,0
Direkte til forbrugere, skoler mv.										
Mio. kr										
Stk										
Andre salgskanaler, bl.a. supermarkeder og kiosker										
Mio. kr	20,6	16,2	19,7	38,6	95,1	18,0	14,3	17,7	29,4	79,4
Stk	740.000,0	494.000,0	876.000,0	1.172.000,0	3.282.000,0	632.000,0	489.000,0	752.000,0	1.059.000,0	2.932.000,0

Kvartal	2004					2005			
	1	2	3	4	Hele året	1	2	3	4
Samlet for salgskanaler									
mio. kr	351,1	334,9	443,4	515,4	1.644,9	348,7	374,1	495,0	
Stk	4.476.000,0	4.779.000,0	5.599.000,0	6.239.000,0	21.093.000,0	4.470.000,0	5.077.000,0	6.243.000,0	
Fordelt på salgskanaler									
Salg til boghandlere									
Mio. kr	215,5	189,2	279,2	344,6	1.028,5	203,7	197,9	286,5	
Stk	2.547.000,0	2.766.000,0	3.484.000,0	3.928.000,0	12.725.000,0	2.472.000,0	2.627.000,0	3.422.000,0	
Salg til udlandet									
Mio. kr	1,7	1,4	2,2	2,3	7,6	1,6	1,4	1,6	
Stk	20.000,0	19.000,0	22.000,0	24.000,0	85.000,0	17.000,0	13.000,0	16.000,0	
Direkte salg til bogklubmedlemmer									
Mio. kr	76,5	68,4	74,5	92,7	312,1	81,5	76,5	85,2	
Stk	904.000,0	674.000,0	832.000,0	1.016.000,0	3.426.000,0	1.011.000,0	832.000,0	1.034.000,0	
Direkte til forbrugere, skoler mv.									
Mio. kr	37,5	59,2	73,2	56,5	226,4	42,8	78,5	97,4	
Stk	453.000,0	856.000,0	837.000,0	594.000,0	2.740.000,0	521.000,0	1.075.000,0	1.163.000,0	
Andre salgskanaler, bl.a. supermarkeder og kiosker									
Mio. kr	19,9	16,7	14,4	29,4	80,4	19,1	19,8	24,3	
Stk	551.000,0	465.000,0	425.000,0	676.000,0	2.117.000,0	448.000,0	530.000,0	608.000,0	

Bilag 12 – Titler og førsteudgivelser

Tabel 12: Diagram 3 i rapporten er dannet på baggrund af følgende materiale fra den danske bogfortegnelse.

	Samlet antal titler					
	2000	2001	2002	2003	2004	2005
I alt (A+B)	7441	7249	6456	6293	6572	6662
A. Skønlitteratur i alt	2878	2740	2509	2350	2510	2521
B. Faglitteratur i alt	4563	4509	3947	3943	4062	4141

	Førsteudgaver					
	2000	2001	2002	2003	2004	2005
I alt (A+B)	5594	5395	5004	4982	5131	5160
A. Skønlitteratur i alt	2099	2001	1902	1887	1989	2014
B. Faglitteratur i alt	3495	3394	3102	3095	3142	3146

DBC – den rensede bogstatistik er en opgørelse over udgivne titler med et kommercielt formål.

DBC definerer en titel, som har et kommercielt formål, hvis den er udgivet under overenskomst med bogbranchens fællesråd.

I opgørelsen af en titel, defineres en publikation over 48 sider som en titel, bøger mellem 17 og 48 sider defineres som småtryk, bøger under 17 sider tælles ikke med i opgørelsen. Genoptryk, aviser, tidsskrifter, årspublikationer samt udenlandske bøger i kommission og publikationer i mikroform tælles heller ikke med i opgørelsen.

Genrer og sprog

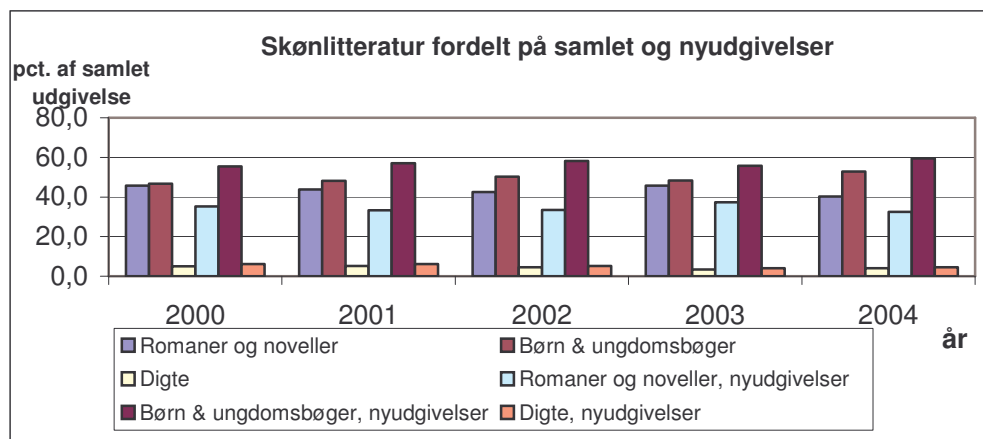
Bilag 13 – Skønlitterær andel af samlede og nye udgivelser

Tabel 13: Diagram 13 er dannet på baggrund af følgende data fra dansk bogfortegnelse:

	Samlet antal titler				
	2000	2001	2002	2003	2004
I alt (A+B)	7441	7249	6456	6293	6572
A. Skønlitteratur i alt	2878	2740	2509	2350	2510
pct. af total	38,7	37,8	38,9	37,3	38,2
Romaner og noveller. Litteraturudvalg	1314	1198	1065	1075	1012
pct. af skønlitteratur	45,7	43,7	42,4	45,7	40,3
Skuespil	33	50	35	30	35
pct. af skønlitteratur	1,1	1,8	1,4	1,3	1,4
Digte.....	142	142	115	79	102
pct. af skønlitteratur	4,9	5,2	4,6	3,4	4,1
Humor, tegneserier etc.....	43	30	33	29	36
pct. af skønlitteratur	1,5	1,1	1,3	1,2	1,4
Børne- og ungdomsbøger.....	1346	1320	1261	1137	1325
pct. af skønlitteratur	46,8	48,2	50,3	48,4	52,8

	Førsteudgaver				
	2000	2001	2002	2003	2004
I alt (A+B)	5594	5395	5004	4982	5131
A. Skønlitteratur i alt	2099	2001	1902	1887	1989
pct. af total	37,5	37,1	38,0	37,9	38,8
Romaner og noveller. Litteraturudvalg	738	665	636	703	646
pct. af skønlitteratur	35,2	33,2	33,4	37,3	32,5
Skuespil	31	47	31	30	34
pct. af skønlitteratur	1,5	2,3	1,6	1,6	1,7
Digte.....	130	122	98	75	90
pct. af skønlitteratur	6,2	6,1	5,2	4,0	4,5
Humor, tegneserier etc.....	38	27	31	27	35
pct. af skønlitteratur	1,8	1,3	1,6	1,4	1,8
Børne- og ungdomsbøger.....	1162	1140	1106	1052	1184
pct. af skønlitteratur	55,4	57,0	58,1	55,7	59,5

Diagram 13: Skønlitterære udgivelser fordelt på udgivelsernes procentdel af nyudgivelser og samlede udgivelser 2000-2004.

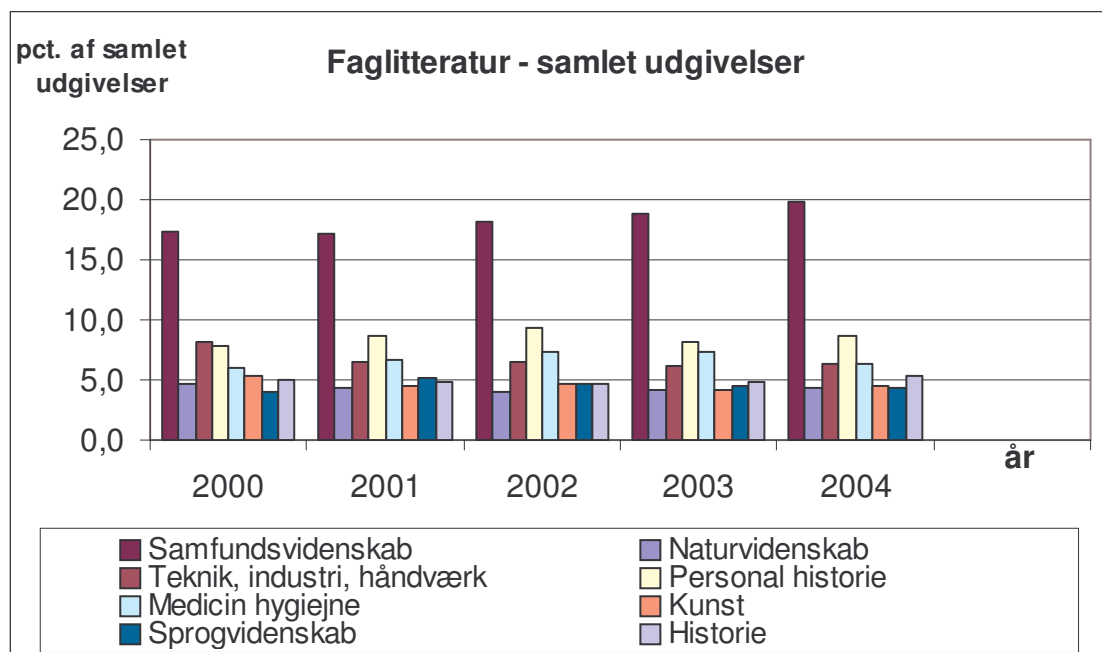
Kilde: Dansk bogfortegnelse: Den rensede bogstatistik.

Bilag 14 – Faglitterær andel af samlede udgivelser

Tabel 14: Diagram 14 er dannet på baggrund af følgende data fra dansk bogfortegnelse:

	Samlet antal titler				
	2000	2001	2002	2003	2004
B. Faglitteratur i alt	4563	4509	3947	3943	4062
pct. af total	61,3	62,2	61,1	62,7	61,8
Samfundskundskab.....	792	775	715	743	809
pct. af faglitteratur	17,4	17,2	18,1	18,8	19,9
Naturvidenskab	213	195	160	166	178
pct. af faglitteratur	4,7	4,3	4,1	4,2	4,4
Medicin. Hygiejne	275	298	288	290	258
pct. af faglitteratur	6,0	6,6	7,3	7,4	6,4
Teknik. Industri. Håndværk	372	292	255	246	255
pct. af faglitteratur	8,2	6,5	6,5	6,2	6,3
Kunst	240	206	186	165	181
pct. af faglitteratur	5,3	4,6	4,7	4,2	4,5
Sprogvidenskab	182	235	181	175	178
pct. af faglitteratur	4,0	5,2	4,6	4,4	4,4
Historie	227	216	185	188	214
pct. af faglitteratur	5,0	4,8	4,7	4,8	5,3
Personalhistorie	354	391	371	319	354
pct. af faglitteratur	7,8	8,7	9,4	8,1	8,7

Diagram 14: Faglitterære udgivers procentandel af samlet antal faglitterære udgivelser 2000-2004.

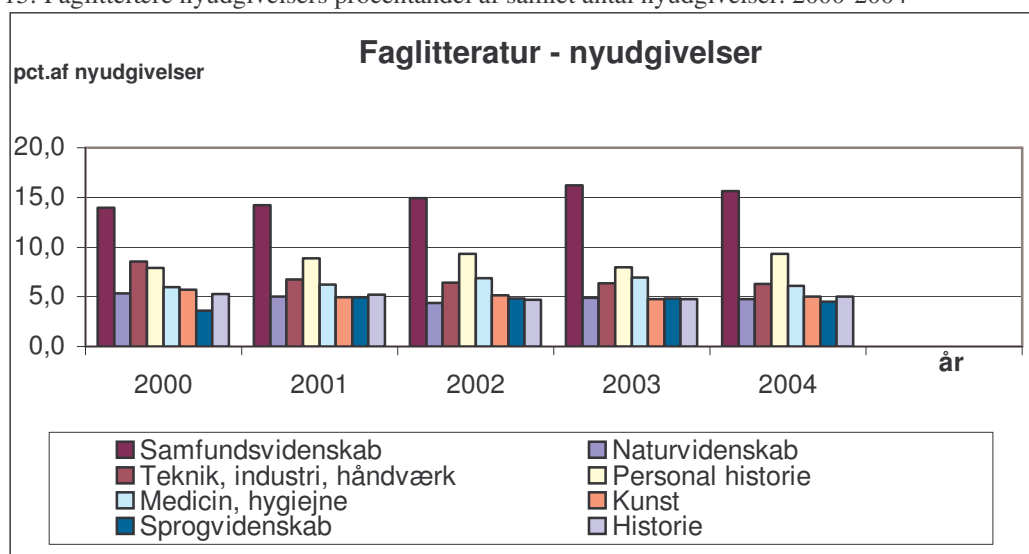
Kilde: Dansk bogfortegnelse: Den rensede bogstatistik

Bilag 15 – Faglitterær andel af nyudgivelser

Tabel 15: Diagram 15 er dannet på baggrund af følgende data fra dansk bogfortegnelse:

	Førsteudgaver				
	2000	2001	2002	2003	2004
B. Faglitteratur i alt	3495	3394	3102	3095	3142
pct. af total	62,5	62,9	62,0	62,1	61,2
Samfundskundskab.....	487	482	462	501	490
Naturvidenskab	187	170	135	151	150
pct. af faglitteratur	5,4	5,0	4,4	4,9	4,8
Medicin. Hygiejne	209	212	214	214	192
pct. af faglitteratur	6,0	6,2	6,9	6,9	6,1
Teknik. Industri. Håndværk	300	229	200	197	199
pct. af faglitteratur	8,6	6,7	6,4	6,4	6,3
Kunst	200	169	160	147	158
pct. af faglitteratur	5,7	5,0	5,2	4,7	5,0
Sprogvidenskab	125	169	150	149	142
pct. af faglitteratur	3,6	5,0	4,8	4,8	4,5
Historie	185	177	146	148	158
pct. af faglitteratur	5,3	5,2	4,7	4,8	5,0
Personalthistorie	277	302	289	246	293
pct. af faglitteratur	7,9	8,9	9,3	7,9	9,3

Diagram 15: Faglitterære nyudgivelseres procentandel af samlet antal nyudgivelser. 2000-2004

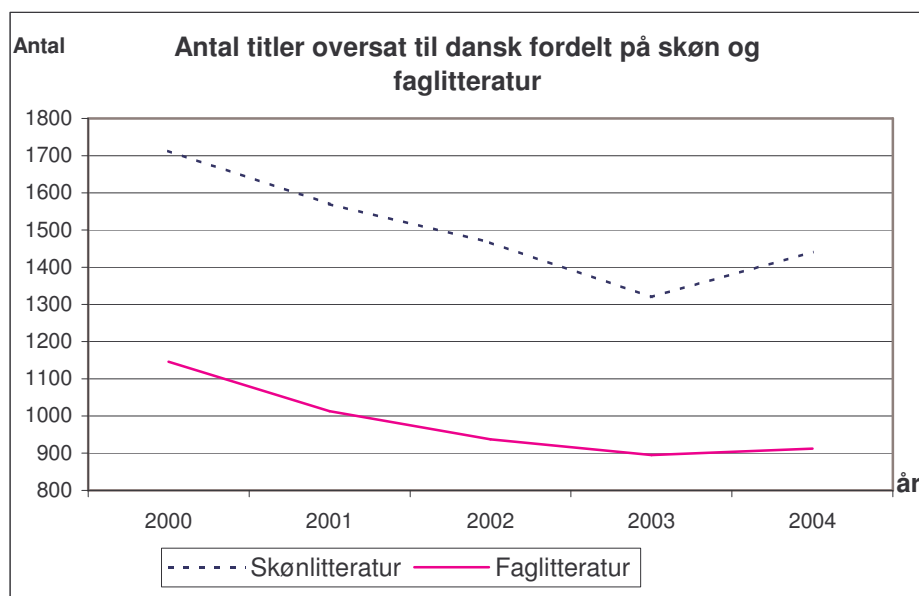
Kilde: Dansk bogfortegnelse: Den rensede bogstatistik.

Bilag 16 – Antal titler oversat til dansk

Tabel 16: Diagram 16 er dannet på baggrund af følgende data fra dansk bogfortegnelse:

Oversat til dansk i alt					
	2000	2001	2002	2003	2004
I alt (A+B)	2859	2583	2403	2215	2353
A. Skønlitteratur i alt	1713	1570	1466	1320	1441
B. Faglitteratur i alt	1146	1013	937	895	912

Diagram 16: Faktisk antal titler oversat til dansk fordelt på skøn- og faglitteratur. 2000-2004

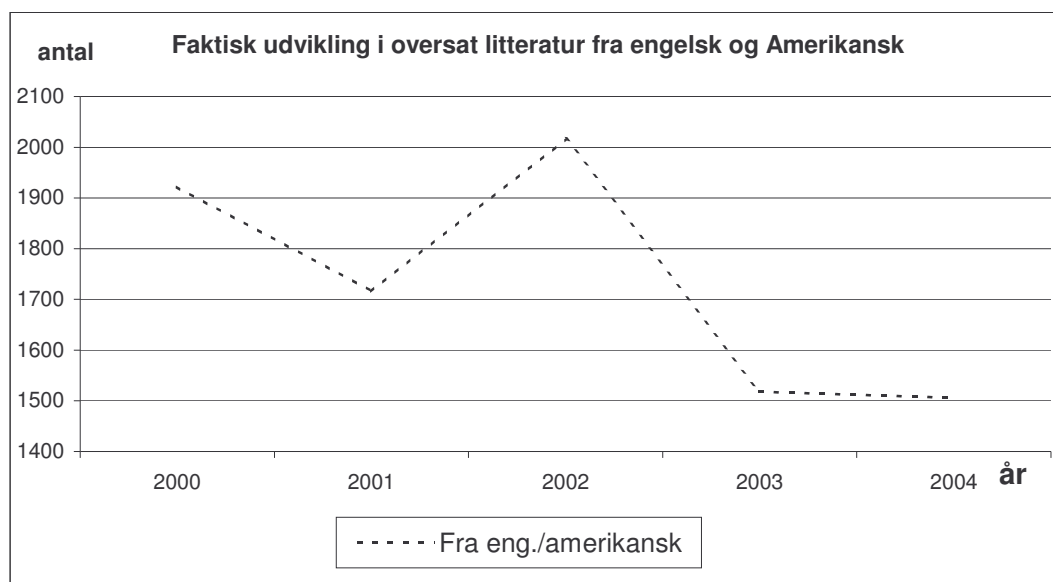
Kilde: Dansk bogfortegnelse: Den rensede bogstatistik..

Bilag 17 – Oversatte titler fra engelsk og amerikansk

Tabel 17: Diagram 17, 18 og 19 er dannet på baggrund af følgende data fra dansk bogfortegnelse:

Fordelt på sprog					
	2000	2001	2002	2003	2004
I alt					
Fra Svensk	281	272	328	236	266
Pct.	9	9	6	10	10
Indeks	100	97	117	84	95
Fra Norsk	118	99	122	101	166
Pct.	4	3	2	4	6
Indeks	100	84	103	86	141
Fra eng./amerikansk	1922	1716	2017	1518	1506
Pct.	62	58	38	61	57
Indeks	100	89	105	79	78
Fra tysk	186	145	183	106	108
Pct.	6	5	3	4	4
Indeks	100	78	98	57	58
Fra fransk	153	178	150	105	118
Pct.	5	6	3	4	4
Indeks	100	116	98	69	77
Fra andre sprog	130	173	161	149	188
Pct.	4	6	3	6	7
Indeks	100	133	124	115	145
Udgivet på originalsprog	303	370	2415	269	276
Pct.	10	13	45	11	11
Indeks	100	122	797	89	91
I alt	3093	2953	5376	2484	2628
Pct.	100	100	100	100	100

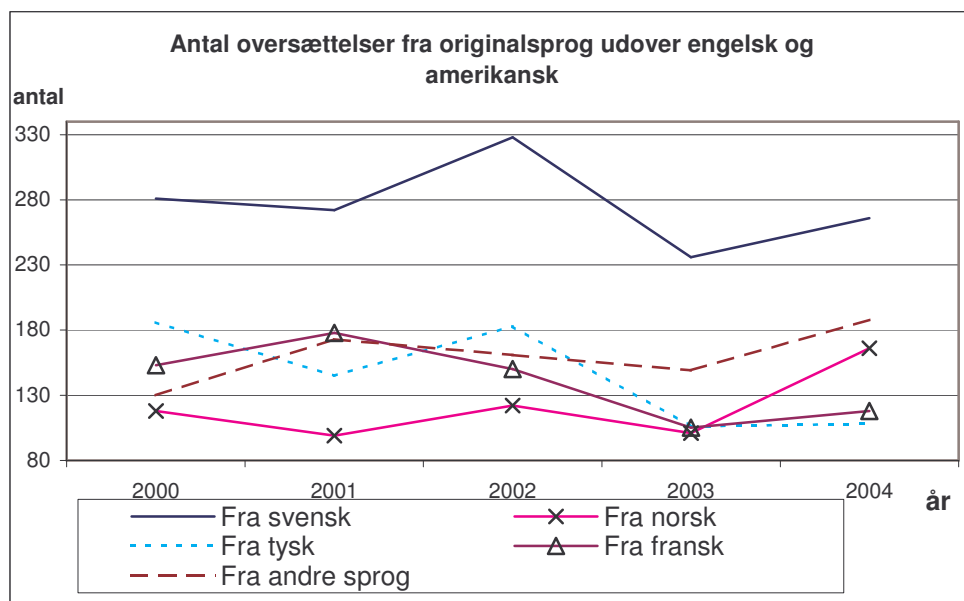
Diagram 17: Den faktiske udvikling i antal oversættelser fra engelsk og amerikansk, 2000-2004

Kilde: Dansk bogfortegnelse: Den rensede bogstatistik.

Bilag 18 – Oversatte titler fra andre sprog

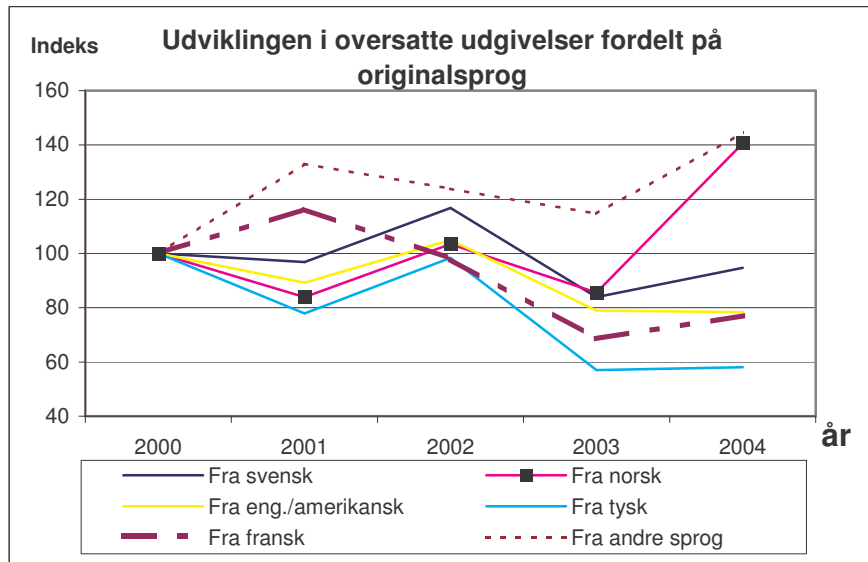
Diagram 18: Den faktiske udvikling i antal oversættelser fra andre originalsprog end engelsk og amerikansk. 2000-2004

Kilde: Dansk bogfortegnelse: Den rensede bogstatistik.

Bilag 19 – Oversatte titler fordelt på originalsprog

Diagram 19: Indeks over oversatte udgivelser fordelt på originalsprog. 2000-2004

Kilde: Dansk bogfortegnelse: Den rensede bogstatistik – se bilag 6.

Der bør udvises forsigtighed mht. konklusionerne pga. den korte tidsperiode.

Priser

Udvalget har overvejet, hvorvidt en yderligere liberalisering med øget konkurrence, og potentielt faldende indtjening på ”bestseller” litteratur, kan forventes at ville medføre en prisstigning på al anden litteratur, for derved at kompensere for den ”tabte” indtjening.

Tal fra Danmarks Statistik er blevet undersøgt med henblik på at se på den generelle prisudvikling på bøger - på trods af de problemer der er i forbindelse med at lave en sådan undersøgelse².

De data, som er brugt til at opstille diagrammerne i afsnittet, er hentet fra statistikbankens hjemmeside (www.statistikbanken.dk).

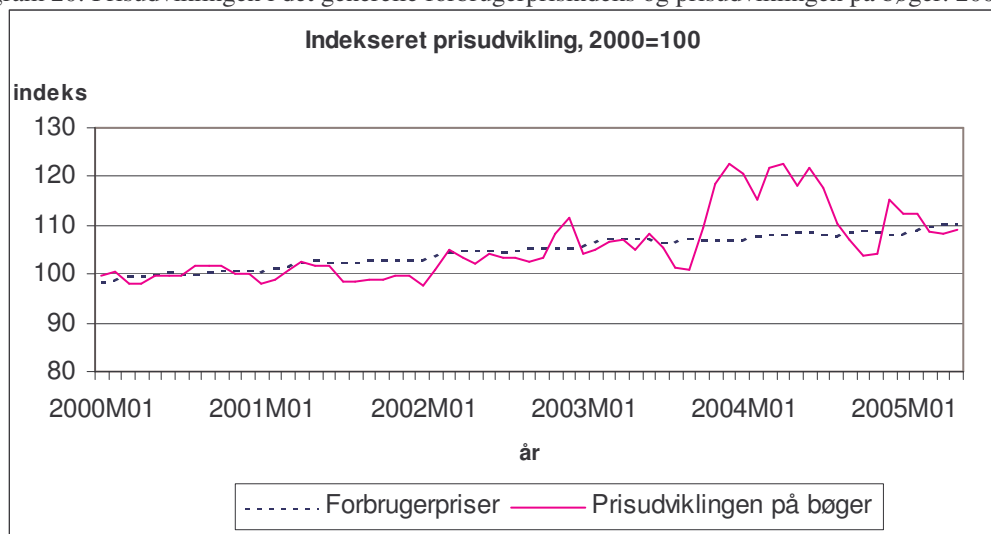
² Jævnfør udvalgets tidligere kritik af bogprisudviklingen fra Danmarks Statistik se det tidligere udvalgs rapporter.

Bilag 20 – Prisudvikling forbrugerpriser og bøger 2000-2005

Tabel 20: Diagram 20 er dannet på baggrund af følgende data fra Danmarks statistik:

	00. Forbrugerprisindeks i alt	09.5.1 Bøger			
			2003M01	105,8	104
2000M01	98,3	99,7	2003M02	106,8	105,1
2000M02	98,9	100,5	2003M03	107,5	106,7
2000M03	99,6	97,9	2003M04	107,5	106,9
2000M04	99,7	97,9	2003M05	107,3	104,9
2000M05	100,1	99,7	2003M06	107,3	108,4
2000M06	100,4	99,7	2003M07	106,7	105,3
2000M07	100	99,7	2003M08	106,6	101,5
2000M08	99,9	101,6	2003M09	107,4	100,8
2000M09	100,6	101,6	2003M10	107,1	109,5
2000M10	100,8	101,7	2003M11	107,2	118,5
2000M11	100,9	100,1	2003M12	107,1	122,5
2000M12	100,8	100,1	2004M01	107	120,5
2001M01	100,6	98,2	2004M02	107,8	115,1
2001M02	101,3	98,7	2004M03	108,3	121,6
2001M03	101,9	100,8	2004M04	108,4	122,8
2001M04	102,4	102,4	2004M05	108,7	118,1
2001M05	102,8	101,6	2004M06	108,5	121,8
2001M06	102,7	101,8	2004M07	108,1	117,8
2001M07	102,4	98,3	2004M08	107,9	110,4
2001M08	102,4	98,3	2004M09	108,6	106,9
2001M09	102,9	99	2004M10	108,9	103,7
2001M10	103	98,9	2004M11	108,6	104,2
2001M11	102,8	99,7	2004M12	108,4	115,2
2001M12	103	99,5	2005M01	108,1	112,3
2002M01	103,1	97,7	2005M02	109,2	112,2
2002M02	103,8	100,7	2005M03	109,8	108,8
2002M03	104,5	105,2	2005M04	110,4	108,3
2002M04	104,9	103,2	2005M05	110,3	109,1
2002M05	105	102,2	2005M06	110,4	103,6
2002M06	105	104	2005M07	110,3	99,3
2002M07	104,7	103,5	2005M08	110,3	111,4
2002M08	104,8	103,2	2005M09	111,2	109,3
2002M09	105,4	102,6	2005M10	111,1	99,8
2002M10	105,6	103,3	2005M11	110,8	104,7
2002M11	105,6	108,1	2005M12	110,8	124,4
2002M12	105,6	111,5			

Diagram 20: Prisudviklingen i det generelle forbrugerprisindeks og prisudviklingen på bøger. 2000-2005, månedsvist

kilde: Statistikbanken - <http://www.statistikbanken.dk/>

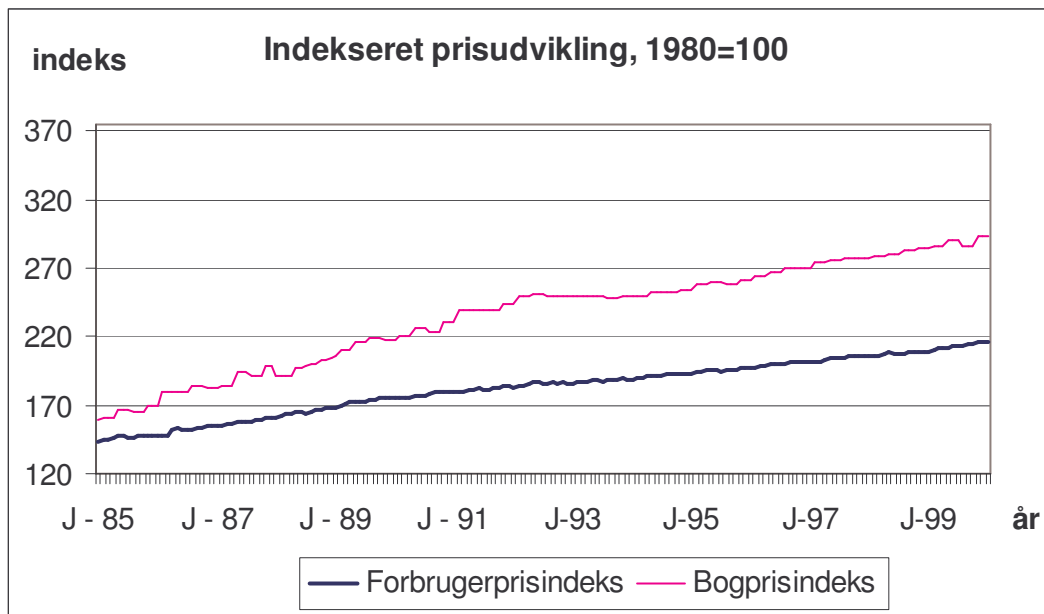
I ovenstående diagram kan man se, at udviklingen i priserne på bøger følger udviklingen i forbrugerpriserne, dog med visse udsving. Et tydeligt udsving kan ses i slutningen af december 2003, hvor prisudviklingen på bøger stiger voldsomt og på samme tid holder sig langt over både forbrugerprisudviklingen og den generelle udvikling i bogpriserne. Udsvinget viser hvor volatilt og følsomt det nuværende prisindeks på bøger er overfor udsving i, hvilke bøger der vælges i stikprøven. Den primære forklaring på den meget markante stigning fra slut 2003 til midt 2004 er, at Danmarks Statistik i september 2003 valgte at bruge en ny beregningsmetode til beregning af bogprisudviklingen.

Bilag 21 – Udvikling i bogpriserne før 2001

Tabel 21: Diagram 21 er dannet på baggrund af følgende data fra Danmarks statistik:

	Forbrugerpris i alt, indeks	Prisindex på bøger
1980	100,0	100,0
1981	111,7	107,0
1982	123,0	126,0
1983	131,5	140,0
1984	139,8	154,0
1985	146,4	165,0
1986	151,7	180,0
1987	157,8	191,0
1988	165,0	203,0
1989	172,9	215,0
1990	177,4	224,0
1991	181,7	239,0
1992	185,5	249,0
1993	187,8	249,0
1994	191,6	252,0
1995	195,6	259,0
1996	199,7	267,0
1997	204,1	276,0
1998	207,9	281,0
1999	213,0	288,0
2000	219,3	295,0

Diagram 21: Prisudviklingen i det generelle forbrugerprisindeks og prisudviklingen på bøger. 1980-2000

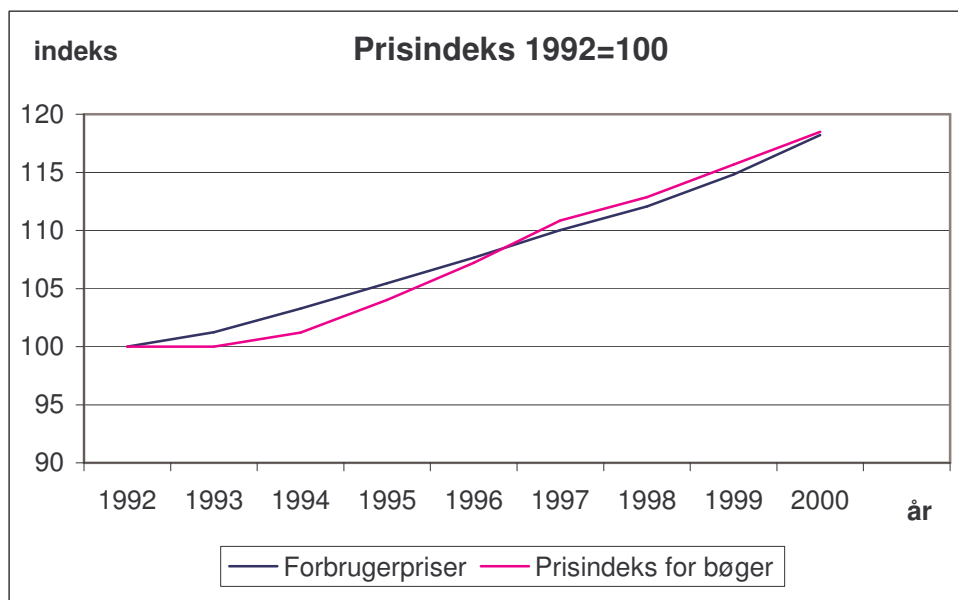
Kilde: Danmarks Statistik

Bilag 22 – Prisudviklingen i forbrugerpriser og bogpriser 1992-2000

Tabel 22: Diagram 22 er dannet på baggrund af følgende data fra Danmarks statistik:

	Forbrugerpris i alt, indeks	Prisindeks på bøger
1992	100,0	100,0
1993	101,2	100,0
1994	103,3	101,2
1995	105,4	104,0
1996	107,7	107,2
1997	110,0	110,8
1998	112,1	112,9
1999	114,8	115,7
2000	118,2	118,5

Diagram 22: Prisudviklingen i det generelle forbrugerprisindeks og prisudviklingen på bøger. 1992-2000

Kilde: Danmarks Statistik

Bilag 23 – Pristyper på årets udgivelser

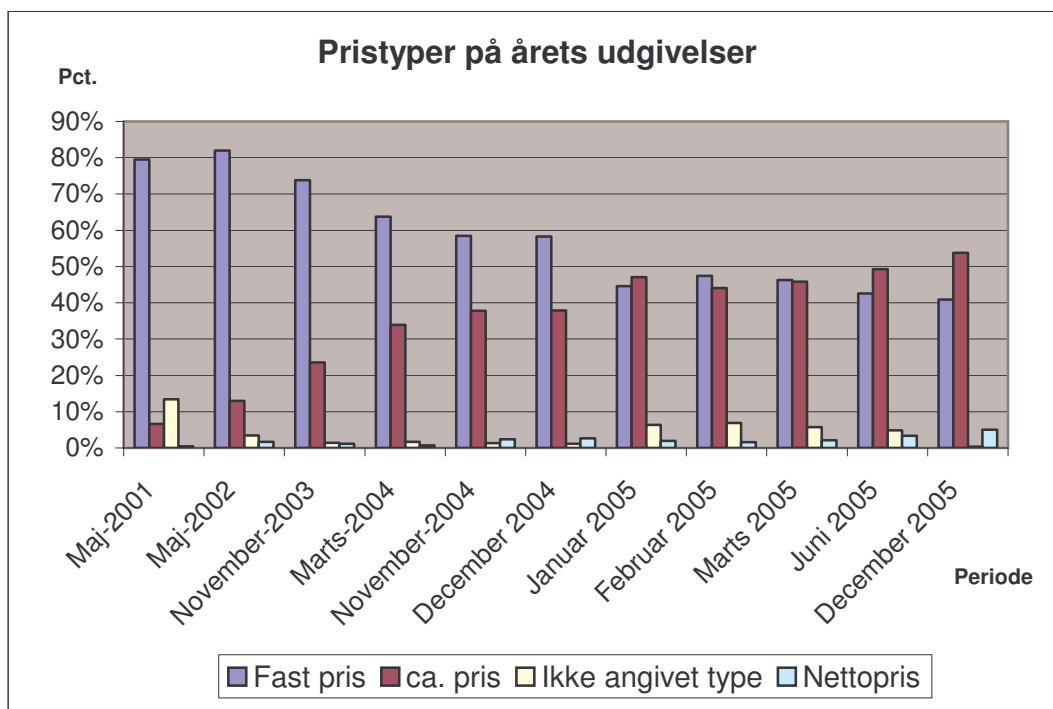
Udvikling i pristyper

Tabel 23: Diagram 23 er dannet på baggrund af følgende data fra Boghandlerforeningen:

På lager og endnu ikke udkommet						
	Maj-2001	Maj-2002	November-2003	Marts-2004	November-2004	December 2004
Fast pris	80%	82%	74%	64%	58%	58%
vejledende pris	7%	13%	24%	34%	38%	38%
Ikke angivet type	13%	3%	1%	2%	1%	1%
Nettopris	0%	2%	1%	1%	2%	3%
	100%	100%	100%	100%	100%	100%

På lager og endnu ikke udkommet					
	Januar 2005	Februar 2005	Marts 2005	Juni 2005	December 2005
Fast pris	45%	47%	46%	43%	41%
vejledende pris	47%	44%	46%	49%	54%
Ikke angivet type	6%	7%	6%	5%	0%
Nettopris	2%	2%	2%	3%	5%
	100%	100%	100%	100%	100%

Diagram 23: Udviklingen i pristyper. 2001-2005

Kilde: Den Danske Boghandlerforening.

Ikke angivet type betyder at forlaget har angivet en udsalgspris men ikke om den er bindende eller ej.

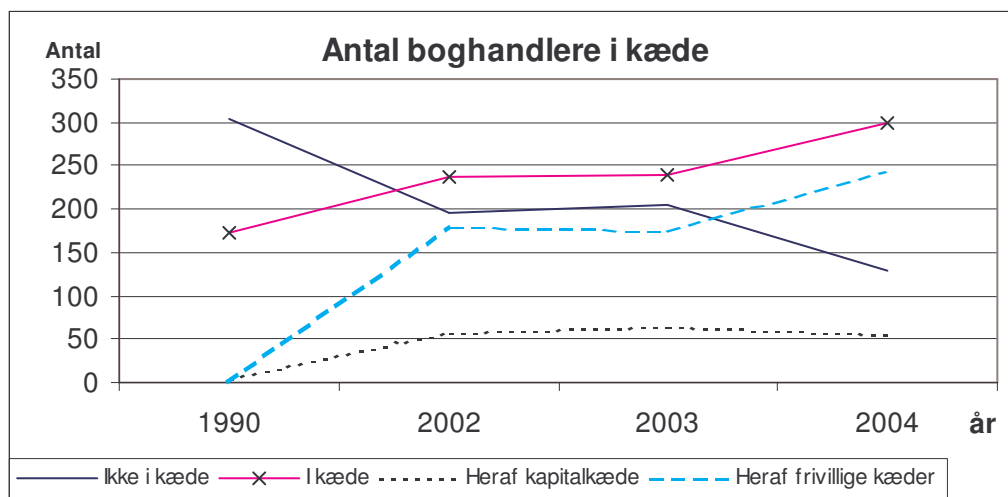
Bilag 24 – Antal boghandlere i kæde

Tabel 24: Diagram 24 er dannet på baggrund af følgende data fra Boghandlerforeningen:

Antal boghandlere i kæde, opgjort ultimo året				
	1990	2002	2003	2004
I kæde	172	237	240	299
Ikke i kæde	303	195	204	129
I alt	475	432	444	428
Frivillige kæder i alt	5	57	65	55
Kædebutikker i alt	5	237	240	299

2004 er et foreløbigt skøn

Diagram 24: Kædedannelsen i Danmark fordelt på samlet, frivillige og kapitalkæder. 1990, 2002-2004.

Kilde: Den Danske Boghandlerforening. Butikker i kæde er excl. Magasin

Det er anført, hvor stor en del af de butikker, som er en kæde, der indgår i en kapitalkæde eller en frivillig kæde³. Der foreligger kun data for årene 1990, 2002-2004.

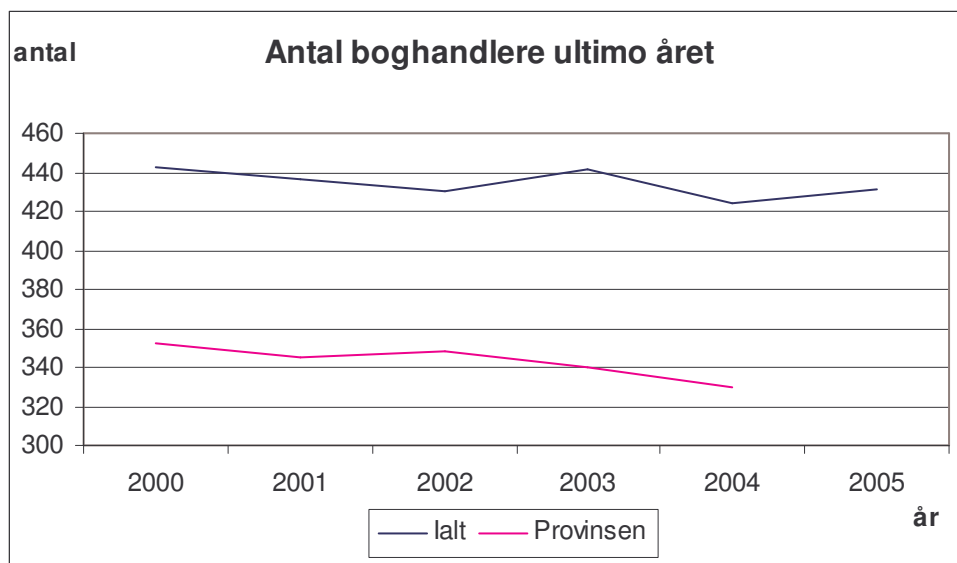
³ En frivillig kæde er en sammenslutning af selvejende butikker, som samarbejder om koordinering af indkøb og markedsføring, og en kapitalkæde er en kæde med ejerskab til alle butikkerne.

Bilag 25 – Antal boghandlere 2000-2004

Tabel 25: Diagram 25 og 26 er dannet på baggrund af følgende data fra Boghandlerforeningen:

Antallet af boglader		
Ultimo	Provinsen	I alt
1980	398	570
1981	390	557
1982	379	540
1983	366	524
1984	359	516
1985	355	509
1986	355	501
1987	359	503
1988	356	497
1989	357	497
1990	354	490
1991	353	481
1992	345	476
1993	345	474
1994	347	473
1995	344	467
1996	340	464
1997	336	459
1998	329	454
1999	327	454
2000	352	443
2001	345	436
2002	348	430
2003	340	442
2004	330	424
2005		431

Diagram 25: Udviklingen i antal boghandlere i Danmark. 2000-2004

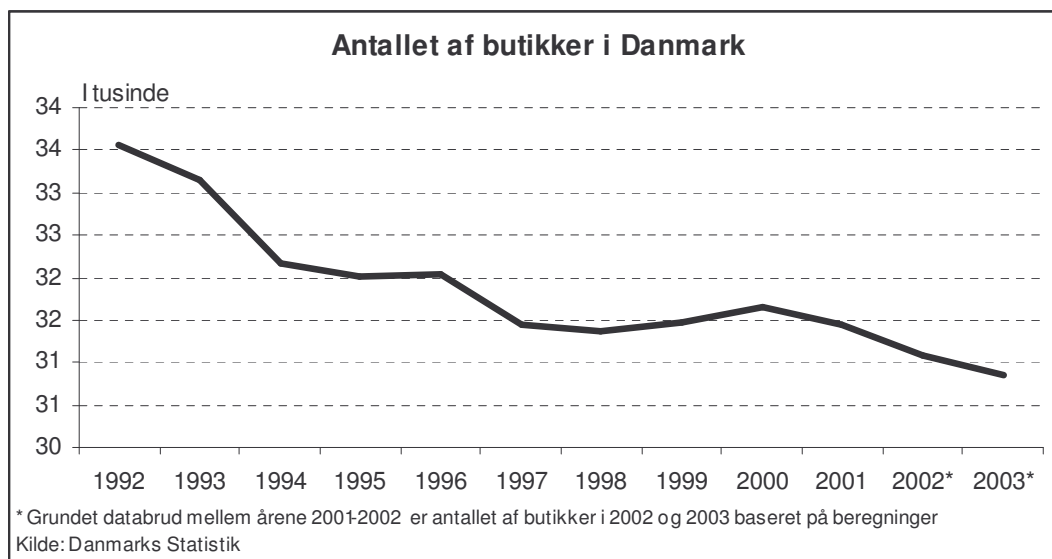

Kilde: Den Danske Boghandlerforening samt Forlæggerforeningen.

I diagram 25 vises udviklingen i antal boghandlere fra 2000 og frem til 2004. Den vises fordelt på samlet antal boghandlere og boghandlere i provinsen. Boghandlerforeningens definition af provinsen er det samlede antal boghandlere minus boghandlere i København og i Grønland. Det samlede antal boghandlere for 2005 er et foreløbigt skøn – der foreligger ikke et foreløbigt skøn for udviklingen i antal boghandlere i provinsen.

Bilag 26 – Hovedtendenser for den danske detailhandel

Diagram 26

Kædebutikker i kapital- og frivillige kæder spiller en stadig større rolle i den danske detailhandel. Af tabellen fremgår det, at antallet af kæder og antallet af butikker tilhørende kæderne er rimeligt konstant over tid. Tallene dækker over en stigende koncentration i den danske detailhandel.

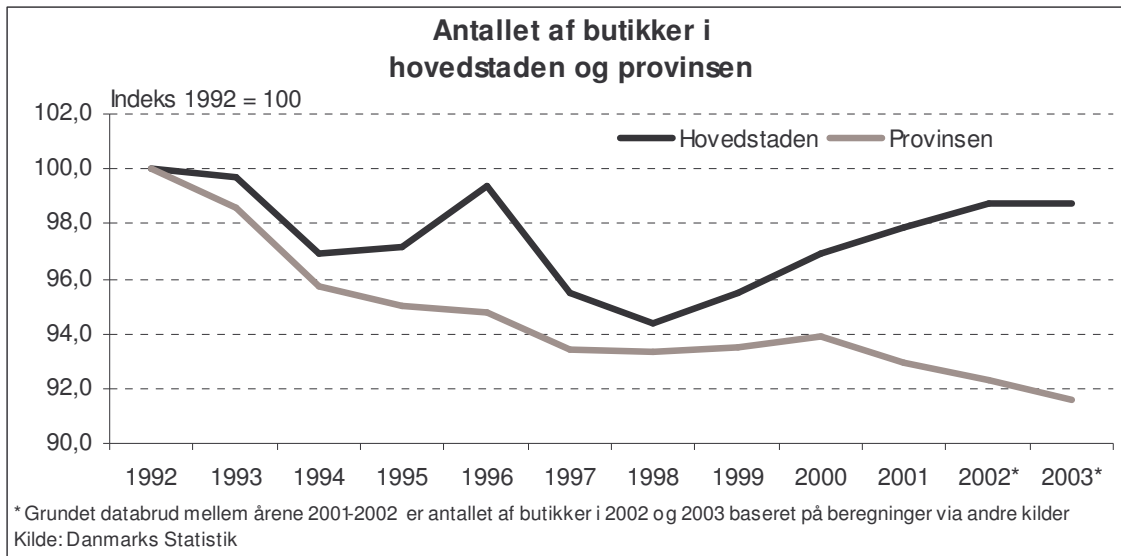
	Antal kæder						Antal butikker					
	1999	2000	2001	2002	2003	2004	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Egentlige kæder	209	199	194	190	190	206	4.478	4.540	4.686	4.614	5.010	4.614
Frivillige kæder	111	108	108	111	112	116	8.998	8.673	8.419	8.715	8.514	8.715
I alt	320	307	302	301	302	322	13.476	13.213	13.105	13.329	13.524	13.329

Kilde: Stockmann Gruppen

Koncentrationen sker som følge af, at det samlede butiksantal indenfor de sidste 10 år har udvist en faldende tendens. Faldet sker i høj grad blandt de selvstændige butikker som enten lukker eller indtræder i kædesamarbejder. Indenfor de sidste par år har man dog kunnet observere perioder med en stagnation i det samlede antal butikker. Med den forbrugsdrevne højkonjunktur økonomien pt. befinder sig i vil det nuværende fald formentlig blive afløst af en begrænset stigning.

Brancheglidning og internationalisering af den danske detailhandel påvirker ligeledes det overordnede billede. Mens der i 2001 var knapt 900 udenlandsk ejede butikker, var tallet i 2004 oppe på over 1.100⁴.

De ovenstående tendenser fokuserer alle på det overordnede billede. Et væsentligt underliggende tema er, at hovedstadsområdet og provinsen er præget forskelligt af udviklingen.

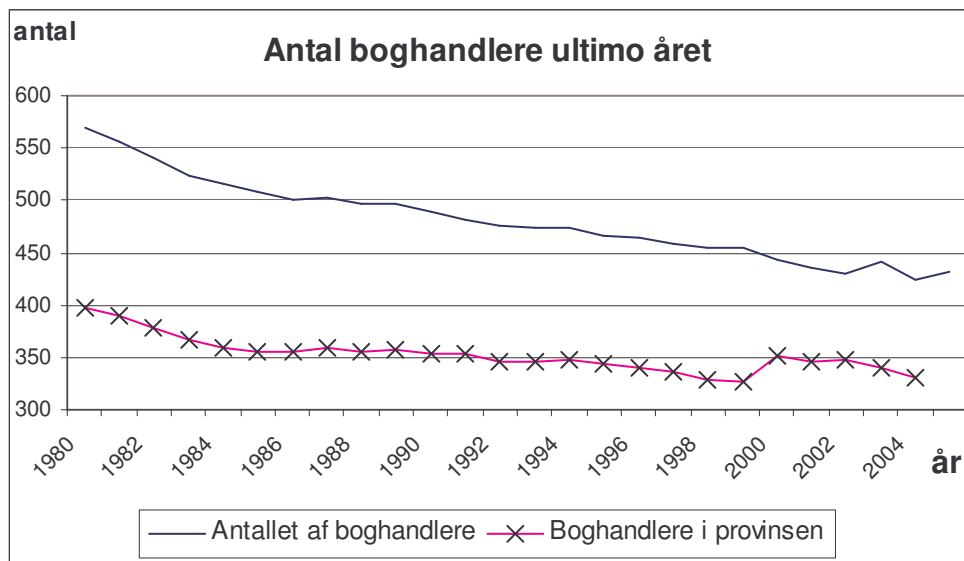

Faldet i antallet af butikker er mest markant i provinsen og særlig indenfor for dagligvareområdet.

⁴ Kilde: Stockmann Gruppen

Bilag 27 – Antal boghandlere 1980-2004

Diagram 27: Udviklingen i boghandlen, 1980 til 2004.

Kilde: Den Danske Boghandlerforening samt Forlæggerforeningen.

For at belyse udviklingen i antallet af boghandlere i boghandlen vises udviklingen fra 1980 og frem. Det gøres for at klarlægge tendenser i udviklingen, som har indflydelse på udviklingen efter den delvise liberalisering.

Bilag 28 – Nettoomsætning

Tabel 28: Diagram 2 i rapporten er dannet på baggrund af følgende materiale fra Forlæggerforeningen.

Nettoomsætning* i mio kr. excl. moms/ antal bind fordelt på salgskanaler

Kvartal	2000					2001				
	1	2	3	4	Hele året	1	2	3	4	Hele året
Samlet for litteraturkategorier										
mio. kr	284,6	270,2	363,7	422,5	1.340,9	312,3	258,3	365,4	440,5	1.376,4
Stk	4.281.000,0	4.365.000,0	5.499.000,0	5.942.000,0	20.088.000,0	4.567.000,0	3.842.000,0	4.918.000,0	5.867.000,0	19.193.000,0
Fordelt på litteratur kategorier										
Skønlitteratur/fiction										
Mio. kr	38,6	32,3	40,1	97,6	208,6	50,6	27,4	39,2	104,9	222,1
Stk	662.000,0	646.000,0	725.000,0	1.290.000,0	3.323.000,0	809.000,0	514.000,0	721.000,0	1.518.000,0	3.562.000,0
Skole og lærebøger										
Mio. kr	58,6	66,0	108,9	52,7	286,2	58,8	48,3	98,9	47,4	253,4
Stk	726.000,0	1.212.000,0	1.596.000,0	677.000,0	4.211.000,0	753.000,0	774.000,0	1.400.000,0	580.000,0	3.507.000,0
Børne & Ungdomsbøger										
Mio. kr	30,3	33,5	43,1	66,9	173,8	37,1	32,5	37,1	65,8	172,5
Stk	897.000,0	889.000,0	1.238.000,0	1.497.000,0	4.521.000,0	878.000,0	986.000,0	837.000,0	1.529.000,0	4.230.000,0
Bogklub bøger										
Mio. kr	73,3	78,4	78,9	87,3	317,9	80,2	82,4	90,9	102,6	356,1
Stk	1.024.000,0	928.000,0	993.000,0	1.177.000,0	4.122.000,0	1.183.000,0	825.000,0	1.049.000,0	1.067.000,0	4.124.000,0
Elektroniske enkeltudgivelser										
Mio. kr	2,7	2,2	3,1	4,1	12,1	2,3	1,9	2,1	3,5	9,7
Stk	10.000,0	21.000,0	14.000,0	60.000,0	105.000,0	9.000,0	5.000,0	9.000,0	19.000,0	43.000,0
Faglitteratur										
Mio. kr	81,1	57,7	89,7	113,9	342,3	83,4	65,8	97,2	116,2	362,6
Stk	962.000,0	670.000,0	934.000,0	1.240.000,0	3.805.000,0	935.000,0	737.000,0	901.000,0	1.154.000,0	3.727.000,0

Nettoomsætning* i mio kr. excl. moms/ antal bind fordelt på salgskanaler

Kvartal	2002					2003				
	1	2	3	4	Hele året	1	2	3	4	Hele året
Samlet for litteraturkategorier										
mio. kr	318,8	279,8	368,2	451,5	1.427,8	287,9	289,3	365,4	433,2	1.375,8
Stk	4.475.000,0	3.954.000,0	5.158.000,0	5.787.000,0	19.527.000,0	3.949.000,0	3.968.000,0	4.947.000,0	5.659.000,0	18.523.000,0
Fordelt på litteratur kategorier										
Skønlitteratur/fiction										
Mio. kr	43,7	39,7	44,6	107,7	235,7	35,2	26,1	40,0	102,4	203,7
Stk	783.000,0	673.000,0	778.000,0	1.471.000,0	3.705.000,0	655.000,0	492.000,0	755.000,0	1.623.000,0	3.525.000,0
Skole og lærebøger										
Mio. kr	49,2	52,2	89,7	41,0	232,1	42,7	49,3	87,0	34,7	213,7
Stk	557.000,0	821.000,0	1.234.000,0	492.000,0	3.104.000,0	463.000,0	746.000,0	1.152.000,0	426.000,0	2.787.000,0
Børne & Ungdomsbøger										
Mio. kr	37,6	37,2	35,7	59,0	169,5	31,3	29,4	42,2	65,8	168,7
Stk	1.018.000,0	906.000,0	1.039.000,0	1.565.000,0	4.528.000,0	819.000,0	872.000,0	1.051.000,0	1.298.000,0	4.040.000,0
Bogklub bøger										
Mio. kr	96,9	82,2	85,4	106,0	370,5	79,8	83,4	81,2	84,0	328,4
Stk	1.157.000,0	839.000,0	1.102.000,0	1.010.000,0	4.108.000,0	992.000,0	944.000,0	984.000,0	934.000,0	3.854.000,0
Elektroniske enkeltudgivelser										
Mio. kr	2,0	1,6	1,3	3,0	7,9	1,0	1,0	1,3	1,8	5,0
Stk	7.000,0	6.000,0	5.000,0	21.000,0	40.000,0	5.000,0	5.000,0	6.000,0	11.000,0	27.000,0
Faglitteratur										
Mio. kr	89,3	66,9	111,5	135,0	402,7	97,9	100,2	114,7	144,4	457,2
Stk	954.000,0	708.000,0	1.000.000,0	1.227.000,0	3.888.000,0	1.016.000,0	909.000,0	999.000,0	1.367.000,0	4.291.000,0

Nettoomsætning* i mio kr. excl. moms/ antal bind fordelt på salgskanaler

Kvartal	2004					2005			
	1	2	3	4	Hele året	1	2,0	3	4
Samlet for litteraturkategorier									
Mio. kr	351,1	334,9	443,4	515,4	1.644,9	348,7	374,10		
Stk	4.476.000,0	4.779.000,0	5.599.000,0	6.239.000,0	21.093.000,0	4.470.000,0	5.077.000,0		
Fordelt på litteratur kategorier									
Skønlitteratur/fiction									
Mio. kr	39,5	33,0	46,4	133,6	252,5	42,0	45,1		
Stk	689.000,0	531.000,0	752.000,0	1.580.000,0	3.552.000,0	644.000,0	671.000,0		
Skole og lærebøger									
Mio. kr	57,1	91,0	133,9	63,8	345,8	57,1	110,7		
Stk	656.000,0	1.416.000,0	1.657.000,0	719.000,0	4.448.000,0	600.000,0	1.568.000,0		
Børne & Ungdomsbøger									
Mio. kr	39,4	41,2	41,0	58,9	180,5	38,2	37,8		
Stk	987.000,0	1.115.000,0	1.125.000,0	1.366.000,0	4.593.000,0	1.067.000,0	903.000,0		
Bogklub bøger									
Mio. kr	82,9	76,2	82,4	101,2	342,7	87,8	83,0		
Stk	996.000,0	768.000,0	963.000,0	1.366.000,0	4.093.000,0	1.107.000,0	916.000,0		
Elektroniske enkeltudgivelser									
Mio. kr	7,7	7,9	7,9	8,8	32,2	8,6	2,4		
Stk	30.000,0	30.000,0	24.000,0	30.000,0	114.000,0	31.000,0	9.000,0		
Faglitteratur									
Mio. kr	124,5	85,8	131,9	149,1	491,3	114,9	95,1		
Stk	1.127.000,0	919.000,0	1.105.000,0	1.423.000,0	4.573.000,0	1.020.000,0	1.010.000,0		

Lån og læsevaner

Folke- og forskningsbibliotekerne

For at belyse det offentliges indkøb af litteratur undersøges bibliotekernes bestand og indkøb af bøger. Afsnittet er delt op på folkebiblioteker og forskningsbiblioteker.

Folkebibliotekernes bestand og udlån

Da det ikke har været muligt at få data for bibliotekernes udlån og bestand fordelt på genrer, har man valgt at se på bibliotekernes udlån og bestand af bøger og lydbøger. Dette er gjort, for at give en indikator for, om udlånet er faldet.

Det pointeres, at der skal passes på med at drage store konklusioner over udviklingen, da der er mange andre faktorer, end blot den delvise liberalisering af bogmarkedet, der kan have haft indflydelse på udviklingen.

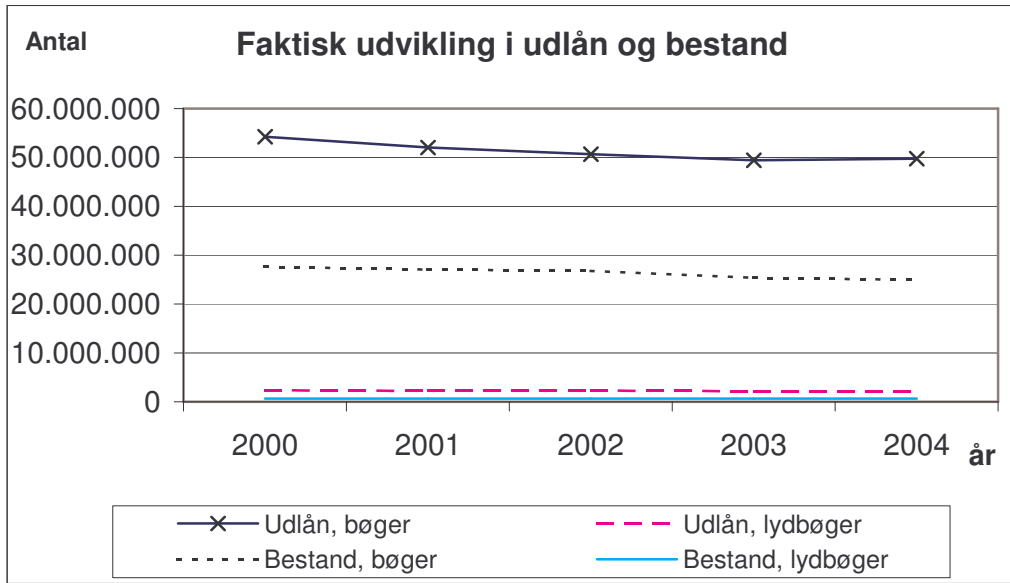
Den faktiske udvikling i bibliotekernes udlån og bestand vises først, og derefter vises den indekserede udvikling.

Bilag 29 – Faktisk udvikling i udlån og bestand

Tabel 29: Diagram 29-32 er dannet på baggrund af følgende data fra Biblioteksstyrelsen:

Almene biblioteker					
Udlån					
Bøger					
	2000	2001	2002	2003	2004
Voksne	33,712,775	32,578,201	32,028,495	31,350,631	31,386,695
Børn	20,541,693	19,418,568	18,605,522	18,046,533	18,320,689
I alt	54,254,468	51,996,769	50,634,018	49,397,164	49,707,385
Indeks	100	95,839	93,327	91,047	91,619
Lydbøger					
Voksne	1,908,681	1,866,478	1,885,654	1,834,674	1,825,650
Børn	422,287	374,160	376,022	353,046	331,084
I alt	2,330,968	2,240,638	2,261,676	2,187,720	2,156,734
Indeks	100	96	97	94	93
Indkøb excl. afgang					
Bøger					
	2000	2001	2002	2003	2004
Voksne	1,069,343	1,013,879	981,099	1,009,886	897,989
Børn	590,765	529,309	525,449	627,449	531,077
I alt	1,660,108	1,543,188	1,506,548	1,637,335	1,429,066
Indeks	100	93	91	99	86
Lydbøger					
Voksne	20,040	26,498	27,091	22,856	22,382
Børn	6,071	7,218	7,434	5,902	7,481
I alt	26,111	33,716	34,525	28,758	29,863
Indeks	100	129	132	110	114
Bestand					
Bøger					
	2000	2001	2002	2003	2004
Voksne	18,556,869	18,203,264	18,068,475	17,056,634	16,810,913
Børn	9,077,680	8,878,141	8,732,226	8,294,253	8,138,202
I alt	27,634,549	27,081,405	26,800,701	25,350,887	24,949,115
Indeks	100	98	97	92	90
Lydbøger					
Voksne	481,795	481,228	504,207	490,751	492,438
Børn	186,362	173,885	172,005	163,108	159,463
I alt	668,157	655,113	676,212	653,859	651,901
Indeks	100	98	101	98	98

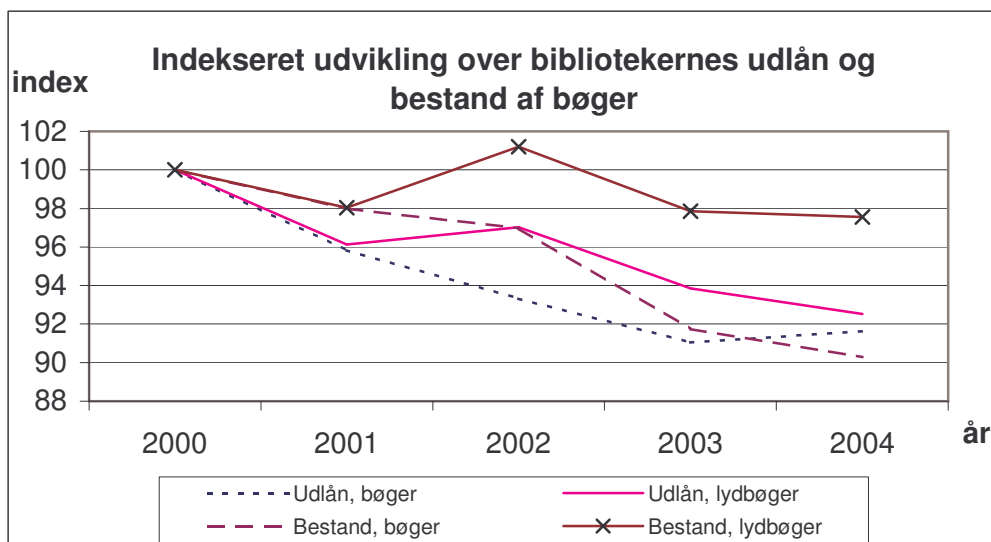
Diagram 29: Den faktiske udvikling i antal udlån samt bestand af bøger og lydbøger. 2000-2004

Kilde: Datamateriale fra Biblioteksstyrelsen.

Bilag 30 – Indekseret udvikling udlån og bestand

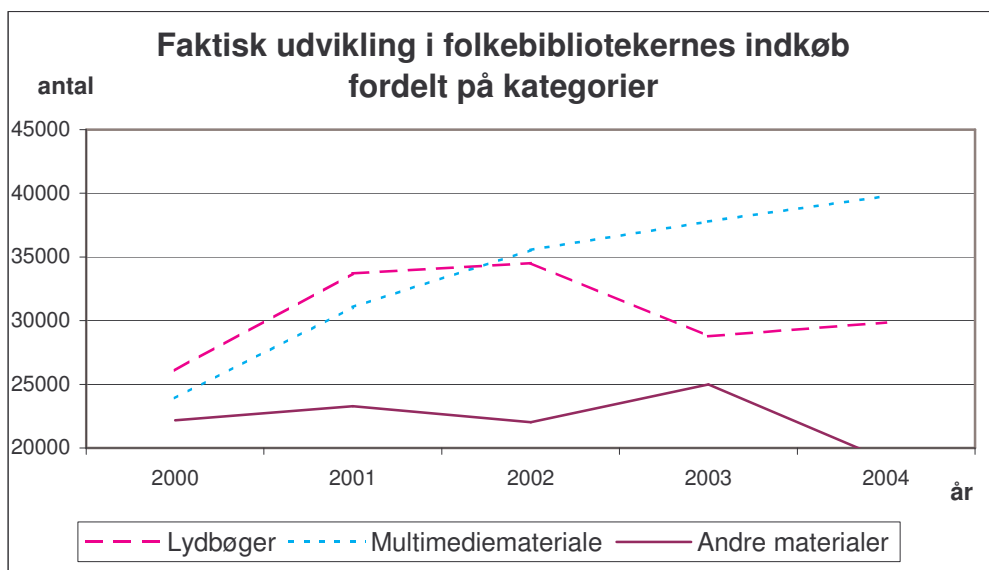
Diagram 30: Indeksering af bibliotekernes udlån samt bestand af bøger. 2000-2004

Kilde: Datamateriale fra Biblioteksstyrelsen.

Bilag 31 – Faktisk udvikling folkebibliotekernes indkøb

Diagram 31: Den faktiske udvikling i folkebibliotekernes indkøb fordelt på kategorierne lydbøger, multimediemateriale og andre materialer. 2000-2004

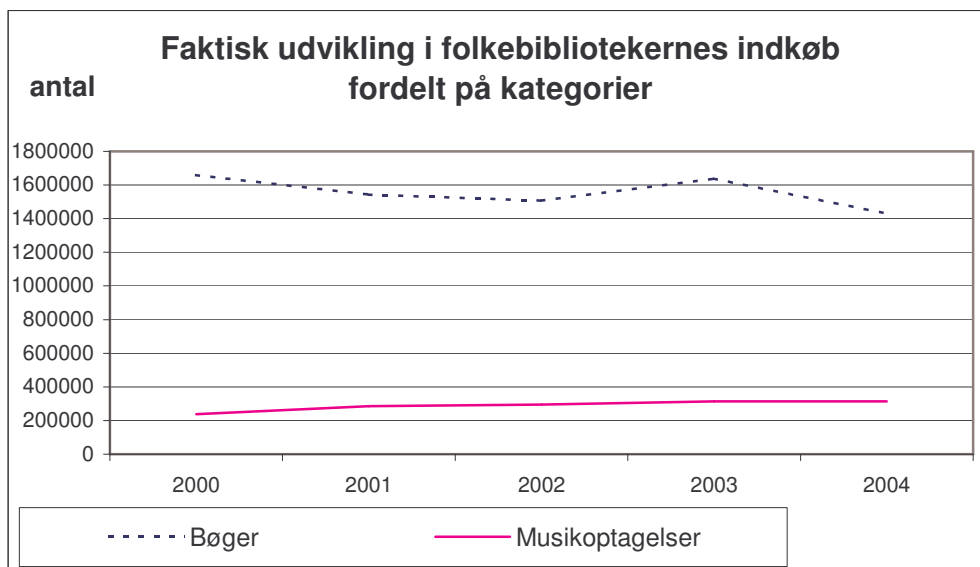

Kilde: Datamateriale fra Biblioteksstyrelsen.

Udviklingen i bibliotekernes indkøb vises først i faktiske tal og dernæst i indekstal. De faktiske tal er delt op i 2 diagrammer, og det skyldes, at antallet af bøger og musikoptagelser er så stor, at det vil sløre udviklingen i de resterende indkøb, hvis de var i samme diagram.

Bilag 32 – Faktisk udvikling i folkebibliotekernes indkøb fordelt på kategorier

Diagram 32: Den faktiske udvikling i folkebibliotekernes indkøb fordelt på kategorierne bøger og musikoptagelser. 2000-2004

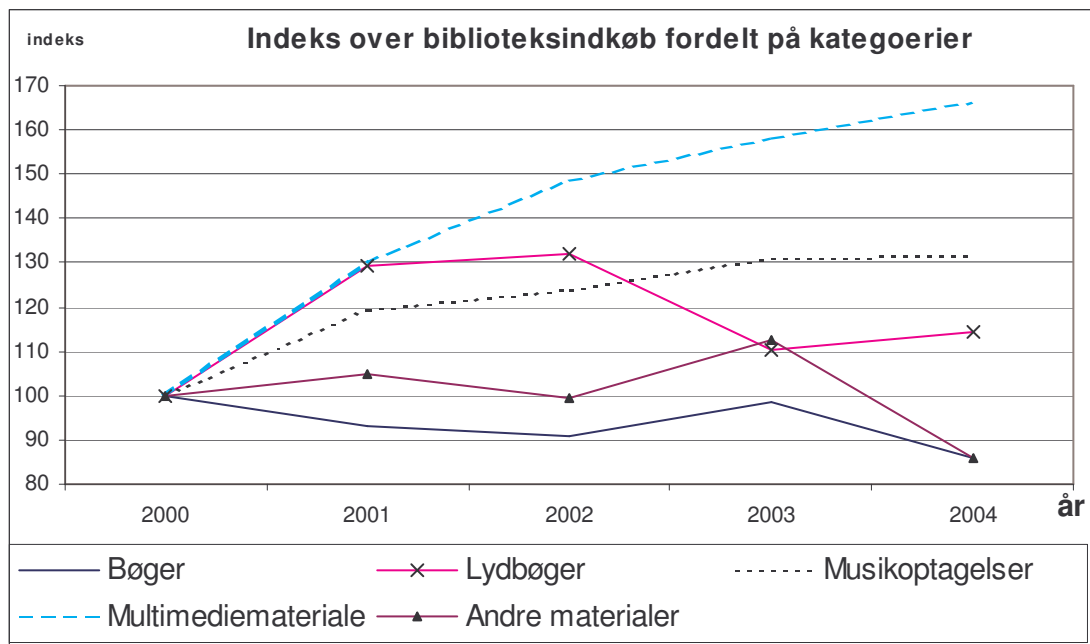
Kilde: Datamateriale fra Biblioteksstyrelsen.

Bilag 33 – Indeks over indkøb fordelt på kategorier

Tabel 33: Diagram 33 er dannet på baggrund af følgende data fra Biblioteksstyrelsen:

Indkøb excl. afgang					
	2000	2001	2002	2003	2004
Bøger					
Voksne	1069343	1013879	981099	1009886	897,989
Børn	590765	529309	525449	627449	531,077
I alt	1660108	1543188	1506548	1637335	1,429,066
Indeks	100	93	91	99	86
Lydbøger					
Voksne	20040	26498	27091	22856	22,382
Børn	6071	7218	7434	5902	7,481
I alt	26111	33716	34525	28758	29,863
Indeks	100	129	132	110	114
Musikoptagelser					
Voksne	190749	233528	245025	264188	269,350
Børn	47978	51476	50705	49281	44,796
I alt	238727	285004	295730	313469	314,146
Indeks	100	119	124	131	132
Levende billeder					
Voksne	19933	41554	33799	37474	40,228
Børn	12406	18050	20690	21711	26,100
I alt	32339	59604	54489	59185	66,328
Indeks	100	184	168	183	205
Multimediemateriale					
Voksne	7682	9677	8982	11164	11,933
Børn	16212	21390	26569	26628	27,840
I alt	23894	31067	35551	37792	39,773
Indeks	100	130	149	158	166
Andre materialer					
Voksne	9731	12637	10046	14540	9,655
Børn	12431	10642	11968	10449	9,423
I alt	22162	23279	22014	24989	19,078
Indeks	100	105	99	113	86

Diagram 33: Indeks over udviklingen i biblioteksindkøb fordelt på kategorier. 2000-2004

Kilde: Datamateriale fra Biblioteksstyrelsen.

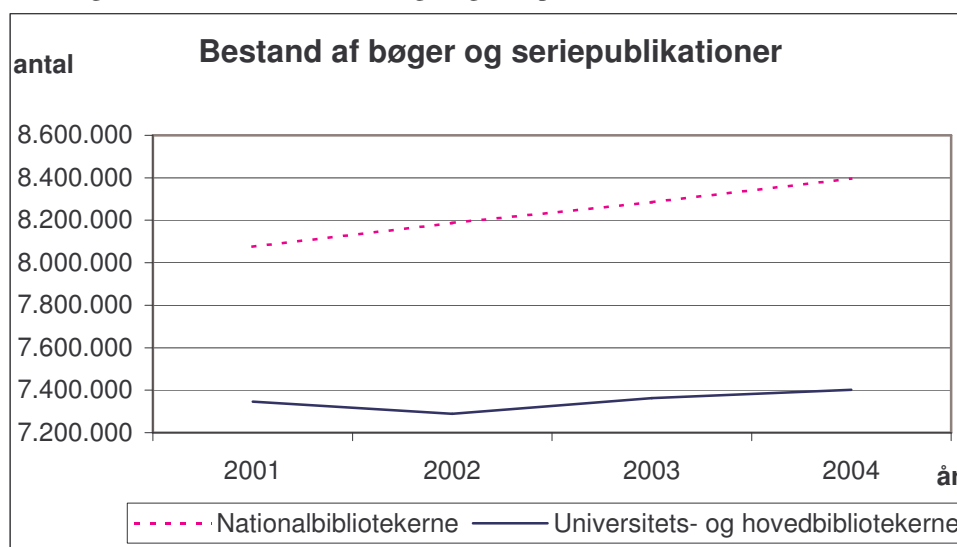
Bilag 34 – Forskningsbiblioteker bestand

Tabel 34: Diagram 34 og 35 er dannet på baggrund af følgende data fra Biblioteksstyrelsen:

Forskningsbibliotekerne				
Bestand	2001	2002	2003	2004
Nationalbiblioteker**				
Bøger og serierpublicationer	8,075,430	8,186,780	8,285,603	8,395,974
Universiteter og hovedbiblioteker				
Bøger og serierpublicationer	7,345,553	7,289,530	7,362,339	7,401,917
Biblioteker ved videregående uddannelsesinstitutioner				
Bøger og serierpublicationer	210,990	212,987	223,354	224,348
Specialbiblioteker				
Bøger og serierpublicationer	1,899,242	1,807,279	1,822,152	1,988,026
I alt	17,531,215	17,496,576	17,693,448	18,010,265
Indkøb	2001	2002	2003	2004
Nationalbiblioteker				
Bøger og serierpublicationer	157,984	121,737	124,081	138,494
Universiteter og hovedbiblioteker				
Bøger og serierpublicationer	145,883	119,847	138,561	130,867
Biblioteker ved videregående uddannelsesinstitutioner				
Bøger og serierpublicationer	10,408	9,617	11,011	11,228
Specialbiblioteker				
Bøger og serierpublicationer	26,494	35,673	30,487	15,356
I alt	340,769	286,874	304,140	295,945

** Først i 2002 opgøres statsbiblioteket som et nationalbibliotek
det tages der højde for i 2001 ved at addere nationalbibliotekernes bestand og indkøb med statsbibliotekets
subtrahere universitets bibliotekerne bestand og indkøb med statsbibliotekernes

Diagram 34: Forskningsbibliotekernes bestand af bøger og serierpublicationer. 2001-2004

Kilde: Biblioteksstyrelsen.

I undersøgelsen af indkøb af bøger og seriepublikationer gøres der opmærksom på, at tilvæksten angiver tilvæksten af bøger og seriepublikationer i det pågældende år – en faldende tilvækst over en årrække skal da forstås som, at tilvæksten af bøger bliver mindre fra år til år – der er ikke tale om at tilvæksten er negativ, blot mindre end tidligere.

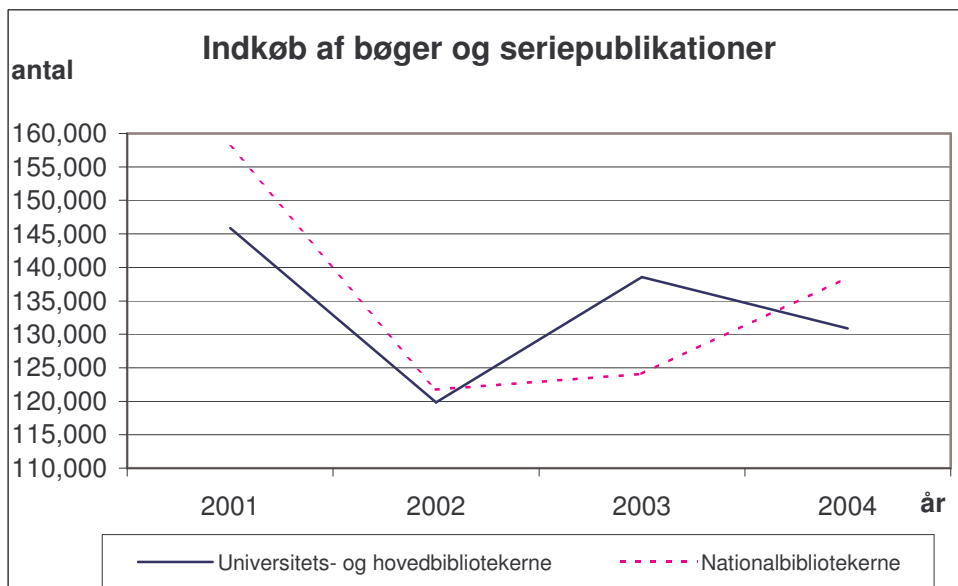
Statistikken for forskningsbibliotekerne opgøres ikke på samme måde som for folkebiblioteker. Det er derfor ikke muligt at se udviklingen i antallet af lydbøger og musikoptagelser.

Forskningsbibliotekerne opgør indkøb, bestand og udlån i langt mere overordnede kategorier f.eks. bøger og seriepublikationer, manuskript- og grafiske dokumenter og audiovisuelle dokumenter.

Udviklingen vises i forskningsbibliotekernes bestand og i forskningsbibliotekernes tilvækst af bøger og seriepublikationer fordelt på nationalbibliotekerne og universitets- og hovedbibliotekerne.

Bilag 35 – Forskningsbibliotekernes indkøb

Diagram 35: Tilvæksten i bøger og serierpublicationer for forskningsbibliotekerne, 2001-2004

Kilde: Biblioteksstyrelsen

Selv om udsvingene i tilvæksten kan virke store, skal det bemærkes at udsvingene er minimale i forhold til den samlede bestand af bøger og serierpublicationer som er på mellem 7 og 8 mio. eksemplarer for universitets- og hovedbibliotekerne og nationalbibliotekerne.

Bilag 36 – Bogkøb og læsevaner: De supplerende IFKA spørgsmål

De supplerende IFKA-spørgsmål

Forklaring af IFKA-undersøgelsen

IFKA-undersøgelsen er en undersøgelse af befolkningens bogkøb, læsevaner mv. Den baserer sig på en simpel tilfældig stikprøve af befolkningen på 1200 individer. Gennem interviewene, som foregår telefonisk, sørger IFKA for at stikprøven er repræsentativ for befolkningen. Det gøres f.eks. ved at lade den andel af stikprøven, som bor i Jylland, svare til den samme andel som bor i Jylland på landsgennemsnit. Når udvælgelsen af stikprøven foregår på den måde, giver den et retvisende billede af, hvordan bogkøb mv. fordeler sig på hele befolkningen.

Desuden sikrer den store stikprøvepopulation, at resultaterne er signifikante – hvorved der menes, at usikkerheden for at svarene ikke er repræsentative for befolkningen er minimal.

For at undersøge hvordan der sælges bøger til forbrugerne og for at belyse spørgsmålet om boghandlertilgængelighed, faktisk brug af forskellige salgskanaler, og for at give et signalement af hvordan bogkøb planlægges, ses der i dette afsnit på de supplerende IFKA-spørgsmål og kulturvaneundersøgelsen.

Om købet på forhånd allerede var besluttet

Af de der købte i boghandel, havde 56 pct. allerede besluttet, hvor bogen skulle købes, af de der købte i bogklub, havde 59 pct. allerede besluttet det, hvorimod kun 36 pct. af de der købte deres bog i et supermarked, havde besluttet hvor bogen skulle købes.

Om udvalget af bøger havde betydning for købet

40 pct. angiver at udvalget af bøger havde betydning for deres bogkøb, af de der købte i boghandler, angav 41 pct. at det havde betydning, 48 pct. af de der handlede på nettet angav, at det havde betydning, hvorimod kun 15 pct. af de der handlede i supermarked eller kiosk, sagde at det havde betydning.

Til eget forbrug eller andet

68 pct. af alle de der købte bøger angav, at det var til dem selv, 21 pct. svarede det var til en gave og 6 pct. til studiebrug. Af dem der handlede i en bogklub angav 82 pct., at det var til dem selv og 27 pct. at det var til en gave.

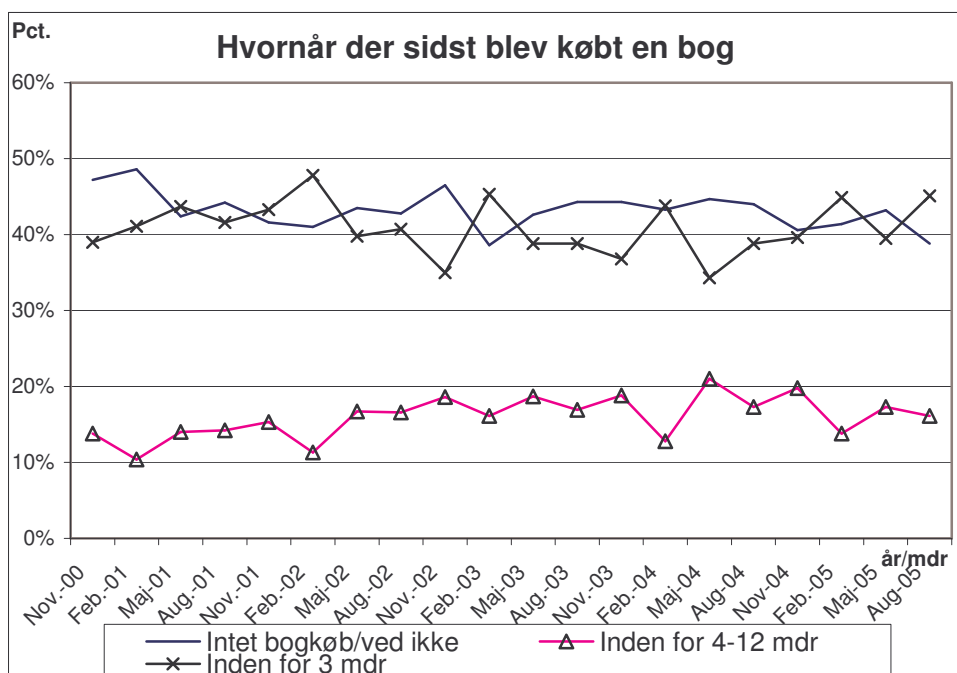
Spørgsmålene ”Hvornår der sidst blev købt en bog” og ”Hvor bøgerne købes henne” har indgået i IFKA-spørgsmålene siden november 2000 og udviklingen i besvarelserne vises i 2 kurvediagrammer. De resterende IFKA-spørgsmålene er nye og kan ikke vises i diagrammer.

Bilag 37 – Sidste bogkøb

Tabel 37: Diagram 37 er dannet på baggrund af følgende data fra IFKA-undersøgelsen:

	Nov.-00	Feb.-01	Maj-01	Aug.-01	Nov.-01	Feb.-02	Maj-02	Aug.-02	Nov.-02	Feb.-03	Maj-03	Aug.-03	Nov.-03	Feb.-04	Maj-04	Aug-04	Nov-04	Feb.-05	Maj-05	Aug-05
Købt inden for 3 måneder	39%	41%	44%	42%	43%	48%	40%	41%	35%	45%	39%	39%	37%	44%	34%	39%	40%	45%	40%	45%
Købt inden for 4-12 måneder	14%	10%	14%	14%	15%	11%	17%	17%	19%	16%	19%	17%	19%	13%	21%	17%	20%	14%	17%	16%
Ingtet bogkøb/ved ikke	47%	49%	42%	44%	42%	41%	44%	43%	47%	39%	43%	44%	44%	43%	45%	44%	41%	41%	43%	39%
	100,0%	100,1%	100,1%	100,0%	100,2%	100,1%	100,0%	100,1%	100,1%	100,0%	100,1%	100,0%	99,9%	99,9%	100,0%	100,1%	100,0%	100,1%	100,0%	100,0%

Diagram 37: Hvornår der sidst blev købt en bog

Kilde: IFKA-undersøgelserne

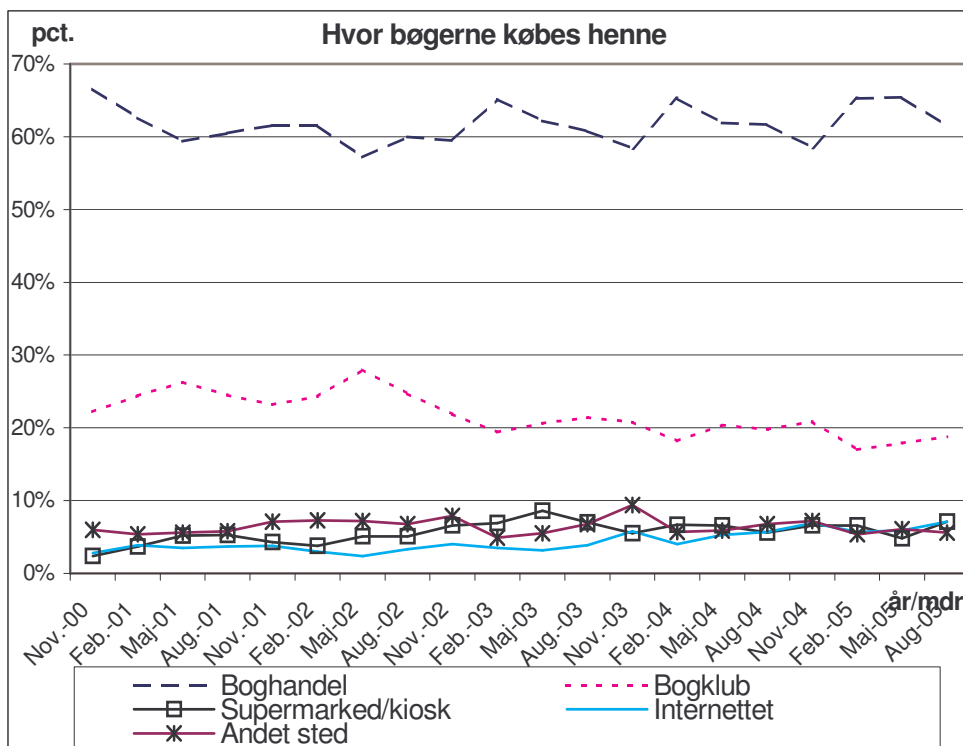
Af diagrammet ses, at dem som har købt en bog inden for 3 måneder, i gennemsnit udgør ca. 40 procent igennem perioden, dog med en del udsving. De af de adspurgte, som havde købt en bog inden for 4-12 måneder, udgør i gennemsnit 15-20 pct. med en stigende tendens over perioden. Samlet har 60-66 pct. købt en bog inden for det sidste år. Lidt under 50 pct. havde ikke købt en bog inden for 12 måneder.

Bilag 38 – Hvor blev bogen købt

Tabel 38: Diagram 38 er dannet på baggrund af følgende data fra IFKA-undersøgelse:

	Nov.-00	Feb.-01	Maj-01	Aug.-01	Nov.-01	Feb.-02	Maj-02	Aug.-02	Nov.-02	Feb.-03	Maj-03	Aug.-03	Nov.-03	Feb.-04	Maj-04	Aug-04	Nov-04	Feb.-05	Maj-05	Aug-05
Boghandel	67%	63%	59%	61%	62%	62%	57%	60%	60%	65%	62%	61%	58%	65%	62%	62%	59%	65%	65%	62%
Bogklub	22%	24%	26%	25%	23%	24%	28%	25%	22%	19%	21%	21%	21%	18%	20%	20%	21%	17%	18%	19%
Supermarked/kiosk	2%	4%	5%	5%	4%	4%	5%	5%	7%	7%	9%	7%	6%	7%	7%	6%	7%	7%	5%	7%
Internettet	3%	4%	4%	4%	4%	3%	2%	3%	4%	4%	3%	4%	6%	4%	5%	6%	7%	6%	6%	7%
Andet sted	6%	5%	6%	6%	7%	7%	7%	7%	8%	5%	6%	7%	9%	6%	6%	7%	7%	5%	6%	6%
	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Diagram 38: Hvor bøgerne købes henne

Kilde: IFKA-undersøgelserne

Af diagrammet ses, at omkring 60-65 pct. af alle private bogkøbere købte deres bøger i en boghandel, og at udviklingen har været nogenlunde stabil over perioden. 20-25 pct. af bogkøberne købte deres bøger i en bogklub. Over perioden har der dog været en faldende tendens, således at lidt under 20 pct. købte deres bog i en bogklub i august 2005. Af de resterende bogkøbere, købte 5-7 pct. af bogkøberne deres bøger et andet sted, 5 pct. købte deres bøger i et supermarked og 3-5 pct. købte deres bog på internettet.

Bilag 39 – Kulturministeriets læsevaneundersøgelse

Læsevaneundersøgelsen

For at give et signalement af størrelsen af det danske bogmarked og for at få en viden om befolkningens læsevaner, faktisk læsning og lyst til læsning, ses der i afsnittet på en kvalitativ undersøgelse af befolkningen.

Afsnittet er delt op i hoved- og yderligere pointer, hvor hovedpointerne relaterer sig direkte til udvalgte forespørgsler omkring befolkningens læsevaner mv., og yderligere pointer består af, for rapportens synspunkt, relevante fakta omkring bogmarkedet.

Beskrivelsen af befolkningens læsevaner baserer sig på IFKA-spørgsmålene samt kulturvaneundersøgelsen.

Det skal påpeges, at med ”læsning” menes der læsning i fritiden. Læsningen indeholder derfor ikke læsning, der foregår på arbejde eller i forbindelse med studie.

Hovedpointer fra undersøgelsen

Hvor ofte der læses?

I 2004 er der i alt 31 pct., der læser skønlitteratur stort set dagligt eller hver uge, 24 pct. læser aldrig skønlitteratur. 32 pct. af befolkningen læser faglitteratur stort set dagligt eller næsten hver uge, 22 pct. læser aldrig faglitteratur.

Andelen af befolkningen der aldrig læser faglitteratur, er faldet markant siden 1993, hvor 40 pct. angav at de aldrig læser faglitteratur. 10 pct. af befolkningen angiver, at de aldrig læser hverken skøn- eller faglitteratur.

De grupper der læser mest for fornøjelsens skyld?

Fordelt på køn er det kvinderne, der læser mest for fornøjelsens skyld. I gennemsnit læser kvinder 36 minutter dagligt og 51 minutter i weekenden, hvorimod mænd læser 18 minutter dagligt og 26 minutter i weekenden. Fordelt på alder er det de 60-69-årige der læser mest – de læser i gennemsnit 40 min i hverdagen og 58 minutter i weekenden. De der læser mindst, er de 30-39-årige der i gennemsnit læser 20 minutter til hverdag og 34 minutter i weekenden.

Faktorer der har indflydelse på hvor ofte der læses skønlitteratur

De faktorer, der har mest indflydelse på, hvor ofte der bliver læst skønlitteratur, er køn, alder og antal børn i familien. Kvinder læser oftere skønlitteratur end mænd. Med alderen stiger

sandsynligheden yderligere for, at personen læser skønlitteratur. Et stigende antal børn i familien sænker sandsynligheden.

Faktorer der har indflydelse på hvor ofte der læses faglitteratur

De faktorer, der har mest indflydelse på, hvor ofte der bliver læst faglitteratur, er antal hjemmeboende børn i familien, uddannelse og alder. De med en mellemlang og lang videregående uddannelse er dem der oftest læser faglitteratur – dog vil et stigende antal hjemmeboende børn sænke sandsynligheden for dette. Den største andel der dagligt læser faglitteratur, findes blandt personer under 30 år.

De bøger der har størst interesse

Danske bøger er det, som flest er interesseret i, og interessen stiger med alderen. Dernæst er det udenlandske bøger oversat til dansk som har den største interesse – interessen for udenlandske bøger på originalsprog er størst blandt de 20-29 årige.

Genrebestemt så er romaner og noveller den genre som interesserer flest. 81 pct. af kvinderne interesserer sig for denne genre mod 46 pct. af mændene. Generelt set så interesserer kvinder sig for flere genre end mændene og interessen for flere genre falder med alderen.

Udvalget af bøgernes indflydelse på bogkøbet

For over halvdelen af bogkøberne havde udvalget af bøger ingen indflydelse på bogkøbet. Særligt for de der senest havde købt en bog i en kiosk/supermarked, havde udvalget ingen betydning.

Yderligere pointer fra undersøgelsen

Købtes den bog som det var planlagt at købe?

totalt angav 73 pct. af alle bogkøbere, at de købte hvad de havde planlagt baseret på at 95 pct. af internet køberne, 78 pct. af køberne i en boghandel, 66 pct. af køberne fra en bogklub samt 58 pct. af køberne i supermarkedet oplyste, at de købte, hvad de havde planlagt.

Hvor mange bøger der blev købt inden for de sidste 12 måneder

Af de, der havde købt bøger inden for de sidste 12 måneder, angav 16 pct., at de havde købt 1-2 bøger inden for de sidste 12 måneder, 45 pct. angav at de havde købt 3-9 bøger, og 39 pct. angav 10 bøger eller mere.

Af de der havde købt 1-2 bøger inden for det sidste år, havde flest, 27 pct., købt dem i en kiosk eller supermarked. Af de der havde købt 3-9 bøger, havde flest, 47 pct., købt dem i en boghandel og af de der havde købt 10 eller flere havde flest, 48 pct., købt dem over Internettet.

Karakteristik af en bogkøber

Karakteristikken er baseret på hvor stor en procentvis andel bogkøberne er i de forskellige interviewspørgsmål i kulturvaneundersøgelsen.

Den typiske bogkøber er en kvinde mellem 30-59 år, og køber oftest bøger i en boghandel eller i en bogklub. Hun bor oftest i eget hus eller et lejet hus/lejlighed med internet sammen med én anden person – hvoraf meget få er et barn under 15 år.

Hun har overvejende studentereksamen eller derover, og læser enten Politiken, Berlingske Tidende eller Jyllandsposten i hverdagene og i weekenden. Hun læser sjældent ugeblade og/eller metroXpress/Urban.